

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra psychologie a patopsychologie

Diplomová práce

Bc. Lenka Kolářová

Pohádky a jejich význam ve výchově

V Olomouci 2012

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Iveta Tichá

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně.

Veškeré použité literární zdroje jsou uvedené v seznamu literatury.

V Olomouci 5. dubna 2012

Podpis.....

Poděkování

Ráda bych poděkovala své vedoucí práce paní Mgr. et Mgr. Ivetě Tiché za vstřícnost, ochotu, profesionální přístup a cenné rady pro vypracování této práce.

Obsah

ÚVOD	6
TEORETICKÁ ČÁST	7
1. VÝVOJOVÁ PSYCHOLOGIE.....	7
1.1 Vývojové období dítěte předškolního věku.....	7
1.2 Předškolní věk	8
1.2.1 Freudova teorie	11
1.2.2 Eriksonova teorie	11
1.2.3 Kohlbergova teorie	12
1.3 Kognitivní vývoj.....	13
1.4 Tělesný a motorický vývoj	17
1.5 Hra	18
1.6 Kresba.....	20
2. POHÁDKY	22
2.1 Počátky písemnictví pro děti	22
2.2 Původ pohádky	23
2.2.1 Druhy pohádky	27
2.3 Folklórní žánry	29
2.4 Smysl pohádek.....	31
2.4.1 Děti a televize	34
2.4.2 Obrázkové ilustrace v pohádkách.....	35
2.4.3 Dobro a zlo v pohádce	36
PRAKTICKÁ ČÁST	38
3. CÍLE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	38
3.1 Hlavní cíle	38
3.2 Metodika výzkumného šetření	39
3.2.1 Užitá metoda.....	39
3.2.2 Organizace šetření	39
3.2.3 Zpracování dat	40
3.3 Charakteristika výzkumného šetření	40
3.4 Interpretace výsledků.....	41
3.4.1 Porovnání výsledků u jednotlivých cílových skupin v rámci měst	60

4. DISKUZE	68
ZÁVĚR	70
LITERATURA A PRAMENY	79
POUŽITÉ INTERNETOVÉ ZDROJE	82
SEZNAM GRAFŮ	83
SEZNAM PŘÍLOH	84
ANOTACE	

Co říkají zvířátka,
víme jenom v pohádkách.
Někdo kejhá, někdo kdáká,
někdo kráká, někdo kváká,
někdo brouká, někdo mňouká,
někdo bručí, někdo bučí,
někdo chrochtá, někdo vrčí,
někdo piští, někdo bečí,
někdo řehtá, někdo mečí,
každý mluví svojí řečí.

„Proč přechováváš v kuchyni tak ošklivou, zapopelenou kuchtičku?“ obořil se princ. Kuchař se lekl a začal prosit: „Ach, můj nejmilostivější králi a pane! Já ji nechtěl vzít, ale když ona tak snažně prosila o službu. Také nemám věrnější, spěšnější a bedlivější osobu snad v celé kuchyni, až na to, že nosí ten myší kožíšek, pořád se popelí a trochu všetečně si počíná.“

Slunko bylo u samého západu a svatojánští Broučci vstávali. Maminka už byla v kuchyni a vařila snídani. Tatínek už také nespál. Ležel ještě v posteli a hezky si hověl. Brouček pak přešel ze své postýlky na maminčinu – tam se pěkněji spalo – lehl si pěkně na zádečka, zdvihl všechny nožičky do povětří a počal se houpat: houpy houp, houpy, houp, ale najednou se to jaksi moc rozhoupalo, houpy houp, a už ležel Brouček na zemi a křičel, co mu jen hrdlo stačilo.

Dlouho neseseděl, a nenadále, kde se vzala, tu se vzala, stála před ním krásná panenka, celá bíle oblečená, vlasy po zádech pěkně rozčesané, černé jako havran, a oči jako trnky. – „Pozdrav pánbůh, mladý pasáčku!“ povídá, „hleď, jaká to jablíčka rostou v naší zahrádce! Tu máš, jedno ti dám, abys taky věděl, jak jsou dobrá.“ I podávala mu krásné červené jablíčko. Ale Janeček věděl, kdyby to jablíčko vzal a snědl, že by usnul a že by mu potom oči vyloupala; i řekl: „Děkuji pěkně, krásná panenka! Můj hospodář má v zahradě jabloň, rostou na ní ještě pěknější jablíčka; dost jsem se jich najedl.“

ÚVOD

Dnešní doba nabízí tolik možností a takové nepřeborné množství pohádek, že někdy ani nevíme, na kterou se chceme podívat. Především vánoční svátky nás pohádkami zahlcují a stává se, že se dokonce musíme rozhodnout, kterou pohádku preferujeme vidět, neboť „chytré“ televizní kanály nám pohádky nabízí ve stejný den i čas. A není proto lepší si udělat vlastní čas, vzít si knihu a pohádku si přečíst? Má to své kouzlo, zvlášť o Vánocích. A co teprve naše nejmenší ratolesti, které tento boj u televizního kanálu také občas svádí?

A nemusí být zrovna Vánoce. S nárůstem modernizace se vytrácí to naše staré kulturní dědictví. Co jiného, než krásná a stará, byť zachovalá knížka nám předá tolik informací, které nás obohatí, aniž by v ní byla krutost, násilí a bezcitnost. A co teprve pohádkové knihy, staré ilustrace a význam pohádky, které vychovávají budoucí generace a ukazují, že zlo na světě se nevypálí. Ano, někteří mohou podotknout, že i v televizi pohádka nastiňuje tyto životní pravdy, ale má takové kouzlo jako kniha? Tato krátká úvaha má přimět čtenáře zamyslet se nad významem pohádky v dnešní době. Úvodní slova naznačují, o čem práce pojednává a jaký význam hraje u dětí zejména předškolního věku, ale i dospělých.

Teoretická část je rozdělena do dvou hlavních kapitol. První kapitola se zabývá vývojem dítěte v předškolním věku. Co vše se musí dítě naučit a zvládnout před vstupem do školy. Také nastiňuje, jak je tento věk krásný, hravý a zatím bezstarostný. Druhá kapitola pojednává o pohádkách, jejich původu, šíření a smyslu. K pohádkám se řadí i další příbuzné folklórní žánry určené pro děti. Do této části byla zahrnuta i kapitola o dobru a zlu v pohádce, neboť některé moderní adaptace pohádek nevystihují, o čem by ve skutečnosti měla být.

Praktická část se zabývá výzkumným šetřením, které bylo provedeno u čtyř cílových skupin, a sice u dětí z mateřských škol, u dětí ze základních škol druhého stupně, u rodičů dětí z MŠ a u prarodičů. Protože pohádka má neuvěřitelnou moc, a tudíž oslovuje všechny generace lidí, bylo hlavním záměrem provést výzkum u těchto cílových skupin. Výzkum má ukázat, jaký má pro nás pohádka význam.

TEORETICKÁ ČÁST

1. VÝVOJOVÁ PSYCHOLOGIE

1.1 Vývojové období dítěte předškolního věku

Vývojová psychologie je jednou z disciplín, která se zabývá vývojem jedince od počátku života až po smrt. Za cíl si klade zájem o ontogenezi¹⁾ a fylogenezi²⁾. Podstatou tohoto směru je zájem o člověka, který prochází během svého života jak fyzickými, tak duševními změnami (z kvantitativního i kvalitativního hlediska), které jsou navíc progresivní a zákonité (Šimičková-Čížková, 2008). „*Duševní vývoj lze charakterizovat jako proces vzniku a zákonitých změn psychických procesů a vlastností v rámci diferenciací a integrace celé osobnosti*“ (Vágnerová, 2000). Osobnost člověka je jeden celek, který je utvářený různými složkami vzájemně se ovlivňujícími. Mezi determinanty psychického vývoje se řadí dědičnost a faktory vnějšího prostředí, které jsou ve vzájemné interakci.

Dítě od svých rodičů získává genetickou výbavu, a to jak od otce tak, od matky prostřednictvím chromozomů. To znamená, že genetickou výbavu získáváme od rodičů, avšak ne všechny dědičné dispozice se musí nutně uplatnit. Uplatnění genů v životě je závislé i na vnějším prostředí. Psychický vývoj jedince je ovlivňován sociokulturními vlivy, čili dochází k tzv. socializaci. Na rozvoji osobnosti se podílí i rodina. „*Rodinná výchova je však také do určité míry podmíněna dědičností*“ (Vágnerová, 2000). Oba pojmy, dědičnost a prostředí, není možné od sebe oddělovat (Vágnerová, 2000).

1) Ontogeneze – *psych.* vývoj psychiky jedince, *biol.* individuální vývoj organismu (rostlinného i živočišného) od zárodku do zániku

2) Fylogeneze – *biol.* historický vývoj kmenů, tříd, řádů, čeledí, rodů a druhů živočišné nebo rostlinné říše od jednodušších k složitějším
(Nový Akademický slovník cizích slov A-Ž, 2006).

1.2 Předškolní věk

Někteří psychologové toto období předškolního věku dělí na dvě etapy. Od tří až čtyř let dítě chodí do mateřské školky a od šestého roku pak začíná povinnou školní docházku na základní škole (Šimičková-Čížková, 2008). Pro tento věk je také typická otázka „Proč?“. Dítě si tvoří vlastní představy a názory o světě (Říčan, 1990).

Předškolní věk je vymezen nejen věkově, od tří do šesti let, ale hlavně sociální zralostí dítěte (vstupem do školy). Fyzický věk taky hraje určitou roli (Vágnerová, 2000).

Říčan uvádí, že děti průměrné a mírně pod průměrem ve věku šesti let jsou pro školu zralé (Říčan, 1990). Dítě se začíná více osamostatňovat od rodiny, čemuž předchází úměrný stupeň komunikace a učení se určitému projevu chování. I přesto je toto období klíčovým předělem, neboť dítě by mělo změnit svůj subjektivní pohled na věci včetně sebestředného myšlení a jednání. Překonání těchto životních údelů je rozhodující pro zralost do školy (Vágnerová, 2000). „*Předškolní období dítěte znamená neobyčejně významnou dobu sociálního vývoje dítěte, neboť se zdaleka nejedná jen o dobu přípravy na školu (jak by název tohoto období naznačoval), ale o dobu přípravy na pozdější dospělý život*“ (Matějček, 2001, Hoskovicová, 2006).

Podle Příhodovy periodizace (1977) je předškolní věk z hlediska psychologické ontogeneze zařazen do tzv. *Druhého dětství* (předškolní věk do počátku trvalého chrupu od tří do šesti let). Popisuje věk od tří do šesti let jako nesmírně podstatné období, co se týče vývoje psychiky, neboť se utváří dětská osobnost. Mezi stěžejní činnosti, kterým se dítě v tomto věku věnuje patří hra, při níž právě dochází k utváření skladby motivů. Dítě se mění nejen po psychické stránce, ale i fyzicky. Během tohoto věku se formuje postava, mění se proporcionality těla (prodlužují se končetiny), zdokonaluje se motorika a začíná se vyměňovat dětský chrup. Příhoda uvádí, že za nejvýznamnější mezník v tomto období můžeme považovat vstup dítěte do školy, jenž nevyplývá z vývojové podstaty, ale společenské potřeby (Šimičková-Čížková, 2008). Rozdílné pojetí periodizace popisuje J. Piaget, který se zaměřoval na logickou strukturu myšlení (matematické, morální pojmy aj.). „*Piaget nazývá období od dvou do sedmi let předoperačním stádiem vývoje, neboť dítě ještě nechápe určitá pravidla, operace*“ (Šimičková-Čížková, 2008). Předškolní období se člení do dvou etap. První etapou je *symbolické a předpojmové myšlení*. Tato etapa se vymezuje od konce druhého roku do čtvrtého roku dítěte. Jak z názvu vyplývá, dítě užívá ve své řeči tzv. předpojmů, jedním slovem označuje všechno, co vydává zvuky například *fufu*.

Ve čtvrtém roce začíná dítě na základě spojování předpojmů usuzovat, avšak jeho mínění nemá ještě logickou podstatu, dítě využívá své fantazie. Od čtvrtého do sedmého roku Piaget popisuje u dítěte etapu *Názorného myšlení*. Usuzování zatím probíhá v celostních pojmech a je spojeno s představami a vnímáním. Jako příklad názorného myšlení můžeme uvést přesypání korálků z jedné nižší do druhé vyšší skleničky, kdy dítě tvrdí, že ve vyšší sklenici je korálků více. Zatím není názorné myšlení spojeno s logickým uvažováním (Šimíčková-Čížková, 2008).

Předškolák se učí i vlastnímu *sebepojetí*, které je v tomto věku podstatné.

Už v batolecím věku dítě dokáže říct, že je holčička a zařadit se mezi dítě. Předškolák umí popsat své fyzické rysy s vlastnickými prvky. Avšak jeho popis záleží na situaci a není zcela přesný (Langmeier, Krejčířová, 1998). Děti v předškolním věku mají typickou vlastnost (majetnické sklony), své věci nechtějí nikomu půjčit a velmi často zdůrazňují, co je jejich. Vlastnické sklony se vztahují nejen na věci, ale i osoby (moje maminka). Dítě velmi rádo upozorňuje na sebe samo a není ještě schopno sebekritiky. Mezi jeho osobitý prvek patří klasické vychloubání se. Stejně jak dokáže vlastnit člověka, dokáže se jím i chlubit, ovšem jen s tím, se kterým se ztotožnilo. Je pro něj totiž zdrojem jistoty a podpory (Vágnerová, 2000).

V tomto věku se dítě začíná velmi zajímat o společnost kolem sebe. Většinou je tou nejvýznamnější společností rodinné prostředí, avšak svou pozornost upírá na vrstevníky. Kolektiv dětí je pro socializaci velmi podstatný. Velký podíl na zařazení do společnosti má instituce mateřské školky, která má výchovný vliv. Děti ve školce nabývají zkušeností, musí se podříditi cizí autoritě i jiným pravidlům, které v rodině nemají. Hoskovcová také uvádí, že na děti může mít školka i negativní vliv ztrátou individuálního přístupu v kolektivu dětí. Rodiči zase může uniknout příležitost zjistit, co jeho dítě zajímá, k čemu může mít vloh. Z důvodu podřizování cizí autoritě, může přijít o svou spontánnost a kreativitu. V tomto věku se také utváří systém hodnot. Děti si osvojují sociální role. Podle Langmeiera a Krejčířové je pro dítě správný rozvoj socializace významný pro utváření vlastního sebepojetí. Vztahy mezi dětmi učí dětského jedince zkušenostem a posouvá ho na vyšší úroveň (Hoskovcová, 2006). Toto období lze označit i jako konec raného dětství. Podstatnou úlohu hraje vývoj centrální nervové soustavy. Zdokonaluje se hrubá motorika (plavání, tancování apod.), a také se zlepšují tělesné a psychické funkce. Děti se v pohybu stávají zkušenější (Novotná a kol. 1998).

Chování v předškolním věku děti upravují svou řečí a lingvistickými projevy. Vývoj řeči souvisí i s vývojem poznatků o sobě samém a okolí, ve kterém dítě žije. Dítě staré tři roky dokáže povědět své jméno, přednést říkanku a zazpívat písničku, byť nedokonale.

Umí pojmenovat základní barvy. Ve čtyřech letech se u dítěte objevuje náznak zájmu v pracovních činnostech. Děti rády pomáhají při drobných pracech. V pěti letech dokáže předškolák definovat známé věci kolem sebe (Langmeier, Krejčířová, 1998).

1.2.1 Freudova teorie

Tato teorie staví na prožitcích dítěte, které jsou afektivní a mají pudový charakter. Na tomto základě je odvozena povaha osobnosti (Šimičková-Čížková, 2008).

V období předškolním se dítě znovu začíná zajímat o své pohlaví. Teď už nejde o hru s jeho tělem, jak tomu bylo v dřívějších obdobích, ale jeho zájem se přesouvá i na pohlaví opačné, zkoumá rozdíly. Děti se také učí správnému kodexu chování, například, kdy je povoleno být nahé a kdy to není vhodné, nebo na co nekoukat, nesahat a co neukazovat.

Sigmund Freud označil toto období za *stádium falické*. V psychoanalýze je pro toto stádium míněno „*symbolické znázornění, ve znamení pohlavního údu*“ (Říčan, 1990). Centrum pozornosti se přesouvá na oblast genitálií. Freud také uvedl a popsal v tomto stádiu tzv. *Oidipovský komplex*. Chlapec tíhne více k matce a otce nesnáší. Tato láska má sexuální rysy. Podobné je to u děvčat, kdy se jedná o *komplex Elektrín*. Dívky naopak vidí soupeřku v matce. Vyřešením těchto komplexů je ztotožnění se s rolí muže nebo ženy a přijetí rodiče stejného pohlaví (Šimičková-Čížková, 2008). „*Identifikace znamená mimo jiné: Jednou budu jako táta!*“ (Říčan, 1990).

1.2.2 Eriksonova teorie

Erikson byl Freudův žák, a na něj pak také navázal. On sám se zaměřil na společenskou a kulturní složku a morální aspekty v životě člověka. Popisuje osm psychosociálních stádií v životě jedince, kterými si musí každý projít.

Každá krize (psychosociální konflikt) je na určitém stupni vývoje buď vyřešena a jedinec (dítě) postupuje a vyvíjí se jeho morální chování dál, nebo zůstává (ustrne) v dané fázi. V předškolním věku se dítě setkává s konfliktem *iniciativa versus pocit viny*. V tomto období se vytváří u dítěte pocit svědomí. Dítě je iniciativní tím způsobem, že podniká nové zážitky, zamýšlí se nad novými úkoly a zdolává cíle. Problém nastává ve chvíli, kdy dítě o něčem přemýšlí, anebo to vykoná. Tady se objevuje jakési svědomí. Dítě ví, že když něco nevhodného udělá (aniž by ho okolí vidělo), přijde pocit viny a v tom tkví princip svědomí. Vyřešením této krize je přijetí a uvědomění si účelnosti svědomí (Langmeier, Krejčířová, 1998).

1.2.3 Kohlbergova teorie

Lawrence Kohlberg navazuje na J. Piageta a popisuje vývoj morálního usuzování. V této souvislosti se shoduje s Piagetovým názorem o propojenosti s kognitivním vývojem. Kohlberg popsal tři stádia ve své kognitivně sociální teorii. Jedná se o prekonvenční, konvenční a postkonvenční úroveň. V souvislosti s předškolním věkem je pro nás aktuální první úroveň *prekonvenční*. Tato úroveň se dále dělí na dvě stádia. První stupeň tzv. *heteronomní úroveň* se zaměřuje na trest a poslušnost. Podstatou úrovně je princip odměny a trestu. Pokud dítě nepotrestáme za určité chování, bude jej chápat jako dobré a bude se opakovat. Cílem je tedy eliminovat riziko trestu poslušným chováním a důležitost je i v motivaci jeho jednání pozitivní nebo negativní odměnou. Důležitý není ani tak úmysl, jako důsledek chování (Stránská, 2008). Druhým stupněm tohoto stádia je *naivní instrumentální hédonismus – účelové myšlení*. Chování a jednání je účelové na základě příkazů a zákazů. Dítě si takto spojuje své jednání s určitou výhodou, nebo se může vyhnout nepříjemnostem (Langmeier, Krejčířová, 1998).

1.3 Kognitivní vývoj

Vnímání

Dítě nedokáže vnímat předměty nebo jevy odděleně, to znamená, že je neumí rozdělit na podstatné a méně podstatné. Jeho pozornost je upoutána výraznými předměty, hlavně těmi, které mají spojitost s činností. Vnímání barev už není omezeno na základní odstíny, ale dítě umí rozlišit i další barvy jako například fialová. Co se sluchu týče, dovede předškolák rozeznat původ určitého zvuku. Dokáže analyzovat základní chuťové charakteristiky (sladkost, hořkost, kyselost, slanost) a stejně tak i čichové vjemy. Stále však nedovede přesně vnímat prostor a čas (Šimíčková-Čížková, 2008). Přeceňuje časový interval, i prostorovou vzdálenost. Dítě také nechápe rozdíl mezi minulostí a budoucností, významná je pro něj přítomnost (Vágnerová, 2000). Nejvýznamnější je však smysl hmatový, který umožňuje dítěti si předměty osahat a následně definovat. Vnímání je spojeno s procesem myšlení a jeho vývoj se odvíjí od nabytých zkušeností, které dítě postupně získává. Předpokladem zdravého vývoje po kognitivní stránce je aktivní zapojení celkového vnímání, bez něhož by dítě nemohlo fyziologicky postupovat do dalších etap (Šimíčková-Čížková, 2008).

Myšlení

Podle Piageta je dětské myšlení prelogické (postrádá logické spojitosti), živé, intuitivní a nepřesné (Vágnerová, 2000). Kolem čtvrtého roku se myšlení mění z předpojmového na názorné. Svě úsudky dítě tvoří pouze na základě vnímání a představ, nikoli logického spojování (viz. kapitola předškolní věk) (Langmeier, Krejčířová, 1998). U dětí se v předškolním věku objevuje tzv. *kognitivní egocentrismus*. Děti chápou svým způsobem okolní svět jako svůj svět. Myslí si, že názory ostatních se shodují s jejich názory. Například dítě při hře předpokládá, že druhý uznává jeho pravidla. Vztahy a přátelství jsou v tomto věku chatrné, neboť i tady si děti mnohdy nerozumí. Například pokud jedno dítě rozbije druhému autíčko, to první dítě ještě nepochopí, že v tom nebyl špatný úmysl, ale pouze nehoda. U dětí si můžeme všimnout dalšího vývojového rysu a tím je *magičnost*.

Myslí si, že jejich slovo má mnohdy kouzelnou moc, zvláště v případě, když si něco přejí a vyplní se jim to. Další vlastností dětského myšlení je *antropomorfismus*. Neživé věci se chovají, mluví, jednají, cítí jako lidé (např. maminka vaří autu benzín). V tomto věku je někdy obtížné rozpoznat, kdy to dítě myslí vážně a kdy se jedná pouze o hru.

Způsob myšlení je konkrétní. Dítě z otázek „Proč“, přechází na základní konkrétní otázky „Kde je slunce v noci?“ nebo „Jak vznikl svět?“. Abstraktním pojmům nerozumí, vědecké otázky nechápe, proto si vytvoří vlastní teorii a vysvětlení, které je úměrné jeho způsobu myšlení (Říčan, 1990). Ještě jeden typ myšlení u dítěte můžeme pozorovat, jedná se o *pojmové myšlení*. Dítě nejprve spojuje jednotlivé prvky podle náhodných vlastností (barva, tvar). I přesto, že dokáže definovat základní věci, neumí nalézt mezi nimi souvislost.

Okolo čtvrtého až šestého roku se vývoj v myšlení posune a dítě dokáže pojmenovat předměty společným názvem. Stále však dělá chyby, neboť pracuje na základě zkušeností, podle kterých se v myšlení řídí. S rozvojem poznání souvisí vývoj řeči (Šimíčková-Čížková, 2008).

Předškolní dítě se dovede vcítit. Mezi další dovednosti patří také ztotožnění se se svou rolí nebo rolí. Chápe, že jinou roli zastává doma a jinou ve školce nebo při hře se svými vrstevníky. Učí se také v kolektivu spolupracovat, a mnohdy i soupeřit. Právě role soupeření učí děti se svou agresivitou zacházet v přijatelné normě, navíc ji budou potřebovat celý život. Cílem v tomto věkovém období je přijmout obě role (spolupráce a soupeření) a dosáhnout určité rovnováhy (Říčan, 1990).

K dalším prvkům dětského myšlení patří *absolutismus*. To, co dítě pozná, přijímá za konečnou platnost. Nedokáže proto porozumět rozporuplným názorům dospělých na jednu věc. Můžeme říct, že je to pro něj určitá jistota (Vágnerová, 2000).

Rozvoj prosociálního chování

Děti v předškolním věku se učí chování komplexního charakteru, toto chování nelze přiřadit jen k nějaké roli. Společně s tím souvisí i rozvoj empatie, učí se vlastní kontrole nad agresivitou (Vágnerová, 2000). Správné utváření prosociálního chování můžeme charakterizovat i tím, že se dítě postupně zbavuje sebestředného myšlení a dokáže se na věc podívat i z jiného úhlu pohledu, tedy z druhé strany, než jen svými očima (pomáhá, dělí se, daruje atd.) (Hoskovcová, 2006). Pro tento správný rozvoj je důležité, aby se dítě cítilo bezpečně, aby mohlo věřit. Nejistota a úzkosti tomu brání. Další podmínkou rozvoje chování je také dobrý vzor v rodině. Dítě musí být vedeno k tomu, co je vhodné a co nikoli, prostřednictvím odměny a trestu. Dítě se v rodinném prostředí učí a žádoucí nebo nežádoucí dovednosti si osvojuje. Pak ani někdy netuší, jak se správně chovat (Vágnerová, 2000).

Svědění a city

Předškolák si už plně uvědomuje, co může dělat a co by neměl, tudíž ví, že za špatné chování přijde nejen trest, ale i tíživé svědomí. Navíc si dítě uvědomuje, že ten tíživý pocit přijde, i když svůj špatný skutek utají před veřejností a je to jen jeho soukromý prohřešek.

Mluví se o tzv. *autonomním* svědomí. Dětské svědomí má až do období adolescence negativní složení, obsahuje různé zákazy (nehrát si se zápalkami, neublížovat kamarádovi apod.).

„V tomto věku je dítě citlivé na pochvalu a uznání od rodičů, s nimiž se identifikuje“ (Novotná a kol., 1998). Dítě se častokrát raději přizná ze strachu z rodičů a jejich hněvu. Někdy pro trest samo přijde, protože ví, že se tím odčiní a černé svědomí z prohřešku se smaže. Existují však případy, jak v dětské, tak dospělé populaci, kdy se svědomí nikdy nerozvine, anebo rozvine, ale jen ve velmi slabé míře (Říčan, 1990). Svědomí patří do složky *Superega (Nadjá)*, pobízí, zakazuje nebo neuposlechnutí trestá pocity výčitek. Je to z větší části nevědomá složka psychiky (Říčan, 2009). Bylo řečeno, že předškolák si uvědomuje pocit viny, ale neuvědomuje si váhu svých pohnutek. To znamená, že je rozdíl, zda dítě rozbilo hrnek vědomě nebo nechtěně. V tom mu má pomoci pohádka. Svědomí se vyvíjí i na základě jiných podmínek, ke kterým se řadí uspokojivý vztah mezi rodiči a dítětem. K nežádoucím patří tělesné tresty, které podpoře svědomí zabraňují. Opakem jsou však kázeňské techniky, ty rozvoj podporují (Langmeier, Krejčířová, 1998).

City patří mezi činitele, jež motivují a regulují celkovou osobnost. Dítě je citlivější (excitabilita)³⁾, jeho emoce jsou výrazné, ať už při chování, řečovém projevu nebo mimice. Učí se tzv. vyšším citům (sociální, morální, estetické...), které vznikají na základě socializace. City se rozvíjí i na podkladě pohádek a her. Tento věk je velmi citlivý pro vývoj charakterových vlastností. Dítě se začíná osamostatňovat od své matky a svůj zájem přesouvá na okolí, tedy na otce a své vrstevníky. Říká se tomu *vývojová emancipace*, která je typická pro dítě ve věku okolo čtyř let (Novotná a kol. 1998).

Děti si realitu přizpůsobují tak, aby pro ně byla jasná, i proto někdy používají lež. Zároveň si předškoláci přivlastňují věci, které k nim nějakým způsobem patří, a tudíž se s tím ztotožňují (viz. kapitola Předškolní věk) (Vágnerová, 2000).

3) Excitabilita – znamená dráždivost, vnímavost, senzitivitu. Vyjadřuje fakt, jak lehce vznikají u člověka nové city a jak lehce se mění. Excitabilita se s věkem snižuje. V předškolním období je citová vznětlivost ještě silná, city vznikají rychle a jsou labilní. Postupně senzitivita ubývá, s výjimkou pubescence, kdy ještě excitabilita kulminuje (Novotná a kol. 1998).

Slovní zásoba v období předškolního věku

Různé zahraniční studie vyhodnocují, že předškolní edukace má pozitivní vliv na kognitivní, fyzický a citový vývoj dětí v mateřských školách. Ovšem jak se zaměřuje předškolní edukace na lingvistickou stránku? V současné době se na komunikační a jazykovou zdatnost zaměřují v mateřských školách na základě a pomocí Rámcového vzdělávacího programu, který stanovuje konkrétní cíle a následně i výstupy. Bohužel se setkáváme s nesouladem mezi kurikulem naplánovaným a poté zrealizovaným.

Na toto téma byl udělán výzkum (jedné magisterské práce) od autorky Z. Drobné (2003) pod vedením PF UK v Praze. Autorka si stanovila tato kritéria: účastnila se komunikačních situací při hře, vyprávění příběhů nebo dialogů a to v jedné mateřské škole. Zkoumala celkem osm dětí, čtyři chlapce a čtyři dívky z odlišných rodin. Přestože šlo o méněpočetnou skupinku probandů, autorka potvrzuje, že jsou určité rozdíly, které ovlivňují komunikační schopnosti.

Například mezi rozdíly patří samotná osobnost dítěte, která je individuální. Dále prostředí v rodině, volnočasové aktivity, **čas strávený u televizního přijímače, či čtení knih rodičem**. Výzkum ukázal, že rodinné zázemí a prostředí je jeden z hlavních činitelů, který utváří komunikační schopnosti u dítěte. Faktory, jako zdravé prostředí, určitý stupeň dosaženého vzdělání rodičů nebo pozornost věnovaná dětem, ovlivňují tyto jazykové dovednosti. Naopak pro děti, které pocházejí z rodin sociálně zaostalejších je zjištěn pozitivní vliv docházky do mateřských škol, neboť se zde podporuje lingvistická stránka, která je v těchto rodinách zanedbávána.

Podle autorky Rajdlové je třeba čtenářství v dítěti pěstovat. Některé výzkumy uvádějí, že prostředí, především rodina a škola, utváří vztah ke knize. Dítě se snadněji stane čtenářem v rodině, kde rodiče čtou a knihy pokládají za prostředek poučení i zábavy. A právě rodina u dítěte usměrňuje vývoj výběrem četby, který na něj a jeho čtenářský vkus působí. *„Když dětem čteme nahlas a když je povzbuzujeme, aby se zabývaly textem a obrázky v knize, učíme je, že tištěný text nese nějaký význam a že umět číst se vyplatí“* (Rajdlová, 2006).

Závěrem je zajímavé uvést, že šestileté dítě má aktivní slovní zásobu v průměru o velikosti tři tisíce tři sta sedmdesát pět slov. Tento poznatek je vyzkoumán zahraničními lingvisty ze Siegenské univerzity z roku 1984 (Průcha, 2011). Také Říčan uvádí, pokud se rodič dítěti věnuje, to znamená, hodně si s ním povídá, předčítá mu pohádky a zodpovídá mu jeho neomezený rozptýl otázek, dítě dovede použít ve věku šesti let dva a půl tisíce slov a dalšímu jednomu tisíci slov (ne vždy dokonale) porozumí (Říčan, 1990).

1.4 Tělesný a motorický vývoj

Tělesné odlišnosti u dětí v předškolním věku mohou hrát významnou roli. Děvčátka bývají menší a drobnější, než chlapečci. Děti větší a fyzicky silnější mohou být v kolektivu lépe přijímány a je pro ně snazší být vůdčími mezi ostatními. Naopak děti, které těmito proporcemi neoplývají, mohou být plaché a jejich zařazení do kolektivu může být problematické. Říčan také uvádí, že i krása hraje určitou roli v životě, neboť hezčí děti to mají v životě mnohdy snadnější, třeba na základě sympatií od jejich učitelů apod. Roli v tomto ohledu hrají i tělesné a estetické nedostatky, např. rozštěpy patra aj. (Říčan, 1990).

Dětská baculatost se mění do štíhlé postavy a vzniká nepoměr mezi růstem hlavy, trupu a končetin. Před začátkem vstupu do školy probíhá období vytáhlosti. Kolem šestého roku se zdokonaluje jemná motorika, což je důsledek dovršení osifikace zápěstních kůstek. Rozvíjí se tzv. *manuální zručnost*, předškolák využívá jemnou motoriku k různým činnostem (manipulace s tužkou, chytání míče apod.). Nadřazenost jedné končetiny nad druhou určuje dominantní strana mozkové hemisféry. Také hrubá motorika se zdokonaluje (včetně běhání, skákání aj.) a postupně dochází ke společné koordinaci rukou a nohou, chůze se *automatizuje*. Předškolák umí jezdit na kole, lyžovat, plavat apod. (Šimíčková-Čížková, 2008).

Určitou pomůckou pro kontrolu věku ve vztahu k tělesným proporcím je tzv. *filipínská míra*. V šesti letech by dítě mělo být schopno si dosáhnout na ucho opačné části těla přes vzpřímenou hlavu. V tomto věku je u dětí zřetelně rychlejší posun v koordinaci pohybů, které se stávají rychlejšími a ladnějšími. Tím, že se stává obratnějším, zlepšuje se v oblékání a více se dovede osamostatnit v sebeobsloužení. Zvládne i primitivní domácí práce. Smyslem těchto činností je vštípit dítěti smysl pro povinnost a podporovat zdravé ego (Říčan, 1990).

Motorika se v předškolním věku zdokonaluje a pohyb se stává elegantní a vzorný (Šimíčková-Čížková, 2008).

1.5 Hra

Předškolní věk je obdobím, kdy se dítě v hrách přímo vyžívá. Děti mají široký *repertoár her*. Při některých hrách děti skáčou, běhají, radují se ze svých fyzických dovedností a také se vyžívají v soupeření. K oblíbeným hrám patří prohlížení obrázků, ale i společné stavění na pískovišti. Děvčátka si ráda hrají s panenkami, kdežto chlapce lákají kromě aut a jeřábů i zbraně. Děti si nemusí hrát jen s živými kamarády, často si totiž vytváří tzv. *imaginární společníky*. Takovému kamarádovi dají jméno, mluví s ním a hrají si s ním. Neznamená to nic patologického ve vývoji, proto se rodiče nemusí obávat. Může to ale naznačovat, že dítě nemá dostatek interakce se svými vrstevníky (Říčan, 1990).

Takový neviditelný společník může dítěti pomoci překonávat složité situace, například příchod sourozence. Imaginární kamarád také funguje jako emoční překladatel dítěte. „*Dítě jeho prostřednictvím rodičům a okolí sděluje, co by se samo za sebe ostýchalo, bálo*“ (Zahradníčková, 2012). Se začátkem školní docházky (s příchodem povinností) dítě svého neviditelného kamaráda postupem času opustí (Zahradníčková, 2012).

Mezi další hry patří tzv. *námětové hry*. Tuto hru si dítě osvojuje už v batolecím období, když jednoduše napodobuje. Teď když je dítě starší, se jednoduché napodobení rozvine v dokonalou hru s rekvizitami, které si umí najít i vyrobit (např. papírové peníze). Představivost pracuje naplno. Dítě si rádo hraje společně se svými vrstevníky a z hry se může krásně vyvinout hraná pohádka. Stává se režisérem i kouzelníkem, neboť v pohádce není nic nemožné (Říčan, 1990). Společné hry rozvíjí u dětí zkušenosti se sociální rolí. Hoskovcová je definuje jako tzv. *rolové hry*. Děti se pomocí hry staví do různých rolí, například si hrají na prodavačku, listonoše, apod. (Hoskovcová, 2006).

Novotná a kolektiv autorek shrnuly základní prvky her, které jsou pro období charakteristické:

- spontánnost
- funkční libost (radost z činu)
- vážnost
- plánování
- intelektualizace (zapojování myšlení do přípravy a realizace hry)
- bohatost (řada hrových variací a improvizací)
- tvořivost (účast fantazie a tvořivého myšlení)
- symbolismus (klacík je meč)

(Novotná a kol. 1998)

Smyslem hry v předškolním věku je, že dítě si napomáhá vyrovnat se vnitřním úzkostem a tlakům. Můžeme říct, že hra je i určitý prostředek psychoterapie (Říčan, 1990). Pro dítě je svět dospělých, jejich pravidla a zájmy cizí, stejně jako fyzikální zákony, které mu nic neříkají. Neumí uspokojit emoce a intelektuální potřeby svého já jako dospělý, který se dokáže daleko snáze přizpůsobit. Čím mladší dítě je, tím se hůře adaptuje. Ke správnému vývoji, citové a intelektuální rovnováze je důležité neadaptovat se na skutečnost, ale asimilovat skutečnost na sebe sama. V tom tkví podstata hry, skutečnost asimiluje na potřeby já (Piaget, 1997). Děti při sociálních hrách využívají nejen fantazii, také vědomě rozlišují reálný život od smyšlené hry. Výplodem své fantazie si opět vědomě tvoří vlastní pravidla. Dítě má možnost libovolně experimentovat a zároveň si jejím prostřednictvím plní svá přání, uspokojuje fantazijní představy, ale také se vyrovnává se svými strachy. Hra dítě podporuje ve správném vývoji psychiky. Dítě se učí vyrovnanosti, pocitu jistoty, může se přestat bát cizích lidí, jejich oslovení apod. Hra také může motivovat a podpořit rozvoj řeči (Hoskovcová, 2006).

Piaget, který se zabýval kognitivním vývojem vyřkl určitý předpoklad, že čím více se do hry přidávají různá pravidla a postupy v souvislosti s rostoucím věkem, tím dochází i k rozvoji mohutnosti myšlení. V průběhu několika let se hra postupně vyvíjí od hry bezmyšlenkové, ke hře vyžadující složitější myšlenkové pochody. Piaget také tvrdí, že složitost hry podporuje rozvoj myšlení a naopak, že vyvíjející se myšlení pomáhá k rozvoji komplikovanějších her (Fontana, 2003).

1.6 Kresba

„*Dětská kresba je tzv. královskou cestou k poznání dětské psychiky*“ (Šimíčková-Čížková, 2008). Patří mezi základní činnosti dítěte a tímto neverbálním prostředkem je schopno vyjádřit co cítí, přeje si, nebo čeho se obává (Šimíčková-Čížková, 2008).

Není úplně jasné, kdy si dítě začne uvědomovat, že to, co nakreslí, může něco znamenat. Jasně ale je, že si to uvědomuje dříve, ještě než kresba něco vyjadřuje a ztvárňuje. Například dítě řekne, že namaluje pejska a když skončí, řekne, že je to ptáček. Kresba je jeden z prostředků vyjádření. Jejím prostřednictvím se můžeme dozvědět více, než kdyby se nám to dítě snažilo sdělit. Kresba znamená pro dítě také hru (Říčan, 1990). Při znázorňování je dítě schopno rozeznat, co jeho vrstevník nakreslil podle určitých charakteristických prvků, které dospělý nerozpozná, a proto neodhadne, co bylo nakresleno. Jsou to určité charakteristiky dětského vnímání (Fontana, 2003).

Podle dělení kresby dle Příhody (1967) patří do období předškolního věku dvě stádia, a sice: 1. *stádium prvotního obrazu* – týká se dětí od tří let. Z kresby nejde zatím rozpoznat nic jasného, avšak už před kresbou si dítě rozmyslí jeho význam.

2. *stádium lineárního náčrtu* – začíná kolem čtyř let. Dítě kreslí tzv. lineární náčrt, tedy už konkrétnější, stále však hrubou podobu, většinou člověka s hlavními rysy. Inspirací jsou představy (eidetizmus)⁴⁾, nikoli skutečnosti, dítě neumí namalovat prostor a proporce.

Kresba člověka je typická v období mezi třetím a čtvrtým rokem, u některých dětí může začít dříve v souvislosti s četností kreslení nebo i nadání dítěte (Šimíčková-Čížková, 2008). Předškolní dítě dokáže kresbou vystihnout svou představu. Tříleté dítě něco nakreslí, poté to pojmenuje, ale stále to nedokážeme identifikovat. Ve čtyřech letech se kresba více podobá, ale stále jsou to jen hrubé obrysy (Langmeier, Krejčířová, 1998). Nejdříve dítě kreslí tzv. *čáranici*, která má tvar oválu. Oválný tvar neznamena hlavu člověka, ale hranici, kde se nacházejí lidské rysy, jako jsou ústa, nos, oči. K tomuto tvaru pak přikreslí buď jednu čáru, nebo více čar připomínající paprsky. Dítě nakreslilo *hlavonožce*. Dalším typem čáranice je *kříž*. Podle Reada (1967) je i tato kresba základem pozdějšího člověka. Hlavonožec je tedy základ, vývojem kresby se zdokonaluje, dítě vyznačí pusku, nos a oči, někdy je dokonce znát i stopa po vlasech. Dalším posunem v kresbě je přidání rukou, které nakreslí k hlavě, protože pro dítě trup není podstatný, a tak jej kreslí až později. Zhruba od pátého roku už nekreslí lineárně, ale plošně. Do kresby řadí i trup, který k hlavě přidá, ale celé tělo v poměru k hlavě je menší. Hlava je pro dítě asi stále nejdůležitější (Šimíčková-Čížková, 2008).

Pětileté dítě kreslí detailněji, vystihne celou postavu člověka a jeho představa se daleko více podobá skutečnému obrázku (Langmeier, Krejčířová, 1998). V šesti letech postavu zdokonaluje, části jsou rozeznatelné, neboť je mechanicky spojí, přidá i vlasy a celkové detaily jednotlivých částí vylepšuje.

Pro rodiče může kresba znamenat i prostředek komunikace. Značný význam má také v psychologii. Celá činnost dítěte odráží motorický a emocionální vývoj. Na kresbu je důležité se dívat komplexně, tedy jak drží pastelku, zda využívá barvy, kolik času nad tím stráví apod. (Šimíčková-Čížková, 2008).

4) Eidetizmus –schopnost vybavovat si tzv. subjektivní názorové obrazy, prožívat určité představy, objekty či situace tak živě, jako by byly reálné (zejm. v předškolním věku) (Nový akademický slovník cizích slov A-Ž, 2006).

2. POHÁDKY

2.1 Počátky písemnictví pro děti

Už v dobách Středověku můžeme hovořit o nejstarších kulturních památkách, které pojednávaly o lidských vztazích, morálce, pracovním koloběhu apod. Hovoří se o *mýtech a legendách starého Řecka a biblických příbězích*, které byly určené výhradně pro mládež z významných společenských vrstev. Také se mládeži nabízely *žaltáře*⁵⁾, *kancionály*⁶⁾ a *životy svatých*. Právě životy svatých byly považovány pro děti za význačné. Lidé si tyto příběhy předávali formou ústní lidové slovesnosti, a tak se šířily mezi širší vrstvy. Proto se stávalo, že z této literatury vznikaly humorné příběhy, neboť si lidé přidávali zábavné, dobrodružné, zázračné i pohádkové prvky. „Úlohu skutečně zábavné četby splňovaly v 16. a 17. století rytířské romány, které četli a poslouchali dospělí stejně jako děti a bajky, které se šířily v různých přepracováních Ezopových bajek (později bajky Lafontainovy 1668-1679)“ (Genčiová, 1984).

Je důležité zmínit knihu nedoceněných rozměrů *Orbis sensualium pictus* od Jana Amose Komenského, která měla význam ve vývoji literatury pro mládež. Komenský také vydal knihu *Didactica magna*, která měla pedagogický vývoj obohatit. Zjistil, že je vhodné s dětmi hovořit pro ně adekvátní formou. Také John Lock vydal knihu v roce 1693 *Myšlenky o výchově*, ve které zdůrazňuje smysl četby, která by se rovnala úrovni vnímání u dětského čtenáře. Konec 17. století je význačný pro úsilí o pochopení psychiky dítěte a přijímá se fakt, že je nutné odlišit výuku dospělého a dítěte. Jedinými knihami pro děti až do období 18. století byly slabikáře a čítanky. Tato literatura určená dětem byla objevena ještě před vynálezem knihtisku ve formě písemných sbírek (exemplářů) v klášterních školách. S osvícenstvím vznikaly encyklopedie s odbornou tematikou, jako jsou morální hodnoty a principy chování, školní zvyklosti, zásady o zdraví, ale i příběhy pro zábavu a různé převyprávěné pohádky. Vydávala se také náboženská literatura, která už tak zábavná nebyla. Všechny vydávané knihy měly význam vzdělávací a výchovný. Kniham a encyklopediím konkurovala ústní lidová slovesnost (rytířské romány, romanticko-fantastická literatura). Ve 2. polovině 18. století se knihy pro dospělé začaly upravovat a vydávat do formy vhodné dětským čtenářům, například *Dobrodružství Barona Prášila*, *Robinson Crusoe*, *Perraultovy pohádky* aj. S příchodem klasicismu jakožto literárního směru se v dětské literatuře prosadila bajka⁷⁾, lyrika a pohádky (Genčiová, 1984).

2.2 Původ pohádky

„Lidová pohádka je součástí literární historie národního i světového písemnictví a je předmětem folkloristického bádání (o původu a genezi lidových pohádek)“ (Čeňková a kol. 2006). Slovesná kultura se šířila prostřednictvím dvou větví. Ústní lidovou slovesností a písemnictvím. Lidová slovesnost se šířila v nižších vrstvách mezi lidmi z vesnice.

Písemnictví, tedy literatura byla určena pro vyšší společenskou vrstvu, vzdělané a měšťany. S počátkem 19. století objevovaly země nejširších koutů světa knihy, a tím se zvyšovala úroveň gramotnosti. Ústní lidová slovesnost se začala vytrácet a populárním žánrem se stala kniha, poté i rádio, televize aj. Rozdíl mezi lidovou slovesností a literaturou je odlišný. Literatura je podávána formou nepřímou, neboť se slova ke čtenáři dostala písemně v knize. Pohádky, písně, balady, aj. se předávaly formou z úst do úst v přímé komunikaci, proto název ústní lidová slovesnost. U tohoto zprostředkování je důležitá i interpretace, která záležela na vypravěči, zpěvákovi a jeho schopnostech, také proto byla pokaždé jiná. Lidová slovesnost se udržovala ve větších skupinách (vesnice). Tím, že neustále kolovala, nebylo možné si ji dobře zapamatovat a lidé si ji tedy upravovali. *„Venkovští lidé se navzájem stýkali jen v oblasti jednotlivých feudálních panství, proto se jejich jazyk vyvíjel v každém kraji poněkud odlišně, vznikala jednotlivá místní nářečí“* (Červenka, 1960). Různorodost skladeb záležela i na posluchačích, proto může existovat mnoho variant. Tradičnost, návaznost folklórních skladeb, vztah k přírodě, to jsou další z výčtu mnoha vlastností lidové slovesnosti (Sirovátka, 1998).

Každá pohádka (pověst) někde vznikala a časem se dostávala do jiných krajů a zemí. V době křížových válek to byly lidové pohádky. Například arabové přinesli do Evropy své orientální pohádky. V Evropě v 18. století to byly pohádky například od *A. Gallanda Tisíc a jedna noc*, které mají kořeny až do -4. století. Od dob husitských válek až do 18. století se pohádkové syžety⁸⁾ neobjevovaly samostatně, nýbrž byly součástí bajek, legend, pověstí, anekdot atd. Nejstarší české pohádky pochází až z roku 1366. Byly objeveny v Klaretově Exemplariu a Astronomiariu. Podle autorů Anttiho Aarneho a Stitha Thompsona (*The Types of the Folktale*, 1961) byly pohádky roztrženy na několik druhů. Pohádky o zvířatech, kouzelné, legendární, novelistické, pohádky o hloupých čertech a humorné pohádky (Čeňková a kol., 2006). Novelistické nebo také realistické pohádky obsahují reálné příběhy ze života, ale mají i nadpřirozené motivy např. (čarodějné). Legendární pohádky obsahují náměty náboženské a jsou protějškem vůči legendárním pověstem. Pohádky kouzelné a fantastické

tvorí svou vlastní kategorii. Pohádky o zvířátkách obsahují náměty spolužití lidí se zvířaty, ať už domácími nebo lesními (Sirovátka, 1998).

Stejně jako bratři Grimmové i jiní sběratelé písemně uchovávali sesbírané pohádky.

Avšak o mnoho let, dokonce několik tisíciletí dříve se pohádka nesbírala, lidé si ji předávali ústní formou po generace. Tato tradice se dodržovala i u nás. Staří lidé je vyprávěli mladým. Kořeny pohádek můžeme hledat ještě v dřívějších dobách. Existovali tzv. *bardové a pohádkáři*, kteří se toulali po světě (např. střední Evropa, staré Řecko) a prostřednictvím vyprávění a zpěvu předávali lidem příběhy a obveselovali je jimi. Každý národ měl své vlastní pohádky a povídkáře. Pod těmito pohádkáři se ve skutečnosti maskovali kněží.

Kněží vystupovali i jako *skaldové*, v překladu pěvci a básníci. Taktéž vyprávěli příběhy.

Když tito bardové přišli do vesnic, všichni obyvatelé se u nich shromažďovali, aby jim naslouchali (Streit, 1992).

Pod slovem *pohádka* se řadí literární texty, které vznikaly z mýtických představ lidí, ze životní pravdy, která měla nadčasový půvab, z touhy po dobru a víře v magii slova.

Autoři jako jsou Božena Němcová, bratři Grimmové, Karel Čapek nebo Jan Werich psali tzv. folklórní pohádky. „*Termíny folklór a folklórní jsou vlastně mezinárodní formou názvu lidový. V české vědě znamená především lidovou slovesnost hudbu a tanec, v obecném užívání někdy všechno, co se týká lidové kultury a tradic*“ (Sirovátka, 1998). Tito pohádkáři se však liší zpracováním pohádkového útvaru. Bratři Grimmové *lidové (folklórní) pohádky* sbírali, utřídili, přepracovali a publikovali. Podle autora Jakoba Streita viděli bratři Grimmové důležitost v zachování původního, doslovného textu a věřili, že to je právě duchovním bohatstvím, které by lidstvo mělo zachovat (Streit, 1992). Autentické pohádky se od literárních v mnohém liší. Pohádka literární je zprostředkovaná v psané formě, i přesto, že je původ folklórní. Pravá původní čili autentická pohádka nebo pověst koluje ústní formou vyprávěče v přímé komunikaci. Spisovatel si vybírá z celého folklórního fondu, kterou látku přepracuje. Konečná úprava probíhá tak, že některé prvky z ní vyřazuje (drastické, náboženské) a nové motivy si vymýšlí a stylisticky upravuje, a tím pohádku formuje do jiné roviny. Jedním z důvodů pohádkových adaptací jsou i časové požadavky. „*Převyprávěná beletrizovaná lidová pohádka a pověst by však měla mluvit k současnému čtenáři, který žije ve městě i na dnešním venkově*“ (Sirovátka, 1998). Prvotní autoři těchto sesbíraných útvarů byli neznámí. Tento proces můžeme také označit jako *klasická adaptace* (přepracování), jehož základem je sbírka se základními prvky a vlastnostmi pro folkloristiku (Čeňková a kol., 2006). Tato adaptace se snažila o zachování vhodných prvků a motivů. Přebytečné prvky byly odstraněny. Proto se také nazývá tradiční, klasická, adaptovaná (Pindáková, 2007).

Mezi české představitele bychom mohli zařadit K. J. Erbena, J. Š. Baara nebo O. Sirovátka. Karla Čapka, Jana Wericha včetně Boženy Němcové nebo Františka Hrubína řadíme pod *autorské pohádky (adaptace)*. Jejich podnětem k tvoření byly folklórní pohádky, avšak na jejich podkladě si vytvářeli vlastní tzv. umělé, dnes bychom použili moderní pohádky.

Dominantní individuální tvorba převažovala nad původní folklórní šablonou (Čeňková a kol., 2006). Literární adaptace nemají objektivní převod z lidových pohádek a pověstí, a proto jsou považovány za dobovou i autorskou cenzuru lidové tradice. Pohádky promítají původního vesnického člověka, jeho city a morální chování. Scény jsou drastické, ale dnešní dětská čtenářská čtou přepracovanou verzi pohádky (Sirovátka, 1998). Dnešní děti už neznají původní (lidové) verze. To, co se do nynější verze adaptovalo, byl například jazyk.

Mezi další důvody bychom mohli zařadit výchovnou a uměleckou stránku. O výchovné stránce v pohádkách se vedly v minulosti spory (Genčiová, 1984). Jazyková stránka má v dětské literatuře, především v pohádkách, určitě značný podíl, neboť působí na rozvoj dětské řeči (Červenka, 1960).

Počátkem 19. století se pohádka (málokterý jiný žánr) těšila takovému zájmu. Někteří badatelé zkoumali pedagogickou hodnotu a odsuzovali ji jako nevhodný prostředek, jiní zase chtěli proniknout do významu literárního kouzla a někteří pátrali po jejím původu a šíření ve slovesné kultuře. Avšak, co badatelé prokázali je, že pohádka má nadnárodní znaky, tedy její vlastnosti pronikaly a vyznačují se v mnoha zemích (Sirovátka, 1998).

5) Žaltář – kniha, sbírka starozákonních žalmů (žalm – náboženský zpěv starohebrejského původu projevující Bohu chválu)

6) Kancionál – sborník systematicky uspořádaných kostelních písní s notací

7) Bajka – krátký literární útvar, ve kterém vystupují zvířata s lidskými vlastnostmi. Obvykle končí ponaučením.

8) Syžet – dějové schéma epického nebo dramatického díla

(Nový Akademický slovník cizích slov A-Ž, 2006).

Teorie původu podle žánru folkloristiky dělená do 4 kategorií

(doslovně citováno z knihy *Vývoj literatury pro děti a mládež a její žánrové struktury*, autorka Čeňková a kol., 2006).

1. Teorie *mytologická*

S hlubokou znalostí staré německé literatury, jazyka a mytologie tak bratři Grimmové položili základy vědeckému pohádkoslovnému bádání a adaptaci lidových pohádek, které považovali za zbytky starých indoevropských mýtů. V duchu mytologické teorie sbírali a upravovali pohádky Karel Jaromír Erben, Alexandr Nikolajevič Afanasjev, Vuk Stefanovič Karadžić aj. .

2. Teorie tzv. *školy antropologické*

Podle této teorie lidová pohádka čerpala dějové osnovy a základní představy o postavách a situacích z primitivních náboženských rituálů, výročních a animistických kultů, uctívání zemřelých předků.

3. Teorie *migrační*

Jak už vyplývá z názvu, hovoří o tom, že pohádky (pověsti, mýty, legendy, písně) se stěhují od národa k národu a každé nové prostředí je formuje specificky. Čelným představitelem této teorie byl Theodor Benfley, který považoval za pravlast pohádek buddhistickou Indii.

4. Finská teorie *historicko-geografická*, která tuto pohádkovou pravlast rozšiřuje i na oblasti jiných národů, například národů arabských, na Egypt nebo na oblasti obývané Kelty.

2.2.1 Druhy pohádky

1. *Pohádka zvířecí*

Ještě dodnes se s ní můžeme setkat u primitivních národů a civilizací. Můžeme ji pokládat za jednu z nejstarších. Zvířecí bytosti, člověk, ale i neživé věci a předměty mají duši včetně myšlení a citění. Navíc je pro dětského čtenáře nejbližší jeho uvažování. Tento druh pohádek byl nejprve jako první tvar ve slovesném umění určen pro dospělé, poté přešel k dětskému čtenáři. Charlotte Bühlerová (Genčiová, 1984) se zajímala o dopad zvířecí pohádky na dětskou psychiku a rozdělila ji do tří skupin:

- ❖ *vlastní zvířecí pohádky* – vlastnosti zvířat jsou stejné jako v přírodě, ale zvířátka jsou navíc obdařeny lidskou řečí (schopností mluvit). Děti se o tento typ pohádek zajímají, neboť jsou jim velmi blízké. Často se zde setkáme i s oživením neživých věcí, které vystupují místo zvířátek a jsou součástí okolního světa dítěte, například jehla, koblížek apod.
- ❖ *pohádka, v níž zvířátka vystupují jako pomocníci člověka* – zvířátka umí mluvit, ale i kouzlit. Tento typ pohádek představuje přechod k pohádkám kouzelným.
- ❖ *pohádky kouzelné* – jsou velmi podobné žánrovému stylu bajka, zvířata mají lidské vlastnosti, chovají se a jednají jako lidé. Prostřednictvím kouzelné pohádky si dítě utváří obraz o světě lidí.

V oblasti zvířecích pohádek se vyvinul i další typ, a sice *pohádka pěstounská*, později z důvodu uměleckého zjednodušení *pohádka didaktická*. Jsou to pohádky například:

O Budulinkovi, O Smolíčkovi, O Červené Karkulce. „Je zřejmé, že tyto pohádky neměly didakticky zjednodušený význam – potrestání za nesposlušnost“ (Genčiová, 1984).

Obsahovaly jiný skrytý smysl. Naučit dítě samostatnosti, umět rozeznat hrozící nebezpečí, připravit dítě do života apod. Měly výchovný prostředek, v tom byla umělecká kvalita.

Později v průběhu 19. století se didaktické pohádky odvozovaly od smyslu trest za neposlušnost. Druhým typem je *pohádka kumulativní* – svou jednoduchostí je určena dětem nejmenším, které ještě neumí mluvit, ale učí se. V těchto pohádkách se opakují celé úryvky a postupně se přidávají další části, až se dojde k závěru. Mezi takové pohádky patří například *O veliké řepě, O kohoutovi a slepičce, Domku domečku, kdo v tobě přebývá* apod. Tím, že dítě pasáže opakuje, se podporuje jeho řeč a navíc se učí morálnímu významu, který z pohádky vyplývá.

2. Pohádka kouzelná

K základním vlastnostem této pohádky se řadí: *fantastičnost, animizace a antropomorfizace, polarita postav*, která znázorňuje lidské vlastnosti, jak dobré tak špatné. Tím dětem umožňuje porozumět světu dospělých, jejich vztahům. Hlavním smyslem pohádek tohoto druhu je šťastný konec, dobro zvítězilo a zlo bylo poraženo. Postavy zvířat hrají vedlejší role.

3. Pohádka novelistická

Ve srovnání s pohádkou kouzelnou se řadí k vývojově mladším. Její původ můžeme zařadit do doby rozpadu feudalismu, kdy lidé přestali věřit dávným mýtům a své názory měli podložené zkušenostmi. Pohádka vypovídá o životních zkušenostech, proto je pro pochopení složitější, a proto je určena starším dětem, zejména školou povinným.

Do novelistických pohádek můžeme zařadit *pohádky anekdotické, též žertovné*, které zesměšňují lidskou hloupost a bláznovství (například O hloupém Honzovi).

Jako méně časté se v dětské četbě objevují tzv. *pohádky pověrečné*, neboli *pohádky o strašidlech*. Jak samotný název napovídá, v této pohádce se většinou vypraveč, či někdo jiný střetává s bytostmi nadpřirozenými (vodník, hejkal). Původ tohoto útvaru byl povídkový, kdy si dospělí tyto příběhy vyprávěli a bavili se jimi při příležitostech, jako bylo draní peří apod. Historky byly daleko hrůzostrašnější i komičtější. Proto se jen některé tyto příběhy dostaly do dětské četby (Genčiová, 1984).

2.3 Folklórní žánry

Pro děti byla dlouhou historií zdrojem ústní lidová slovesnost. Vznikl však nový pojem *dětský folklór*. I přes tento nedávno vzniklý pojem jsou folklórní texty staré, tedy původní.

Folklór pro děti je rozdělen do tří skupin:

1. žánry, které dospělí vytvořili pro děti (mají výchovný účel)

Ukolébavky, říkanky a říkadla určené pro společné chvíle, třeba při hře dospělého s dítětem. Říkanky pomáhají dětem v učení, při hře, při poznávání s blízkou osobou. Můžeme je také rozdělit podle věku. Pro batolata jsou dobré říkanky, které pomáhají dítěti v prvních pohybech například *Paci, paci, pacičky*. Pro děti starší jsou vhodné říkanky náročnější společně se zdůrazněním na rytmus, například *Šiju boty do roboty* nebo *Takhle jedou páni, takhle jedou dámy*. Pokud už dítě chápe význam slov a vět, můžeme jej naučit další složitější říkanky, například *Vařila myšička kašičku*. S přibývajícím věkem je i říkanka složitější a obsahově nebo rytmicky náročnější. Postupně se mění až v malou pohádku nebo bajku.

Mezi nezvyklý žánr patří tzv. veršovaná říkanka. V této říkance jsou schválně prohozené a zmatené věci a jevy. Pro dítě to může být zábavná hra a zároveň se naučí podle svého rozumu uvést jevy správně. (Například *Za horami, za dolami, cosi se tam svítí, je to kostel tvarohový, syrovátkou pobitý*).

2. žánry, které od dospělých přešly k dětem, do dětského folklóru

Zde patří tzv. *zaříkadla*. Svou specifikou jsou řazeny do kalendářního folklóru, jakýsi přírodní koloběh spojený s ročním obdobím. Součástí zaříkadel jsou i popěvky, které doplňují hry. Například: *Zlatá brána otevřená* nebo *Šnečku, šnečku, vystrč růžky*.

3. žánry, které si samy děti tvořily

Jsou to *rozpočítadla* – spojení hry a slova (*Enyky, benyky, kliky bé*).

Dále *škádlivky* – už z názvu vyplývá, že se děti navzájem škádlily (*Ten náš Vašek, to je kos, prodal boty, chodí bos*) a poslední do této skupiny patří *oblamovačky* – *Strč prst skrz krk*.

Tyto žánry děti používají při hrách nebo jiných zábavných činnostech.

Uvedené žánry ze všech skupin vznikaly v přírodě, v rodině atd. Proto se také některé žánry vyznačují rytmem, přesností a výrazem. Nejkrásnější vlastností je, že se je děti učí, pamatují a pak je předávají svým dětem. Žánry kolují po generace. „*Říkadla nevznikala jen z touhy dítě pobavit: vzbuzovala v něm lásku k rodnému kraji, vychovávala a tvořila základní etické normy, učila je poznávat bohatství rodné řeči.*“

K dalším dětským folklórním žánrům patří: pořekadla, hádanky, písně, přísloví aj. (Genčiová, 1984).

2.4 Smysl pohádek

„Dítě předškolního věku je plně závislé na vyprávění pohádek“ (Streit, 1992).

Už od pradávna se ve všech kulturách, pro děti všech koutů světa vyprávějí pohádky, které nemají reálný základ, ve kterých vystupují postavy ve skutečnosti pro nás nepředstavitelné a kde také probíhají nadpřirozené příběhy, o kterých navíc nemůžeme říct, že by se shodovaly s fyzikálními zákony. Důležitost pohádky je v jejím vyprávění, neboť vzniká vztah mezi vypravěčem a posluchačem, dítě při vyprávění rozvíjí svou fantazii a hlavní význam je v samotném uměleckém slově (Černoušek, 1990). Bruno Bettelheim uvádí, že při vyprávění pohádky nezažíváme radost jen z důvodu psychologického významu pohádky, ale především je to dáno literární kvalitou. Pohádky musí mít hodnotu uměleckého díla, aby mohly mít na dítě psychologický význam (Bettelheim, 2000). Tak jako dospělého čtenáře četba beletrie ovlivňuje a obohacuje, stejně tak můžeme předpokládat shodný účinek na čtenáře dětského (Frey, 1942). Úkolem pohádek je zjednodušit dětem mnohdy nepřehledný a složitý až chaotický život dospělých. Dětské myšlení a uvažování dospělých je velmi rozdílné a právě tomu mají napomoci pohádky, přiblížit dospělým dětský svět, jejich systém uvažování. Děti se zase prostřednictvím pohádky učí o řádu a jistých pravidlech (Černoušek, 1990). V pohádkovém světě má dítě kamarády, zažívá pěkné příhody a odstraňuje své úzkosti. Molická uvádí: *„v pohádkách jsou využívány psychologické techniky, které nás činí odolnými proti úzkosti nebo snižují jejich hladinu a tak umožňují postavit se překážkám čelem“* (srov. Molická, 2007).

Pro děti je pohádka blízká svou primitivností a jednoduchostí. Zajímavé jsou pro ně proměny zvířat v lidské bytosti, samotné postavy (princezna, černokněžník). Děti ví, že jsou bytosti buď špatné a zlé, nebo hodné a dobré. *„Takové jasné kontrasty mezi postavami napomáhají dětem snadno porozumět rozdílům mravních hodnot, rozdílům mezi ctností a neřestí, což by nebylo možné, kdyby v pohádkách byly postavy prezentovány ve vší komplexní složitosti, jako se jinak lidé v realitě projevují“* (Černoušek, 1990). Také Bruno Bettelheim uvádí, že postavy v pohádce mají protikladné vlastnosti, kterým dítě umí lehce porozumět, kdežto v reálném životě by se dítě při poznávání ztratilo, neboť lidé se nedělí na dobré a špatné, jejich vlastnosti jsou dobré a špatné zároveň. Tím se liší skutečný svět od světa pohádkového (Bettelheim, 2000).

Dítě neumí rozeznat reálnou skutečnost, co je v pohádce možné a co ne, a tudíž věří všemu, co při vyprávění slyší, neboť jsou to také jeho první poznatky o světě. Například když se tříleté dítě ptá svého rodiče na procházce lesem, kdy uvidí perníkovou chaloupku.

Děti předškolního věku věří pohádkám bezděčně, aniž si to vlastně uvědomují. Můžeme to například srovnat s minulostí před několika sty lety, kdy lidé také věřili v pověry (Frey, 1942).

Pohádka je o hrdinství i lásce, která je věčná. Dítě jejím prostřednictvím získává nejstarší, historické, kulturní dědictví (Černoušek, 1990). Pohádka může pro dítě znamenat také víc, než jen prosté naslouchání, díky ní se může ono samo vyrovnat se svými pocity strachu a na druhou stranu si v těchto pocitech libovat, protože ví, že je v bezpečí své matky a v teple postýlky (Říčan, 2000). Dnes již víme, že některé pohádky (Popelka nebo Perníková chaloupka) jsou nadčasové, ale všechny mají jedno společné a to je *nesmrtelnost* (Černoušek, 1990). Smyslem pohádek je také rozvíjet psychické potřeby, vztahy v rodině, pocit smysluplnosti v životě atd. V dnešní přetechizované době má pohádka stále důležitější funkci. Jakob Streit píše: „*Je zapotřebí duši povzbudit, zaplnit a rozveselit*“ (Streit, 1992). Právě předškolní děti z velkoměst potřebují zdokonalit svou niternost (Streit, 1992).

Pro děti v předškolním věku jsou podle Říčana významné tři věci, a sice hra, výtvarný projev a pohádka. Pokud se budeme věnovat pohádce, je pro tento věk a mladší školní věk pohádka intenzivní záležitostí, která bohužel v průběhu života zlohostejní (Říčan, 2000).

Je podstatné si ale uvědomit, že pro dětský věk a jeho správný psychický vývoj právě pohádka ukazuje morální stránku, proč některé věci jsou špatné a jiné zase dobré, vysvětluje různé etické principy. Rozvíjí různé psychické procesy jako zvědavost, fantazii, kreativitu, posouvá správným směrem inteligenci a probouzí i citovou stránku dítěte (Černoušek, 1990). Bruno Bettelheimu ve své knize *Za tajemstvím pohádek* uvádí, že je důležité u dítěte rozvinout schopnost, aby našlo v životě nějaký smysl, a tomu mají pomoci rodiče a nejbližší, ale zároveň kulturní dědictví, které je dítěti zprostředkováno literaturou.

Tím je myšleno, že literatura má podpořit fantazii, objasnit jeho rozporuplné pocity a nabídnout dítěti řešení v jeho nesnázích a těžkostech. „*Až na vzácné výjimky ze všech těchto a mnoha jiných hledisek neobohatí a neuspokojí z "dětské literatury" nic více než lidová pohádka, a to stejně dítě jako dospělého*“ (Bettelheim, 2000).

Pohádka má význam nejen vzdělávací, ale i terapeutický. „*Díky pohádce může dítě zástupným způsobem uspokojit své psychické potřeby – cítit se milované, přijímané a bezpečné*“ (Molická, 2007). Jedním z hlavních specifíků právě u pohádek je tzv. happy end,

neboli šťastný konec. A šťastný konec je pro dětský vývoj významově podstatný (Černoušek, 1990). Pohádka také poskytuje kromě jasných protikladných postav i jakýsi ideál.

Znamená to, že dítě se v pohádce ztotožní s hlavním hrdinou. Prostřednictvím pohádky tedy dochází k rozvoji jeho *vlastního já*. Poskytuje jeho duševní vývoj. Podporuje růst *ideálního já* a samotný psychický vývoj. Je samozřejmé, že i negativní ideály v pohádce mají na dítě přitažlivý vliv. Není ale dobré mu v tom nějak bránit, ba dokonce ho před tím ochraňovat (Streit, 1992). Černoušek ve své publikaci *Děti a svět pohádek* předkládá výzkum o vyskytující se agresivitě v mediálních prostředcích, zvláště pak ve filmech pro dospělé, které nabízejí násilné scény s kriminálním podtextem. Veřejnost se pobuřuje nad tím, že tyto televizní produkty zvyšují u dětí agresivní chování. Výzkumy však potvrzují, že toto chování a jednání nesouvisí se sledovaností pořadů pro dospělé a ani pohádky nenabádají malé posluchače k agresi. K identifikaci s tímto špatným chováním může dojít v reálné skutečnosti. Například v blízkém okolí je často nevhodné až násilné chování otce, který je pro dítě vzorem, neboť má tendenci jej napodobit (Černoušek, 1990). Také autor Říčan podotýká, že je prokázáno u dětí v předškolním věku i dětí starších, že jejich agresivní chování je důsledkem výchovy rodičů, například časté hádky, násilí nebo nepřiměřené fyzické trestání dětí (Říčan, 1990).

Současná doba však nabízí i pohádky moderní. Tato pohádka nesplňuje lidový model, jako literární pohádky, pouze si z něj vybírá určité prvky jako personifikovaná zvířata, fantastický svět, antropomorfizované předměty, magické prvky aj. Význam těchto prvků není tradiční či původní. Je to v rukou autora, jaké prvky chce využít (Pindáková, 2007).

Červenka uvádí také jednu nevýhodu pohádek, kterou je třeba zmínit. Některé děti pohádky nevyhledávají, nebo je dokonce zavrhnou. Je to však jen malá část. Zásadní argument proti pohádkám je stereotypní vlastnost, nebo také důvod, že pohádky jsou vlastně svým způsobem neskutečné a pro některé děti (více realisticky cítící, nebo jen technicky myslící) to může být důvod. Tento pohádkový stereotyp má udržet v paměti čtenářů i malých posluchačů děj pohádky (Červenka, 1960).

2.4.1 Děti a televize

Současná moderní doba dětem předkládá pestrnou nabídku prostředků, jak přijímat pohádky. Nabízí se nejčastější a nejvíce používaný nástroj, a to televize. Televizní obrazovka umožňuje obrazovou podobu, která není dětem při klasickém vyprávění vždy nabízena (Černoušek, 1990). Studie *Jak čtou české děti z prosince roku 2002* uvádí tento fakt.

87% dětí denně sleduje televizi. Avšak záleží na frekvenci sledování. Podstatnou roli hraje volný čas dítěte. Proto je zásadní dítě motivovat k volnočasovým aktivitám, než aby posedávaly před televizí (Gabal, Václavíková Helšusová, 2002). Děti velmi často sledují programy v televizi, kterým nerozumí. Nedokáží rozpoznat, zda se jedná o skutečnou situaci nebo smyšlenou. Pasivní přijímání filmů může být následkem citového omámení (Molická, 2007). Maria Furst tvrdí, že právě prostředky jako televize, gramofon nebo audio přehrávače častěji zastupují rodiče či prarodiče ve vyprávění. Také však připouští, že nejsou úplně špatné, neboť filmové pohádky mohou rozvinout u dětí estetické cítění (Skácelová, 2006).

Ale z pedagogického hlediska není tento způsob rozvoje vhodný. Navíc postrádá hlavní účel. Především je to literatura, která je považovaná za nejstarší a také prvořadou z celé řady komunikačních medií (Černoušek, 1990). Kádnerová uvádí, že neustále sedět před televizí je pro dítě mentálně hygienická katastrofa. Neboť právě ta spousta informací, jeden pojem či pocit překrývá další, aniž by dítě vůbec dokázalo pochopit nějaký smysl. „*Televizní obrazovka je dobrý sluha, ale špatný pán*“ (Kádnerová, 1984).

Například Streit zdůrazňuje, že jedno z nejpůsobivějších hodnot na vyprávění je to neumělé, matčino. Odráží se z něj upřímná matčina láska k dítěti, a to nemůže žádná technika vynahradit (Streit, 1992). Prostřednictvím vyprávění pohádek dítě získává vztah k dětské literatuře, později k literatuře obecně, učí se porozumět textu, podporuje rozvoj ke čtení a dává ponaučení i zábavu. „*Napsané a vyprávěné slovo především žije a rozvíjí niterné zdroje myšlení a představivosti, které děti potřebují, aby se vyrovnaly s problémy, jež před ně život v budoucnosti postaví*“ (Černoušek, 1990).

2.4.2 Obrázkové ilustrace v pohádkách

Smyslem vyprávění je vzbudit v dětském posluchači představivost a probudit fantazii. V současné moderní době je obrazový výklad pohádky zcela základní součástí. Důvodem je právě nejjednodušší přiblížení psané formy a hlavně usnadnění pochopení (Černoušek, 1990). Děti ve věku od 4 do 12 let přímo obrázky a jiné ilustrace vyhledávají. Podle Jakoba Streita je důležité, aby byla dítěti nabídnuta krásná a zdravá obrazová galerie, jinak se jeho fantazie poškozuje. K tomu je také zapotřebí uvědomělý přístup ze strany rodičů. Streit také uvádí ve své knize *Proč děti potřebují pohádky*, že produkty z dílny Walta Disneyho jsou spíše vyráběny za účelem byznysu a jak přilákat co nejvíce dětských diváků za každou cenu, bez jakéhokoli významu odpovídající dětské fantazii. Naráží například na přepych a křiklavost barev, které mohou být pro dětskou duši až agresivní (Streit, 1992). V tomto směru vznikl určitý vzor v ilustraci pohádek a dětem je předkládána již konkrétní (např. filmová) podoba pohádkových postav (Černoušek, 1990). Autorka Maria Furst tvrdí, že zfilmované pohádky potlačují dětskou fantazii (Skácelová, 2006). Je důležité tuto skutečnost uvést, protože právě samotná ilustrace se vrývá do paměti dětí (Černoušek, 1990).

Autorka Marcela Skácelová uvádí některé skutečnosti o filmech Walta Disneyho. Postavičky z animovaných filmů se chovají, jednají, mluví, odívají jako lidé, avšak stále jsou to zvířecí bytosti. Tím, že Disney umí vystihnout chvíli i situaci a předložit společnosti aktuální filmy úměrné době, dokáže oslovit nejednu generaci lidí i dětí. Postavy v jeho filmech získaly na popularitě i tím, že jsou nesmrtelné. Autorka také uvádí, že se v Disneyových filmech neděje násilí a příběh končí „happy endem“, kdy dobro vítězí nad zlem (Skácelová, 2006).

„Ilustrace k pohádkám by měla podporovat, nikoliv úplně nahrazovat subtilní procesy fantazie a obrazné představivosti“ (Černoušek, 1990). Nejvhodnější jsou obrazové podoby jasné, zřetelné, praktické a jednoznačné bez zbytečných složitých prvků a abstraktů. Pohádková ilustrace by neměla zastupovat psané slovo, měla by ho pouze doplňovat a rozvíjet, podpořit fantazii. Pochopitelně kreslené filmy a seriály určené dětskému divákovi vyprávění nahrazují (Černoušek, 1990).

2.4.3 Dobro a zlo v pohádce

V klasické pohádce je jasně vykresleno zlo. Malý posluchač je postupně vtažen do děje a průběžně se začíná ztotožňovat s hlavním hrdinou, který si musí projít zlem (různými nástrahami), aby nakonec zvítězil a tím přišlo dobro (Černoušek, 1990).

Při vyprávění pohádek bychom zlo neměli popisovat příliš reálně, ale tak, že jsou to jen bytosti, které trest nemine. Není dobré zvýrazňovat v pohádce temnou stránku, musíme vyprávět pořád stejně „*obraz musí ve sledu obrazů zůstat obrazem*“ a pak dítě při potrestání zlého není tak překvapené, dokonce se může uklidnit a zaradovat se, třeba i navenek.

Těmito zážitky v dětech utváříme morální hodnoty. Podle Jakoba Streita můžeme pohádky vyprávět dvěma způsoby. Pro děti citlivější a klidné vyprávíme příběh tak, že je tím podpoříme v jejich psychice. Kdežto u dětí, které jsou živější a ne tak citlivé, můžeme probudit prostřednictvím vyprávění citlivou schránku jejich duše (Streit, 1992).

Nevíme však, zda dítě, kterému je v pohádce předloženo dobro a zlo si vybere právě to dobro, zda se nezačne ztotožňovat se zlem? „*Čím je dobrá postava jednodušší a přímější, tím je pro dítě snazší ztotožnit se s ní a zavrhnout postavu špatnou*“ (Bettelheim, 2000).

Dítě se může ztotožnit jak s dobrým, tak špatným, ale zde je dobré znovu připomenout smysl šťastného konce, kdy právě ten hlavní hrdina přemůže zlo a zvítězí. Pokud jde o ztotožnění se se zlem, to většinou bývá potrestáno, pro malé posluchače může být navíc až odstrašující. Častokrát právě ty záporné pohádkové postavy úplně vymizí ze světa. „*Eliminací zla, anihilací záporné postavy, se posilují niterné složky rostoucího dětského já, a to nejen zdravá sebedůvěra (nebude ve svých činech, ve své přirozené činorodosti svázan nějakými zábranami a utlumujícími pocity provinění), ale také vysloveně společenské, prosociální pohnutky k jednání*“ (Černoušek, 1990). Postavy s kladnými vlastnostmi jsou prosté, upřímné, nekomplikované a dítě se jim chce podobat. Lze říci, že pohádka dítěti přináší určitý pocit jistoty, zlo se uklidní a přijde dobro. A především tohle může pohádka dětem zaručit (Černoušek, 1990).

Čerti

Postupem několika set uplynulých let se neodlučitelné hroživé vlastnosti čertů v mnohém změnily. S rozvojem vědy se tyto pekelné bytosti staly pouhým výplodem fantazie a jejich existence je možná jen v pohádkách. A v pohádkách se čerti a pekelníci stali bytostmi, které nejsou nebezpečné. Naopak bývají tyto bytosti rozumově omezené, pošetilé a slaboduché. Jsou spíše pro lidské pobavení, byť s pekelnými prvky. Důvodem může být samotná dětská úzkost, proto bývají zesměšňováni a označováni jako bezmocní a hloupí. Pokud by ale přeci jen čert chtěl zlobit, dítě je schopné ho chytře porazit. Jaký má čert význam v pohádce? Je představitelem zla a také „*představuje temné stránky lidské existence*“ (Černoušek, 1990). Děti je také chápou jako bytosti, které jsou zodpovědné za vykonání trestu. Jak v původních, tak v moderních pohádkách mají čerti lákat a vyzývat k porušení nějakých pravidel. Ale děti, které se mravním hodnotám teprve učí, si tyto lákavé situace mohou promítnout do vlastních představ. „*Nejsem to já, kdo má zlé a špatné úmysly, ošklivé představy a destruktivní fantazie, ale čert, pekelník, postava ve skrze démonická, a proto zlá*“ (Černoušek, 1990).

PRAKTICKÁ ČÁST

3. CÍLE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

3.1 Hlavní cíle

1. Jaký mají význam současné moderní nebo klasické pohádky pro děti předškolního věku a pro děti na základní škole 2. stupně ?
2. Do jaké míry je pro rodiče a prarodiče důležitý význam pohádky ve výchově dětí?

Dílčí cíle výzkumu:

Pro cílovou skupinu č. 1 byl stanovený cíl č. 1:

Jaký druh pohádek děti v předškolním věku zajímá a také sleduje?

Pro cílovou skupinu č. 2 byl stanovený cíl č. 2:

Jaký vztah k pohádkám mají děti na základní škole 2. stupně a jaký měly, když byly mladší (předškolní období) ?

Pro cílovou skupinu č. 3 byl stanovený cíl č. 3:

Jakou roli hraje pro dnešní rodiče výchova dětí prostřednictvím pohádek?

Pro cílovou skupinu č. 4 byl stanovený cíl č. 4:

Spatřují prarodiče nějaký rozdíl před třiceti lety a v současné době v působení pohádek na malé děti?

3.2 Metodika výzkumného šetření

3.2.1 Užítá metoda

Pro výzkumné šetření byla vybrána metoda pomocí dotazníku. Také byly záměrně vybrány 4 cílové skupiny respondentů. Pro každou cílovou skupinu byl vytvořen jeden konkrétní dotazník. Dotazníky pro 3 cílové skupiny (děti na ZŠ, rodiče a prarodiče) měly společné určité prvky – počet otázek (8) a možnost výběru z uzavřených odpovědí. Dotazník pro děti z MŠ se skládá z 8 otázek, z toho je jedna otevřená, jedna polootevřená a 6 otázek uzavřených.

3.2.2 Organizace šetření

Byla stanovena určitá kritéria. Šetření se provádělo v měsíci únoru roku 2012. Pro výzkum byly vybrány 4 cílové skupiny respondentů, a sice děti z mateřských škol, děti ze základních škol 2. stupně, rodiče předškolních dětí a prarodiče. Výzkum se prováděl záměrně ve třech městech v rámci České republiky. Jednalo se o města: Ostravu, Olomouc a Prahu. V těchto městech byly pro výzkum vybrány 3 cílové skupiny: děti z mateřských škol, rodiče dětí z mateřských škol a děti ze základních škol na 2. stupni. U poslední cílové skupiny prarodičů tento záměr nebyl stanoven. Mezi další kritéria se řadí i počet dotazovaných. Celkem bylo rozdáno 230 dotazníků. Pro jedno město bylo určeno 60 dotazníků. V jednom městě byly dotazovány tři skupiny respondentů (kromě skupiny prarodičů) a tedy každé cílové skupině bylo přiřazeno 20 dotazníků. 50 dotazníků bylo rozdáno cílové skupině prarodičů nezáměrně po celé ČR. Vzhledem k tomu, že děti v předškolním věku jsou příliš malé, probíhal výzkum v mateřských školách odlišně v porovnání s ostatními cílovými skupinami. U dětí byla použita metoda dotazníku, jelikož neumí číst a psát, otázky z dotazníku jim byly postupně ústně předkládány a poté výzkumník odpovědi zapisoval zpět do dotazníku.

3.2.3 Zpracování dat

Celkem bylo rozdáno 230 dotazníků a stejný počet byl zpátky vybrán.

Zpracování dat proběhlo pomocí PC programů, a sice Microsoft Office Word a Microsoft Office Excel. Ze získaných dat byly výsledky rozpracovány do vybraných grafických znázornění. První typ znázornění, sloupcové grafy popisují výsledky dat vždy jedné cílové skupiny. Poté jsou jednotlivé otázky stručně popsány. Druhým typem znázornění, jenž byl v práci použit, jsou koláčové grafy, pomocí kterých jsou srovnávány jednotlivé cílové skupiny, které odpovídaly na stejné otázky.

Cílem tohoto zpracování dat je porovnat názory a postoje cílových skupin na danou problematiku v porovnání mezi sebou a jednotlivě.

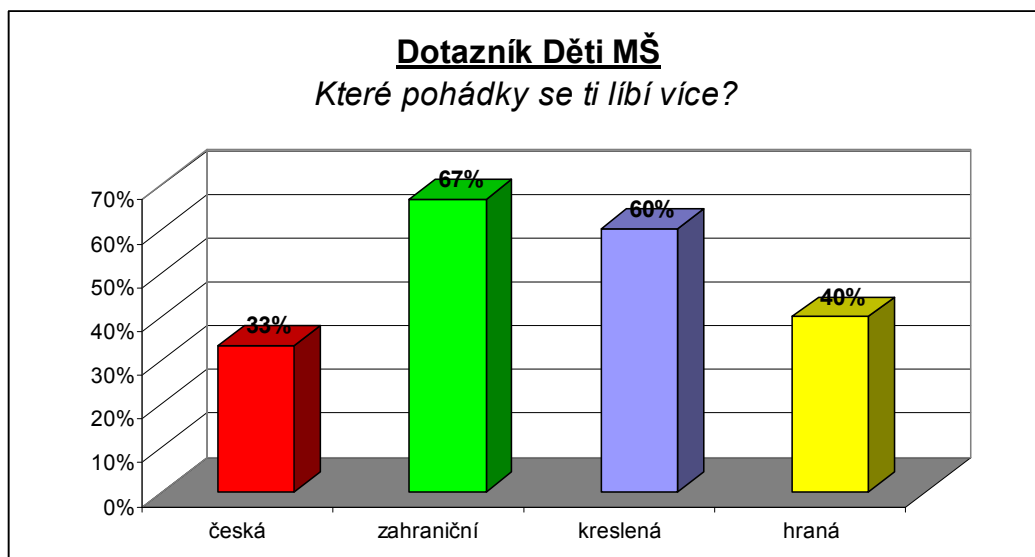
3.3 Charakteristika výzkumného šetření

Každá cílová skupina byla vybrána záměrně, jelikož jsou pohádky významné v každém věku, buď z pozice posluchače, nebo vypravěče. Pro děti v předškolním věku jsou pohádky aktuální, proto je podstatné právě u této cílové skupiny zjistit, jak vnímají pohádky a pohádkový svět. Druhou vybranou cílovou skupinou jsou děti ze základních škol na druhém stupni. Byly vybrány děti z osmých a devátých tříd. Důvodem tohoto výběru je, že v tomto věku děti pohádky stále vyhledávají. Cílem také bylo zjistit, jaké pohádky preferují a zda jim jejich rodiče četli, když byly menší. Předposlední cílovou skupinou jsou rodiče. Byli účelně vybráni rodiče dětí z mateřských škol, neboť jsou pro ně pohádky bližší. Jejich názor na význam pohádky se pak odráží ve výchově (předškolních) dětí. Současně by se k významu pohádek měla vyjádřit i poslední cílová skupina a to jsou prarodiče, neboť se také určitou měrou podílejí na výchově svých vnoučat. U prarodičů bylo také cílem zjistit, jak vnímají pohádky dnešní doby a pohádky za jejich mládí.

3.4 Interpretace výsledků

Cílová skupina č. 1: **děti z mateřských škol**

Graf č. 1A

Které pohádky se ti líbí více:

Kategorie české a zahraniční pohádky

české pohádky

Mach a Šebestová
Pejsek a Kočička
Šípková Růženka
Tři oříšky pro Popelku
Ferda Mravenec
Tři zlaté vlasy děda Vševěda

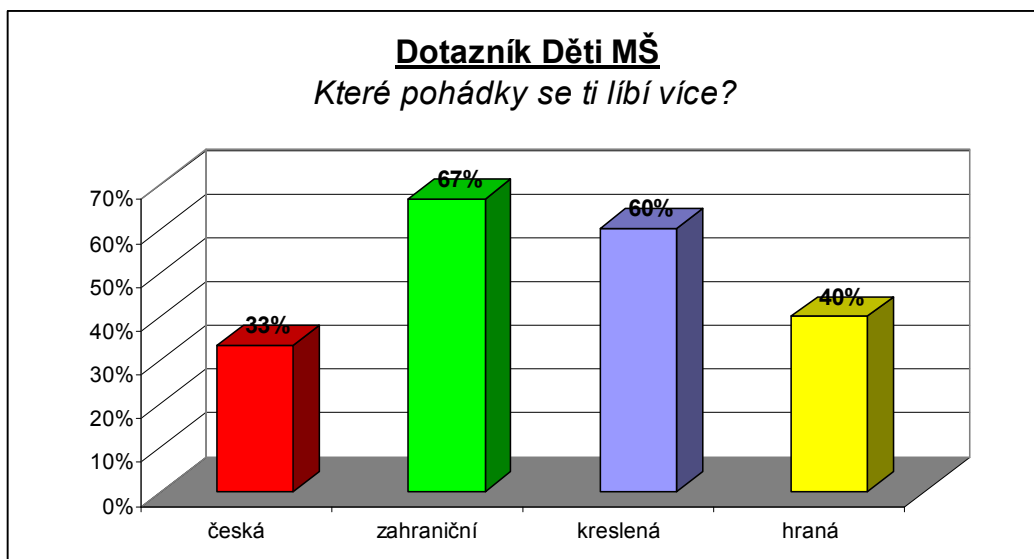
zahraniční pohádky

Asterix a Obelix
Hledá se Nemo
Doba Ledová
Madagaskar
Scooby Doo
Ratatouille

Z celkového počtu 100% tedy 60 dětí ze všech tří měst (Ostrava, Olomouc, Praha):

33% (20) dětí se více líbí pohádky z kategorie české pohádky. Z těchto pohádek se pak nejvíce líbily Mach a Šebestová, Tři oříšky pro Popelku, Ferda Mravenec a Šípková Růženka. 67% (40) dětem si více oblíbily pohádky zahraniční. Mezi nejčastější a jedny z nejoblíbenějších pak děti uvedly Madagaskar, Doba Ledová, Hledá se Nemo. Pohádku Asterix a Obelix skoro neznají, stejně jako pohádku Tři zlaté vlasy děda Vševěda.

Graf č. 1A

Které pohádky se ti líbí více:

Kategorie kreslené a hrané pohádky

kreslené pohádky

Tom a Jerry

Krteček

Šmoulové

Pepek námořník

My z Kačerova

hrané pohádky

Princezna ze mlejna

Doba Ledová

Z pekla štěstí

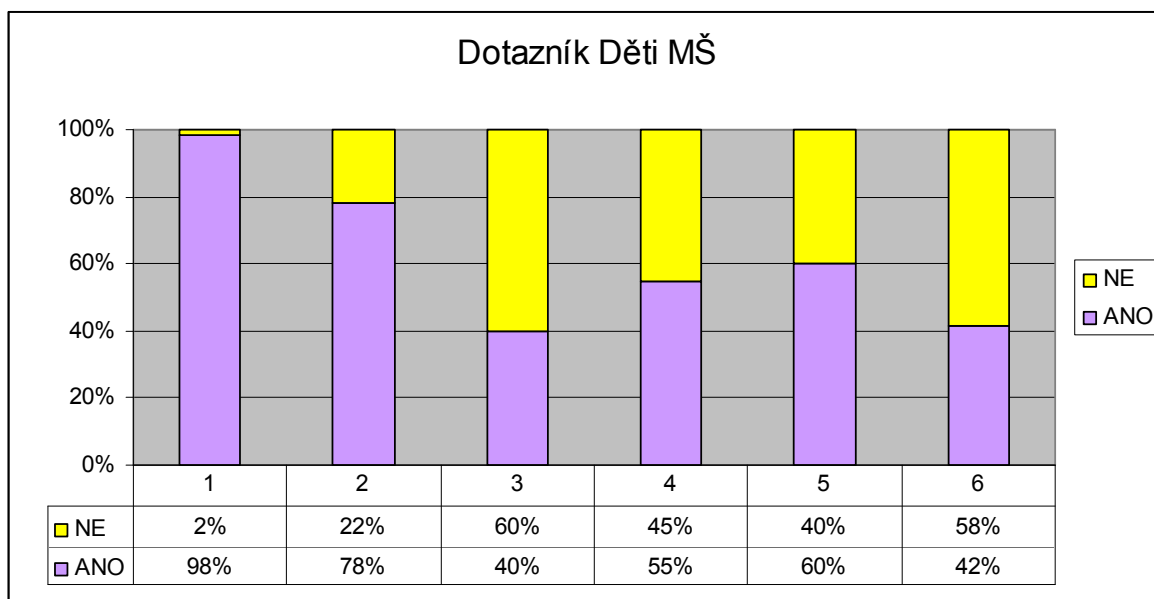
Ať žijí duchové

Šíleně smutná princezna

Z celkového počtu 100% tedy 60 dětí ze všech tří měst (Ostrava, Olomouc, Praha):

36 dětí to je 60% má v oblíbě pohádky kreslené. Mezi „vítěznou pohádku“ patří Šmoulové, dále Tom a Jerry a naposledy Krteček. Hrané pohádky se líbí 24 dětem (40%). K nejoblíbenějším opět patří Šíleně smutná princezna stejně jako Princezna ze mlejna, hodně také Doba ledová a Ať žijí duchové.

Graf č. 1B

Děti MŠ Otázka č.1	
Díváš se rád(a) na pohádky v televizi?	ANO NE

Na tuto otázku odpovědělo kladně 59 dětí, tedy 98%. 1 dítě bohužel odpovědělo záporně. Důvodem byla nejspíše uzavřenost dítěte, které moc nekomunikovalo.

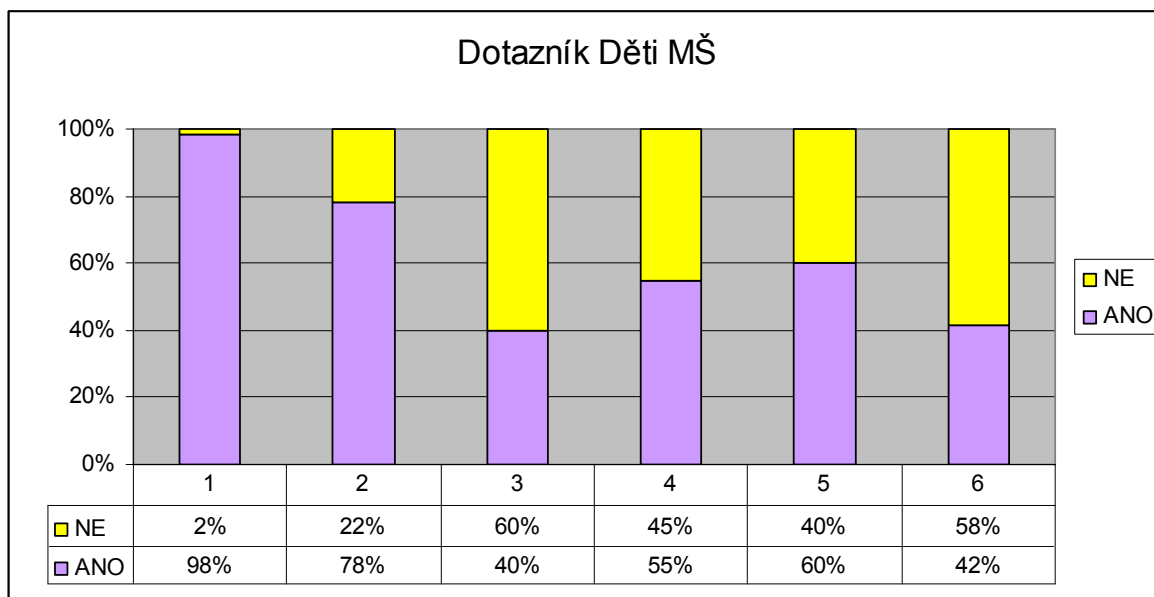
Děti MŠ Otázka č.2	
Díváš se večer na večerníček?	ANO NE

Na večerníček se dívá 78% dětí, tedy celkem 47 z celkového počtu 60. 22% (13) dětí odpovědělo, že ne. Některé děti k tomu dodaly, že místo Večerníčku sledují Animáčka.

Děti MŠ Otázka č.3	
Hraješ si doma někdy hrané divadélko?	ANO NE

Hrané divadélko si doma hraje 24 dětí, tedy 40%. Děti uvedly pro příklad pohádku z Večerníčku Králíci z klobouku nebo Perníkovou chaloupku. 36 dětí na tuto otázku odpovědělo záporně, tedy že si doma hrané divadélko nehrají.

Graf č. 1B

Děti MŠ Otázka č.4

Čtou ti rodiče pohádky před spaním?

ANO

NE

U této otázky jsou odpovědi skoro ve stejné. 33 dětí (55%) uvedlo, že jim jejich rodiče čtou pohádky a pokud ne před spaním, tak přes den. 45% 27 dětí se vyjádřilo, že jim jejich rodiče nečtou.

Děti MŠ Otázka č.5

Chodíš s rodiči do kina na pohádky?

ANO

NE

Do kina na pohádky chodí 60% to je 36 dětí. Naopak 24 dětí 40% odpovědělo, že nechodí.

Děti MŠ Otázka č.6

Chodíš s rodiči do divadla? (například loutkové divadlo)

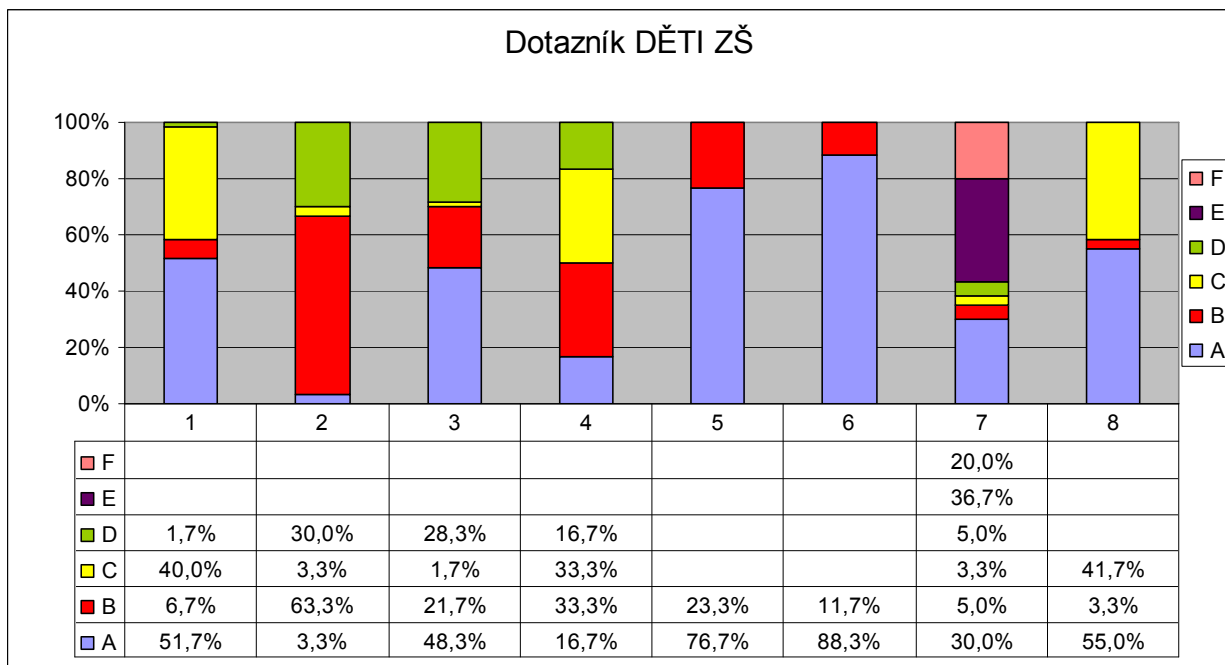
ANO

NE

Divadlo navštěvuje nebo navštívilo alespoň jednou 42% dětí (25). Zbýlých 35 dětí odpovědělo, že do divadla nechodí a v divadle nikdy nebyly.

Cílová skupina č. 2: děti ze základních škol druhého stupně.

Graf č. 2A

Děti ZŠ Otázka č. 1

DĚTI ZŠ Otázka č.1	A	B	C	D	E	F
Když jste byli menší (mladší) četli vám rodiče pohádky?	ano	ne	občas	nevzpomínám si	odpověď neobsazena	odpověď neobsazena

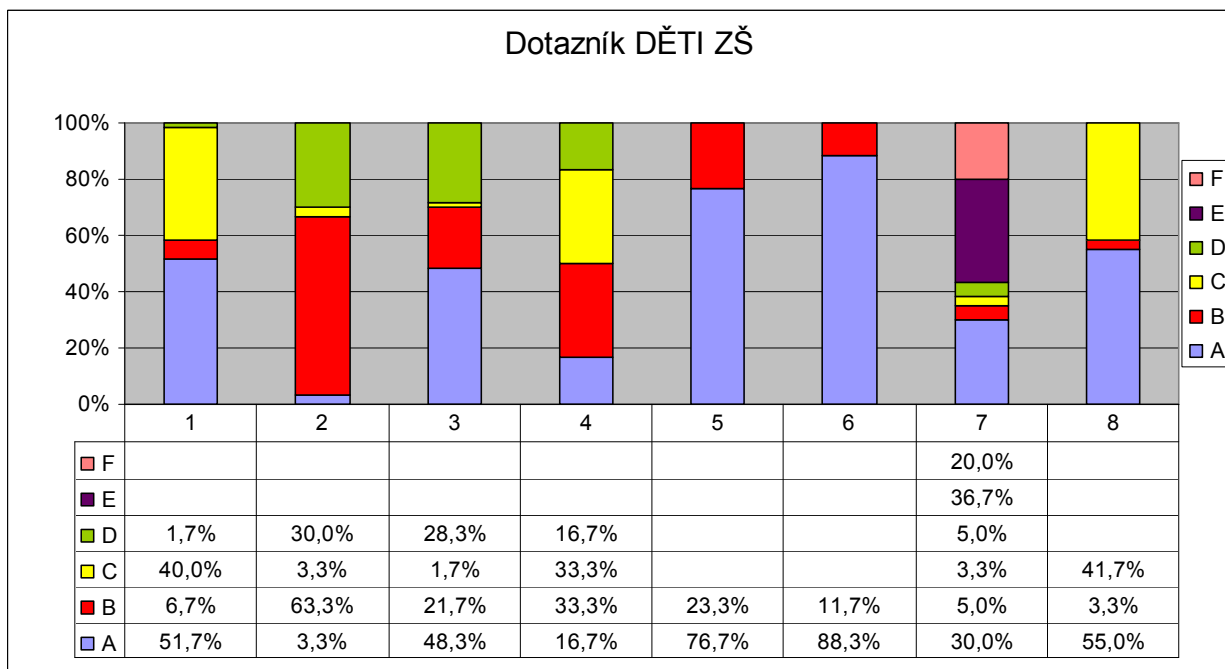
Na tuto otázku odpovědělo 51,7% tedy 31 dětí, že jim jejich rodiče pohádky četli. Pouze necelých 7%, jak uvádí grafický sloupec, uvedlo, že jim jejich rodiče pohádky nečetli. Poměrně větší procento dětí 40%, to je 24 dětí odpovědělo, že jim rodiče četli občas a necelé dvě procenta, tedy 1 dítě uvedlo, že si nevzpomíná. Dohromady 55 dětí z celkového počtu 60 přiznalo, že jim jejich rodiče, když ještě byli menší, četli pohádky.

Děti ZŠ Otázka č. 2

DĚTI ZŠ Otázka č.2	A	B	C	D	E	F
Preferujete sledovat pohádku v TV nebo na DVD anebo si ji raději přečtete v knize?	raději v knize	raději v TV/DVD	nesleduji a nečtu	je mi to jedno	odpověď neobsazena	odpověď neobsazena

Pouhých 3,3% tedy 2 děti uvedly, že preferují knižní verzi pohádek. Oproti tomu 38 dětí (63,3%) se přiklání k televizní a DVD podobě pohádek. V grafickém sloupci viz. výše je znázorněno, že 2 děti pohádky nečtou a následujícím 18% nezáleží na preferenci ve výběru pohádek.

Graf č. 2A

Děti ZŠ Otázka č. 3

DĚTI ZŠ Otázka č.3	A	B	C	D	E	F
Máte rádi spíše kreslené/animované pohádky (např. Doba ledová) nebo hrané pohádky (např. Princezna ze Mlejna)?	kreslené/animované	hrané	pohádky nesledují	je mi to jedno	odpověď neobsazena	odpověď neobsazena

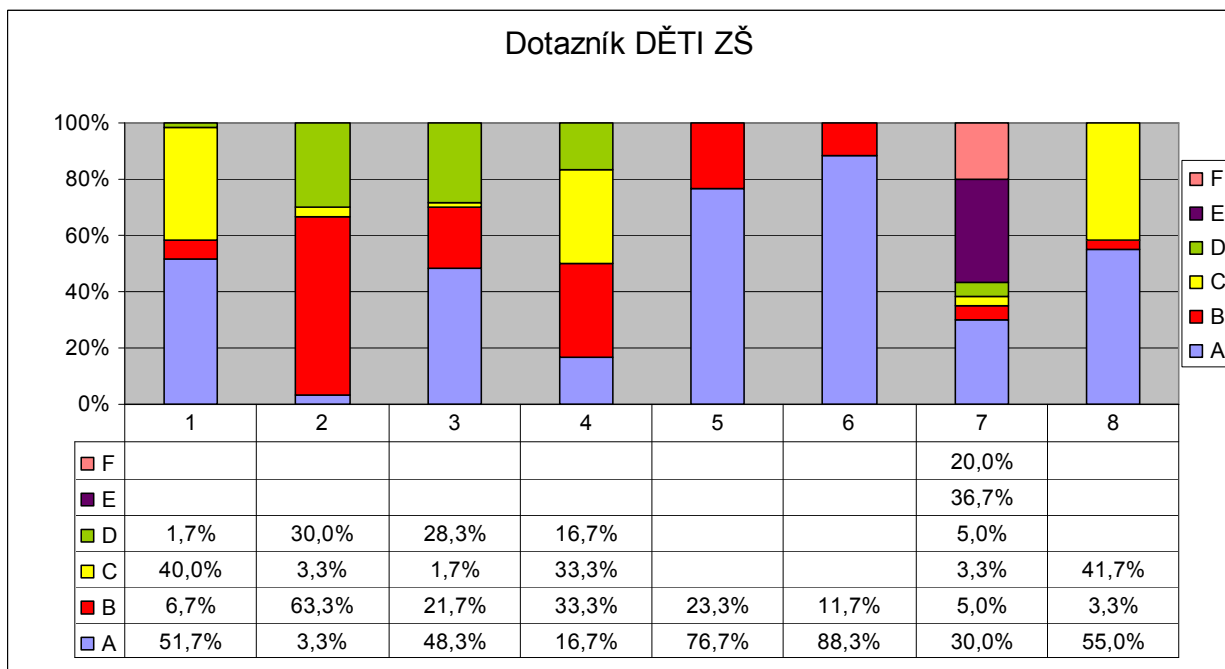
Kreslené/animované pohádky preferuje 29 dětí (48%). 13 dětí (21,7%) dává přednost hraným pohádkám. 17 dětem (28,3%) je to jedno a 1 dítě uvedlo, že pohádky nesleduje.

Děti ZŠ Otázka č. 4

DĚTI ZŠ Otázka č.4	A	B	C	D	E	F
Máte rádi spíše české pohádky (např. Pyšná princezna) nebo zahraniční pohádky (např. Hledá se Nemo)?	české pohádky	zahraniční pohádky	je mi to jedno	pohádky nesledují	odpověď neobsazena	odpověď neobsazena

V grafickém sloupci viz. výše je znázorněno modrou barvou, že 16,7% (10) dětí má rádo české pohádky. 20ti dětem je to jedno a dalších 20 dětí preferuje spíše zahraniční pohádky, což je v poměru k českým větší počet. Avšak 10 dětí uvedlo, že pohádky nesleduje, což nesouhlasí s předchozími odpověďmi.

Graf č. 2A

Děti ZŠ Otázka č. 5

DĚTI ZŠ Otázka č.5	A	B	C	D	E	F
Umíte některou pohádku vyprávět ?	ano umím	ne neumím	odpověď neobsazena	odpověď neobsazena	odpověď neobsazena	odpověď neobsazena

Poměrně velké procento 76,7% tedy 46 dětí z celkového počtu 60ti odpovědělo, že vyprávět pohádky umí. 23,3% pohádky vyprávět neumí.

Děti ZŠ Otázka č. 6

DĚTI ZŠ Otázka č.6	A	B	C	D	E	F
Myslíte si, že má pohádka nějaký význam ? (například rozvíjí u dítěte psychický vývoj)	ano, určitě má význam	ne, žádný význam nemá	odpověď neobsazena	odpověď neobsazena	odpověď neobsazena	odpověď neobsazena

88,3% dětí vyjádřilo svůj názor, že pohádka má význam. Necelých 12 %, to je 7 dětí, si myslí, že pohádka žádný význam nemá.

Děti ZŠ Otázka č. 7

DĚTI ZŠ Otázka č.7	A	B	C	D	E	F
Když jste byli menší (mladší), která pohádková bytost se vám nejvíce líbila?	princezna	princ	černokněžník	čarodějnice	čerti a strašidla	zvířecí bytosti

Na otázku, která pohádková bytost se dětem nejvíce líbila, když byli menší, odpověděly děti takto: Princezna se líbila 30% dětí. 5% si vybralo prince. Dvě děti (3,3%) uvedly, že se jim líbil černokněžník, stejně tak i čarodějnice se líbila pouze 3 dětem. Největší procento dětí, necelých 37%, mělo v oblíbě čerty a strašidla. A 12 dětí si oblíbilo zvířecí bytosti.

Děti ZŠ Otázka č. 8

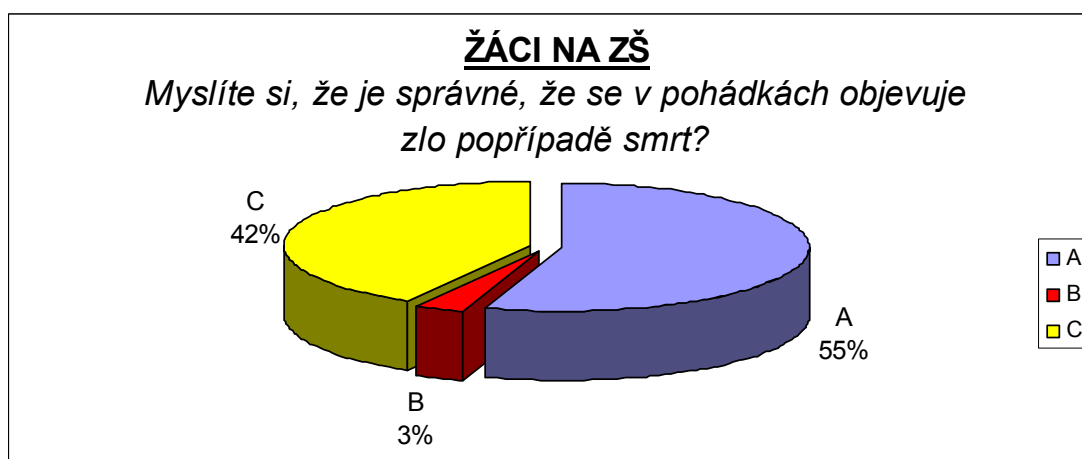
DĚTI ZŠ Otázka č.8	A	B	C	D	E	F
Myslíte si, že je správné, že se v pohádkách objevuje zlo popřípadě smrt?	myslím, že je to správné	ne, určitě to není správné	nevím, nikdy jsem nad tím takto nepřemýšlel(a)	odpověď neobsazena	odpověď neobsazena	odpověď neobsazena

55% dětí si myslí, že je správné, že se v pohádkách objevuje zlo, popřípadě smrt. K opačnému názoru se přiklání pouze 3% dětí, což jsou 2 děti a 42% žáků neví.

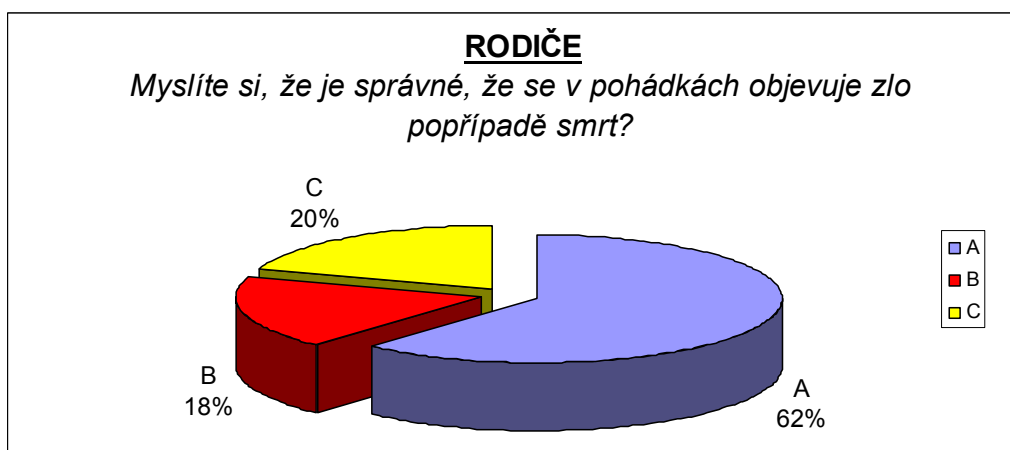
Tato otázka byla porovnávána u 3 cílových skupin.

Graf č. 2.8 znázorňuje předchozí otázku č. 8 se stručným popisem.

Graf č. 2.8

Graf č. 3.4

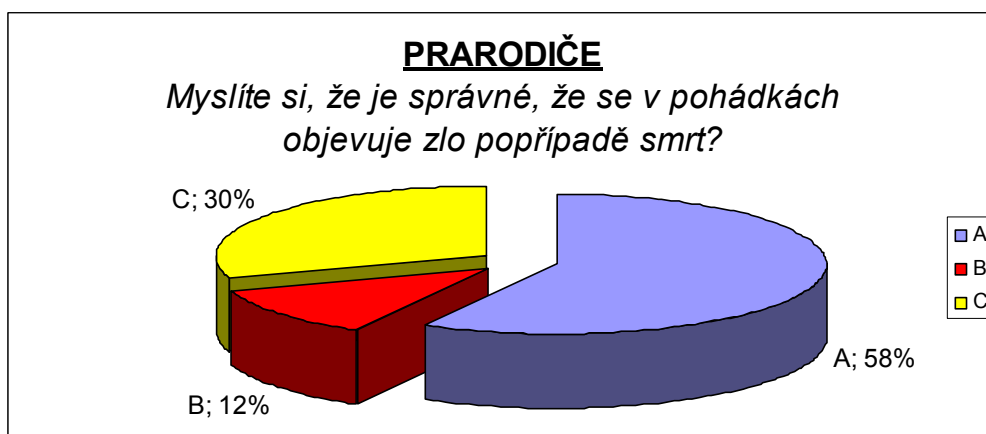

RODIČE - Otázka č.4	A	B	C	D	E
Myslíte si, že je správné, že se v pohádkách objevuje zlo popřípadě smrt?	myslím, že je to správné	ne, určitě to není správné	nevím, nikdy jsem nad tím takto nepřemýšlel(la)	odpověď neobsazena	odpověď neobsazena

Rodiče odpověděli takto:

62% rodičů se přiklání k názoru, že je správné, že se v pohádkách objevuje zlo, popřípadě smrt. 18% rodičů má na to opačný názor a myslí si, že to není správné a 12 rodičů na tuto otázku neumí odpovědět.

Graf č. 4.4

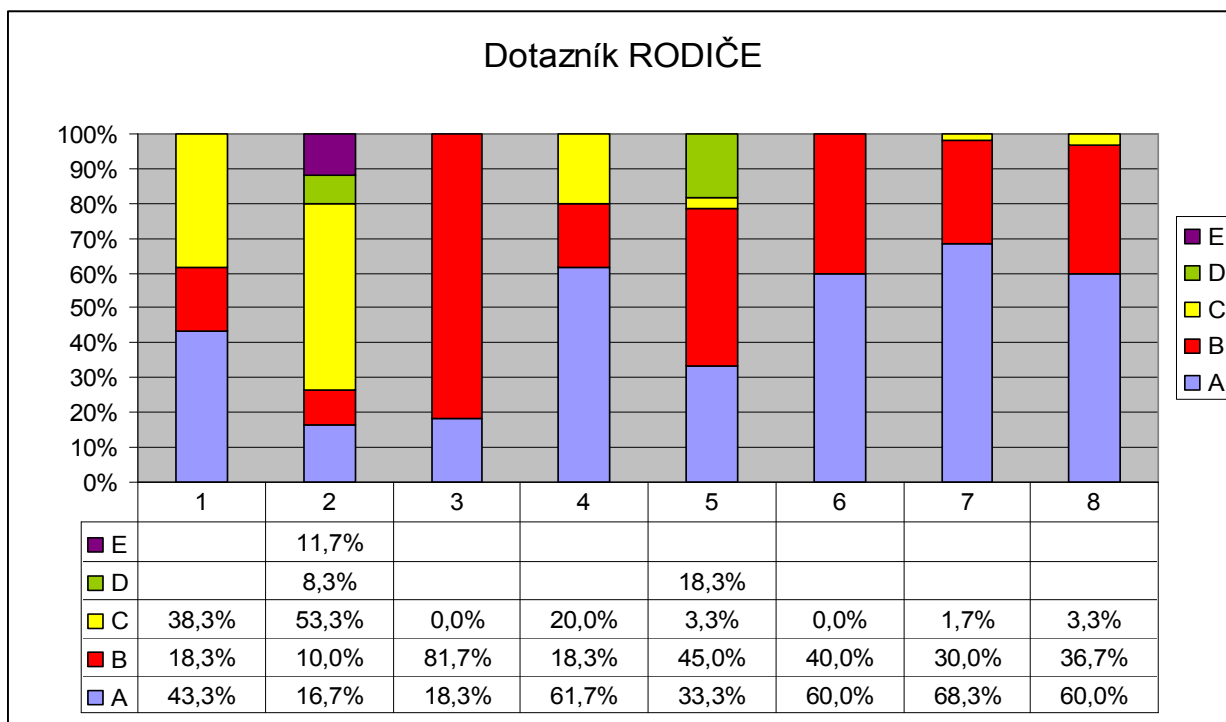
PRARODIČE Otázka č.4	A	B	C	D	E
Myslíte si, že je správné, že se v pohádkách objevuje zlo popřípadě smrt?	myslím, že je to správné	ne, určitě to není správné	nevím, nikdy jsem nad tím takto nepřemýšlel(la)	odpověď neobsazena	odpověď neobsazena

Prarodiče odpověděli takto:

29 prarodičů, tedy 58%, si myslí, že je to správné. Za nesprávné, že se v pohádkách objevuje zlo, popřípadě smrt, považuje pouze 6 prarodičů a 30% na tuto otázku nedokáže odpovědět.

Cílová skupina č. 3: Rodiče

Graf č. 3A

Rodiče Otázka č. 1

RODIČE - Otázka č.1	A	B	C	D	E
Od kolika let je dobré dětem předčítat pohádky?	už od narození	až od 3-4 let, dříve určitě ne	záleží na jeho psychickém vývoji, je to individuální	odpověď neobsazena	odpověď neobsazena

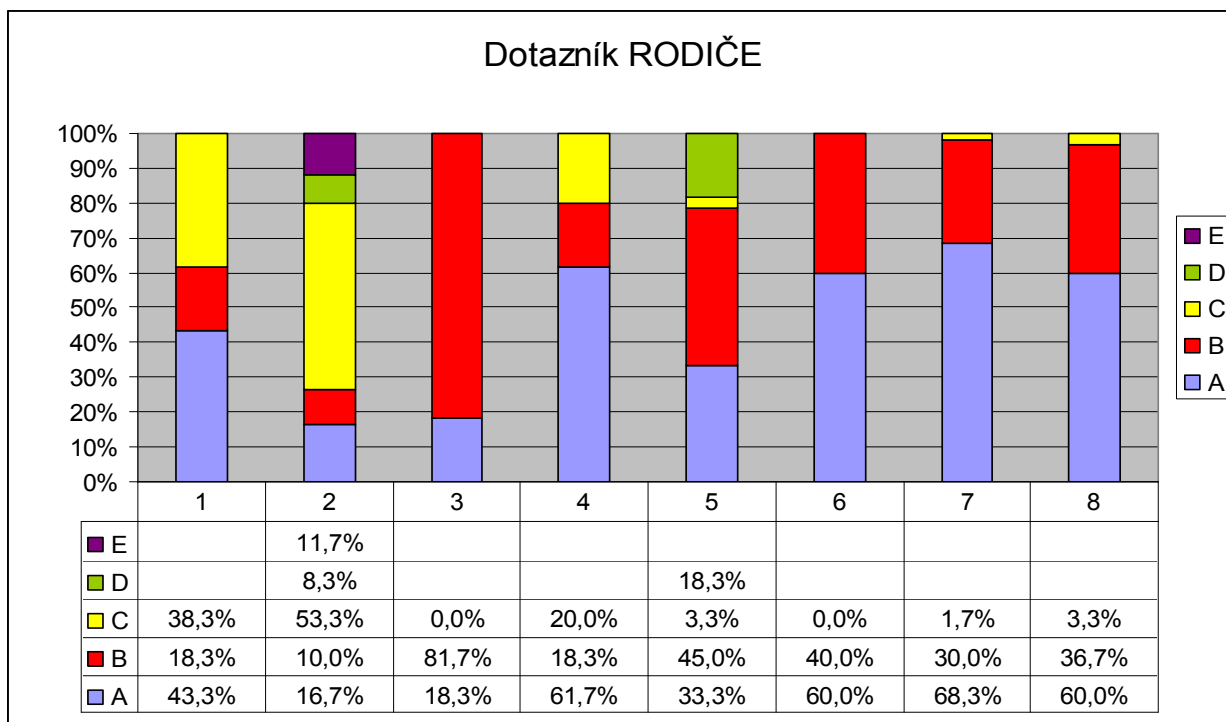
Na otázku Od kolikati let je dobré dětem předčítat pohádky odpovědělo 43,3%, tedy 26 rodičů, že už od narození. 11 rodičů si myslí, že je předčítání pohádek dobré až mezi třetím a čtvrtým rokem věku a 38,3% si zase myslí, že záleží na jeho psychickém vývoji.

Rodiče Otázka č.2

RODIČE - Otázka č.2	A	B	C	D	E
Která klasická česká pohádka Vás nejvíce oslovuje a rádi se k ní vracíte?	Byl jednou jeden král	Pyšná princezna	Tři oříšky pro popelku	S čerty nejsou žerty	Zlatovláška

Deseti rodičům se líbí pohádka Byl jednou jeden král. Pouze 6 rodičům Pyšná princezna. Nejvíce procent z celku získala pohádka Tři oříšky pro Popelku a sice 53,3%. Pohádku S čerty nejsou žerty má rádo 8,3% a Zlatovlášku necelých 12% 7 rodičů.

Graf č. 3A

Rodiče Otázka č. 3

RODIČE - Otázka č.3	A	B	C	D	E
V čem vidíte význam pohádky?	především je to prostředek k zabavení pozornosti a jako volnočasová aktivita	rozvoj psychických procesů (fantazie, kreativita, citová stránka...)	dospělí mají film, děti zase pohádky	odpověď neobsazena	odpověď neobsazena

Pouze 11 rodičů si myslí, že pohádka má význam k zabavení pozornosti a jako volnočasová aktivita. Avšak poměrně velká část rodičů necelých 82% se přiklání k odpovědi, že pohádky rozvíjí psychické procesy.

Otázka č. 4

RODIČE - Otázka č.4	A	B	C	D	E
Myslíte si, že je správné, že se v pohádkách objevuje zlo popřípadě smrt?	myslím, že je to správné	ne, určitě to není správné	nevím, nikdy jsem nad tím takto nepřemýšlel(la)	odpověď neobsazena	odpověď neobsazena

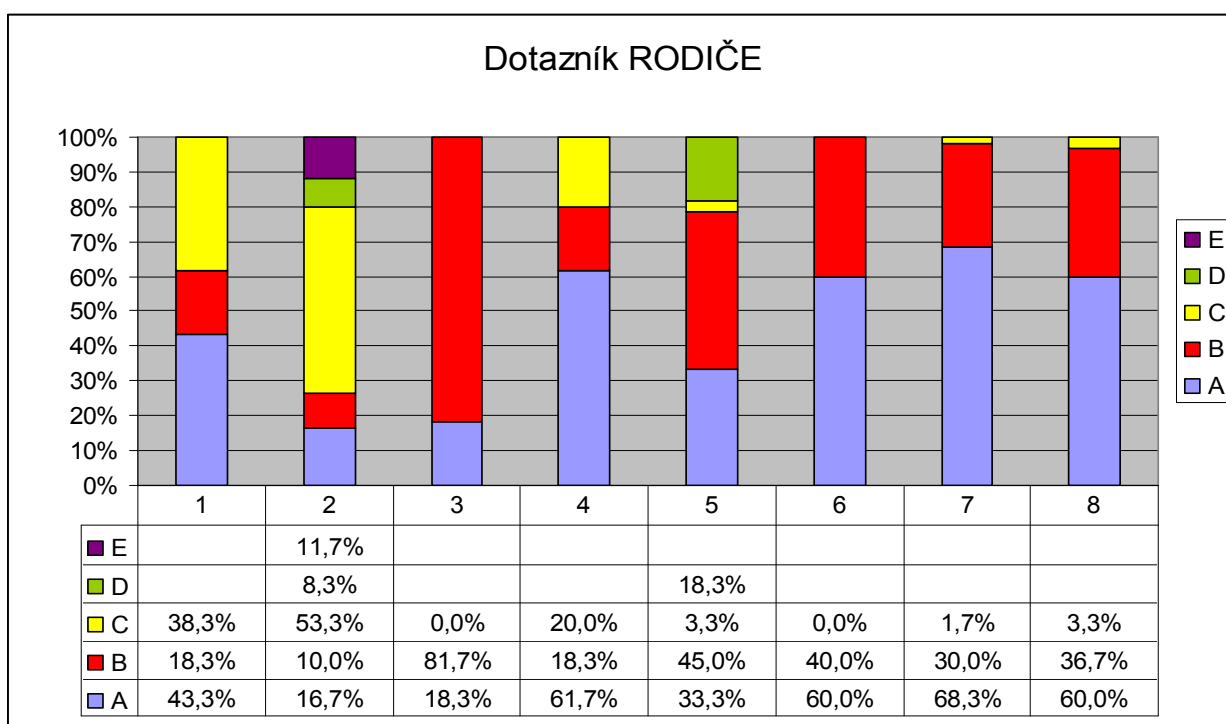
Tato otázka je porovnávána na straně 49. Pro připomenutí viz. grafický sloupec výše.

Rodiče Otázka č. 5

RODIČE - Otázka č.5	A	B	C	D	E
Jaký způsob předávání pohádky preferujete?	prostřednictvím TV, DVD, internetu	předčítáním z pohádkových knížek	prostřednictvím kina, divadla	ústní vyprávění (může být i smyšlené)	odpověď neobsazena

Největší procento rodičů 45% preferuje předčítání z pohádkových knížek. 33,3% tedy 20 rodičů z celého počtu 60ti preferuje předávání pohádek pomocí TV/DVD a internetu. Pouhé 3% zvolilo kino a divadlo a 11 rodičů se přiklání k předávání pomocí ústního vyprávění.

Graf č. 3A

Rodiče Otázka č. 6

RODIČE - Otázka č.6	A	B	C	D	E
Jaký vliv na slovní zásobu dětí má předčítání (vlastní četba) pohádek?	značný (více jak 70%)	částečný (20-40%)	žádný (0%)	odpověď neobsazena	odpověď neobsazena

60%, to je 41 rodičů, si myslí, že předčítání pohádek nebo vlastní četba do značné míry ovlivňuje slovní zásobu u dětí. 40% rodičů pohádce nepřikládá až tak velký význam a myslí si, že pouze z 20% až 40% ovlivňuje předčítání slovní zásobu u dětí.

Rodiče Otázka č. 7

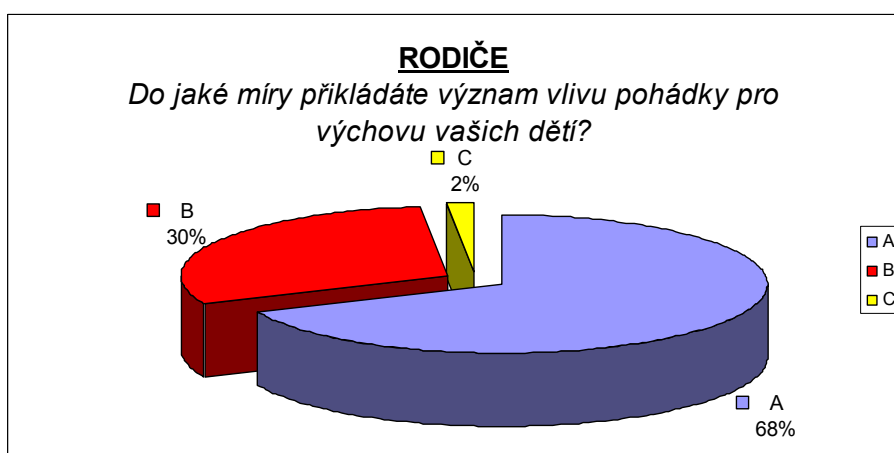
RODIČE - Otázka č.7	A	B	C	D	E
Do jaké míry přikládáte význam vlivu pohádky pro výchovu vašich dětí?	částečný (20-40%)	značný (více jak 70%)	žádný (0%)	odpověď neobsazena	odpověď neobsazena

41 rodičů z celkového počtu 60 se přiklání k částečnému vlivu pohádek pro výchovu dětí. 30% si naopak myslí, že pohádka má pro výchovu dětí značný vliv. A pouze jeden rodič uvedl, že nemá žádný vliv.

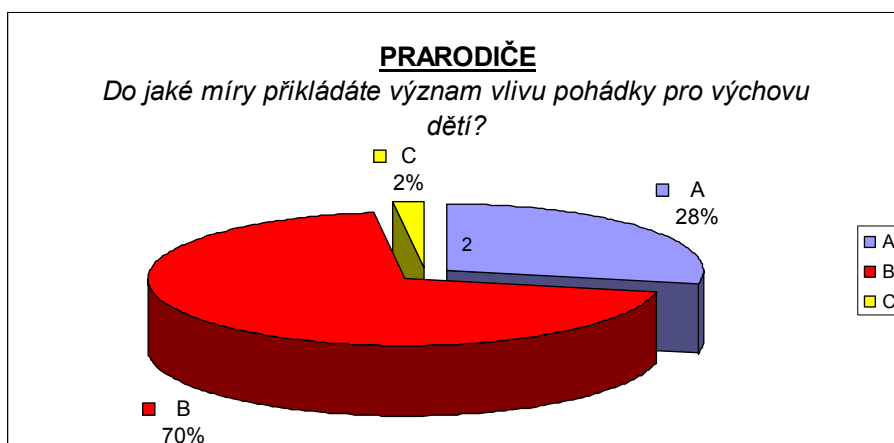
Tato otázka byla porovnávána u 2 cílových skupin.

Graf č. znázorňuje předchozí otázku č. 7 se stručným popisem

Graf č. 3.7

Graf č. 4.3

PRARODIČE Otázka č.3	A	B	C	D	E
Do jaké míry přikládáte význam vlivu pohádky pro výchovu dětí?	částečný (20-40%)	značný (více jak 70%)	žádný (0%)	odpověď neobsazena	odpověď neobsazena

70%, tedy 35 prarodičů z celkového počtu 50, přikládá značný vliv pohádek pro výchovu dětí. Pouze 14 prarodičů si myslí, že pohádky mají na výchovu částečný vliv a jeden prarodič opět uvedl, že pohádky nemají žádný vliv na výchovu dětí.

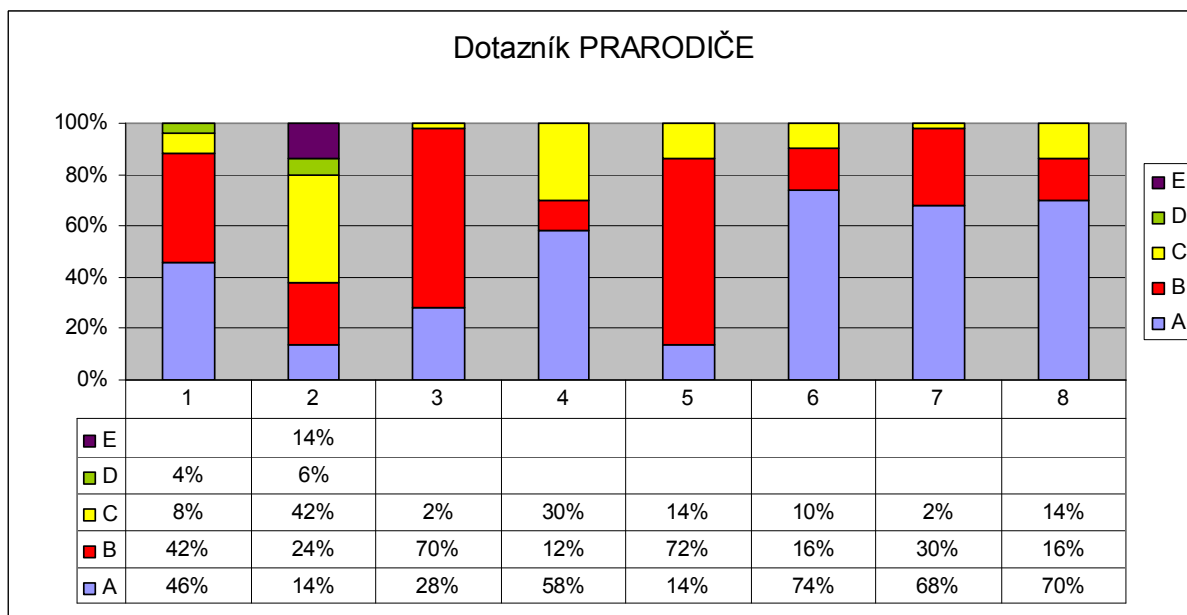
Rodiče Otázka č. 8

RODIČE - Otázka č.8	A	B	C	D	E
Čtete dětem pohádky před spaním?	ano, často (více než 2x za týden)	ano, občas (max. jednou za týden)	ne	odpověď neobsazena	odpověď neobsazena

36 rodičů čte dětem pohádky před spaním více, než 2x týdně. Necelých 37% rodičů čte pohádky dětem maximálně 1x týdně a dva rodiče nečtou dětem pohádky před spaním vůbec.

Cílová skupina č. 4: Prarodiče

Graf č. 4A

Prarodiče Otázka č. 1

PRARODIČE Otázka č.1	A	B	C	D	E
Vyprávíte (čtete) svým vnoučatům pohádky??	ano a velice rád(a)	ano	ne	ne, vnoučata nemám	odpověď neobsazena

88%, to je 44 prarodičů, uvedlo, že svým vnoučatům čte pohádky, z toho 46% uvedlo, že čte pohádky vnoučatům velmi rádo. 8% nečte pohádky vůbec a 4% nemá vnoučata.

Prarodiče Otázka č. 2

PRARODIČE Otázka č.2	A	B	C	D	E
Která klasická česká pohádka Vás nejvíce oslovuje a rádi se k ní vracíte?	Byl jednou jeden král	Pyšná princezna	Tři oříšky pro popelku	S čerty nejsou žerty	Zlatovláška

Pro 14% respondentů je oblíbenou pohádkou Byl jednou jeden král. 24% si oblíbilo Pyšnou princeznu. Nejvíce 42%tům respondentů se líbí Tři oříšky pro Popelku. Pohádka Zlatovláška je oblíbená u 14% a pouze 63% prarodičů oslovuje pohádka S čerty nejsou žerty.

Prarodiče Otázka č. 3

PRARODIČE Otázka č.3	A	B	C	D	E
Do jaké míry přikládáte význam vlivu pohádky pro výchovu dětí?	částečný (20-40%)	značný (více jak 70%)	žádný (0%)	odpověď neobsazena	odpověď neobsazena

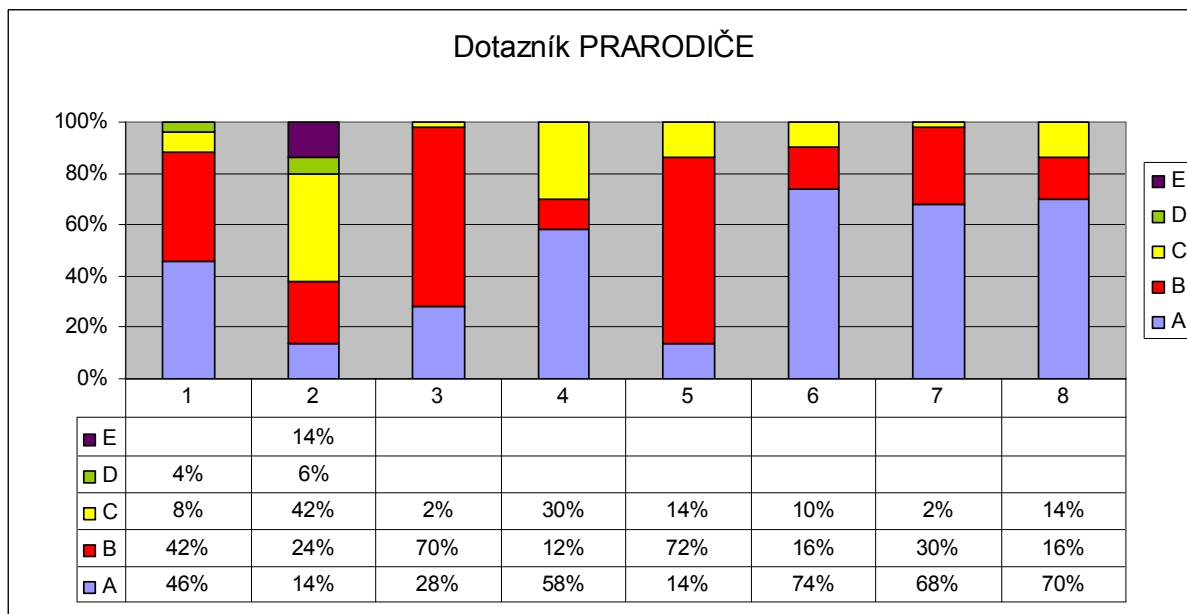
Tato otázka je porovnávána na straně 53. Pro připomenutí viz. grafický sloupec výše.

Prarodiče Otázka č. 4

PRARODIČE Otázka č.4	A	B	C	D	E
Myslíte si, že je správné, že se v pohádkách objevuje zlo popřípadě smrt?	myslím, že je to správné	ne, určitě to není správné	nevím, nikdy jsem nad tím takto nepřemýšlel(la)	odpověď neobsazena	odpověď neobsazena

Tato otázka je porovnávána na straně 49. Pro připomenutí viz. grafický sloupec výše.

Graf č. 4A

Prarodiče Otázka č. 5

PRARODIČE Otázka č.5	A	B	C	D	E
Nabízí dnešní doba hezčí, zajímavější a výchovnější pohádky, než doba za vašeho mládí?	ano nabízí	ne nenabízí, za mého mládí byly pohádky krásnější a výchovnější	nevím, nikdy jsem nad tím takto nepřemýšlel(la)	odpověď neobsazena	odpověď neobsazena

72% prarodičů si myslí, že doba za jejich mládí nabízela zajímavější a výchovnější pohádky, než nabízí současná doba. Pouze 14%, 7 prarodičů, si myslí, že právě dnešní doba nabízí zajímavější a výchovnější pohádky a dalších 7 prarodičů nad tím nikdy takto nepřemýšlelo, proto zvolili odpověď z C.

Prarodiče Otázka č. 6

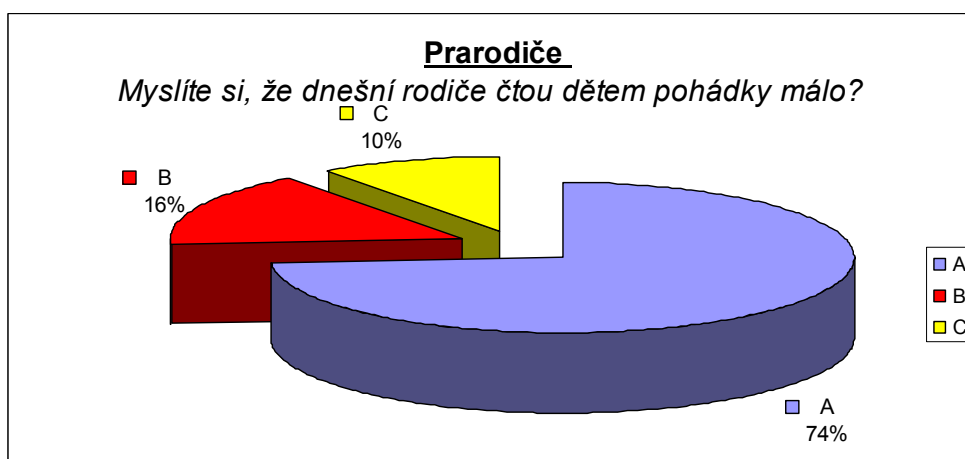
PRARODIČE Otázka č.6	A	B	C	D	E
Myslíte si, že dnešní rodiče čtou dětem pohádky málo?	ano, čtou je málo, někdy vůbec	ne, čtou je dostatečně	nevím, nikdy jsem nad tím takto nepřemýšl(la)	odpověď neobsazena	odpověď neobsazena

Na tuto otázku prarodiče odpověděli takto:

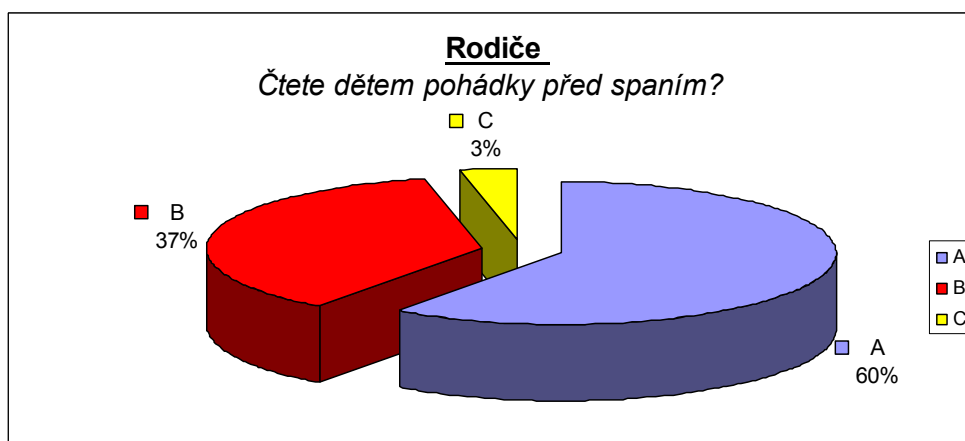
37 respondentů z 50 si myslí, že dnešní rodiče čtou dětem pohádky málo. 16% si myslí, že rodiče čtou dětem pohádky dostatečně a 10% neví.

Tato otázka byla porovnávána u 3 cílových skupin.

Graf č. 4.6

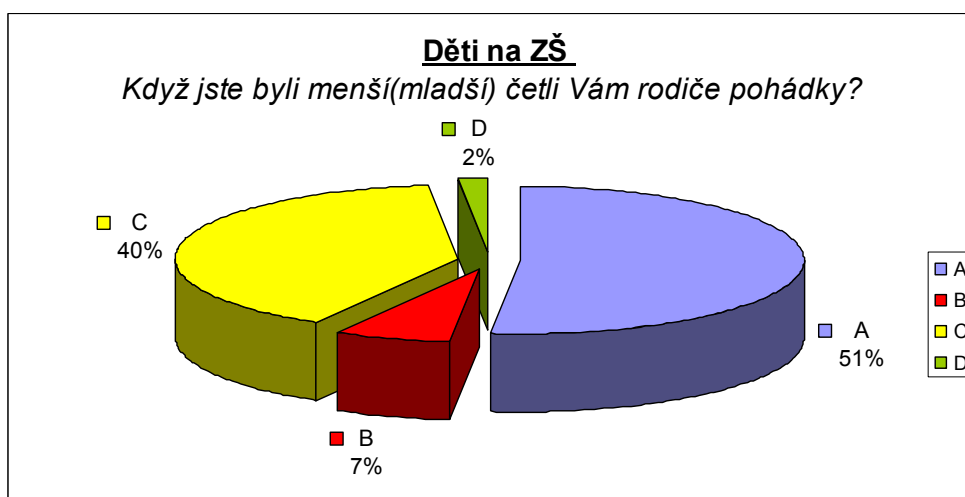
Graf č. 3.8

RODIČE - Otázka č.8	A	B	C	D	E
Čtete dětem pohádky před spaním?	ano, často (více než 2x za týden)	ano, občas (max. jednou za týden)	ne	odpověď neobsazena	odpověď neobsazena

36 rodičů čte dětem pohádky před spaním více, než 2x týdně. Necelých 37% rodičů čte pohádky dětem maximálně 1x týdně a dva rodiče nečtou dětem pohádky před spaním vůbec.

Graf č. 2.1

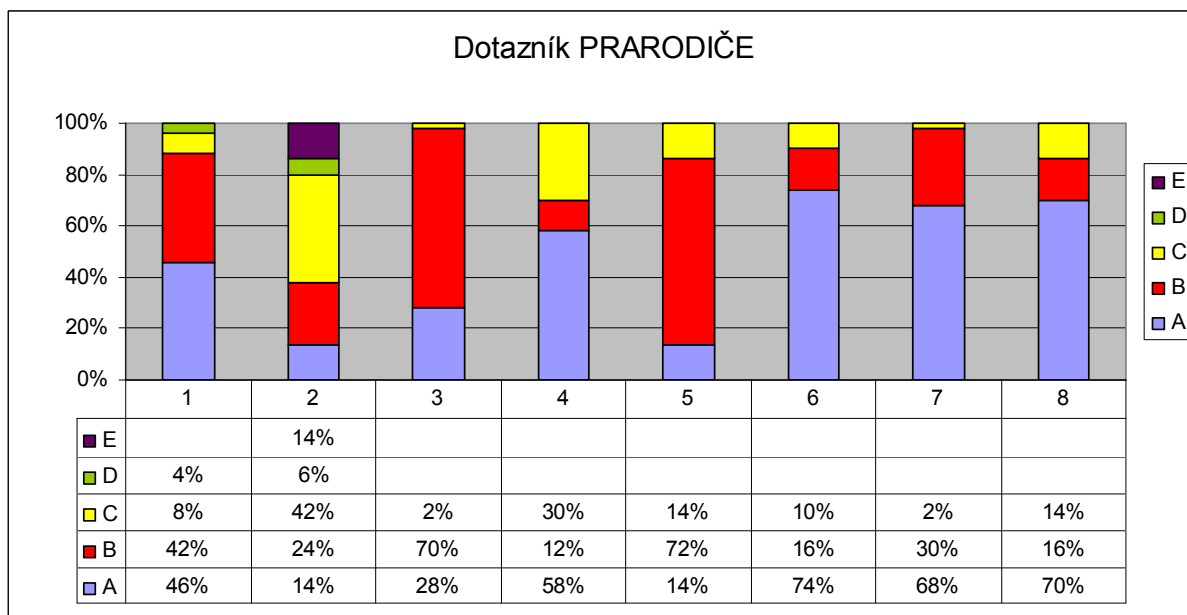

DĚTI ZŠ Otázka č.1	A	B	C	D	E	F
Když jste byli menší (mladší) četli vám rodiče pohádky?	ano	ne	občas	nevzpomínám si	odpověď neobsazena	odpověď neobsazena

Na tuto otázku odpovědělo 51,7% tedy 31 dětí, že jim jejich rodiče pohádky četli. Pouze necelých 7%, jak uvádí grafický sloupec, vypovědělo, že jim jejich rodiče pohádky nečetli. Poměrně větší procento dětí 40%, to je 24 dětí, odpovědělo, že jim rodiče četli občas a necelé dvě procenta, tedy 1 dítě uvedlo, že si nevzpomíná. Dohromady 55 dětí z celkového počtu 60 přiznalo, že jim jejich rodiče, když ještě byli menší, četli pohádky.

Prarodiče

Graf č. 4A

Prarodiče Otázka č. 7

PRARODIČE Otázka č.7	A	B	C	D	E
Která věta je vám bližší:	Myslím si, že by se dnešní děti měly méně dívat na pohádky a více je číst	Myslím si, že na formě nezáleží, je důležitý obsah pohádky	Myslím si, že pohádky v TV jsou prospěšnější, než četba pohádek	odpověď neobsazena	odpověď neobsazena

Jak nám ukazuje grafické znázornění: 68% prarodičů se přiklání k názoru, že by dnešní děti měly více číst pohádky, než je sledovat. 8 respondentů si myslí, že na formě zprostředkování pohádek nezáleží, že je důležitý obsah. A pouze 1 prarodič uvedl, že jsou pro jeho vnouče vhodnější pohádky v TV, než jejich četba v knize.

Prarodiče Otázka č.8

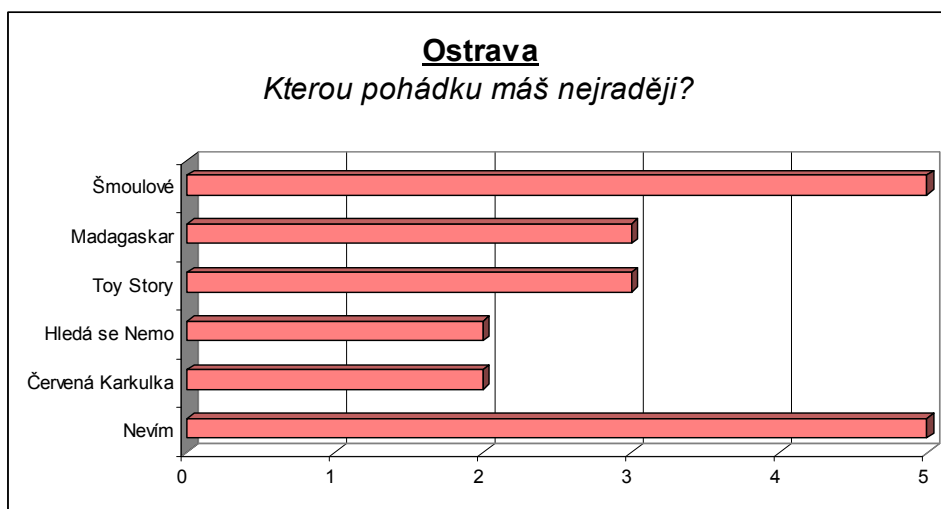
PRARODIČE Otázka č.8	A	B	C	D	E
Jako prarodiče, vedete své vnoučata k četbě pohádek, či jiné dětské literatuře?	ano, vedu	ne nevedu	myslím si, že jsou zajímavější věci, k čemu vést mé vnouče	odpověď neobsazena	odpověď neobsazena

35 prarodičů (70%) z celkového počtu 50ti dotazovaných vede svá vnoučata k četbě pohádek, či jiné dětské literatuře. 8 prarodičů svá vnoučata nevede a 1 prarodiče si myslí, že jsou zajímavější věci, k čemu může vést své vnouče, ale četba pohádek to není.

3.4.1 Porovnání výsledků u jednotlivých cílových skupin v rámci měst

Děti z mateřských škol

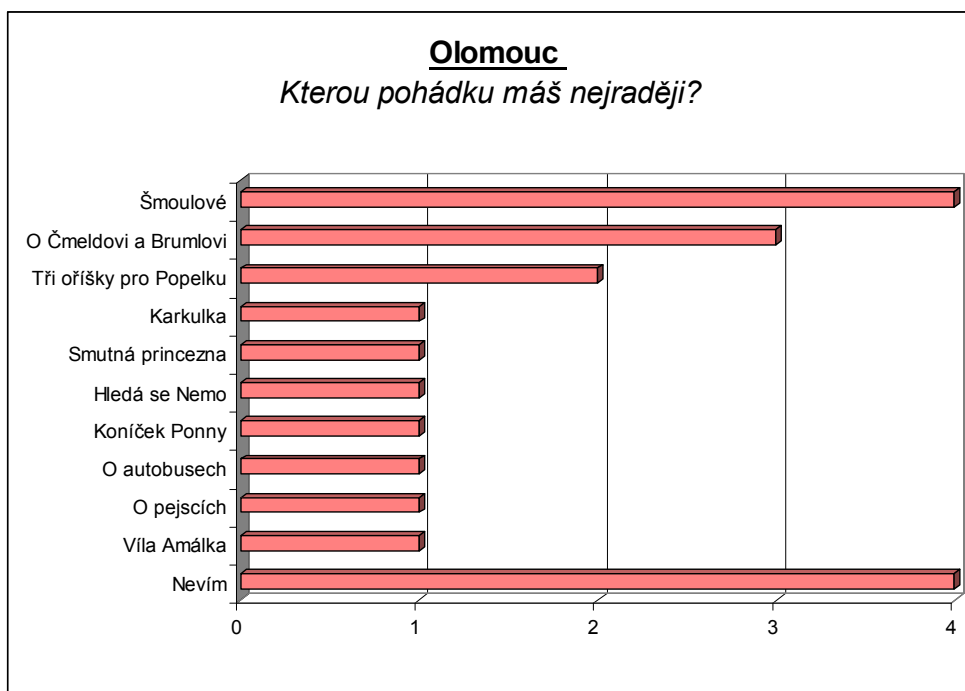
Graf č. 1.1

Na otázku Kterou pohádku máš nejraději odpověděly děti z Ostravy takto:

5 dětí se přihlásilo pro pohádku Šmoulové, poté 3 děti odpověděly pohádku Madagaskar, další 3 děti Toy Story. Hledá se Nemo a Červená Karkulka zvítězila vždy u dvou dětí. Zbylých 5 dětí z celkového počtu 20 nedokázalo na tuto otázku odpovědět.

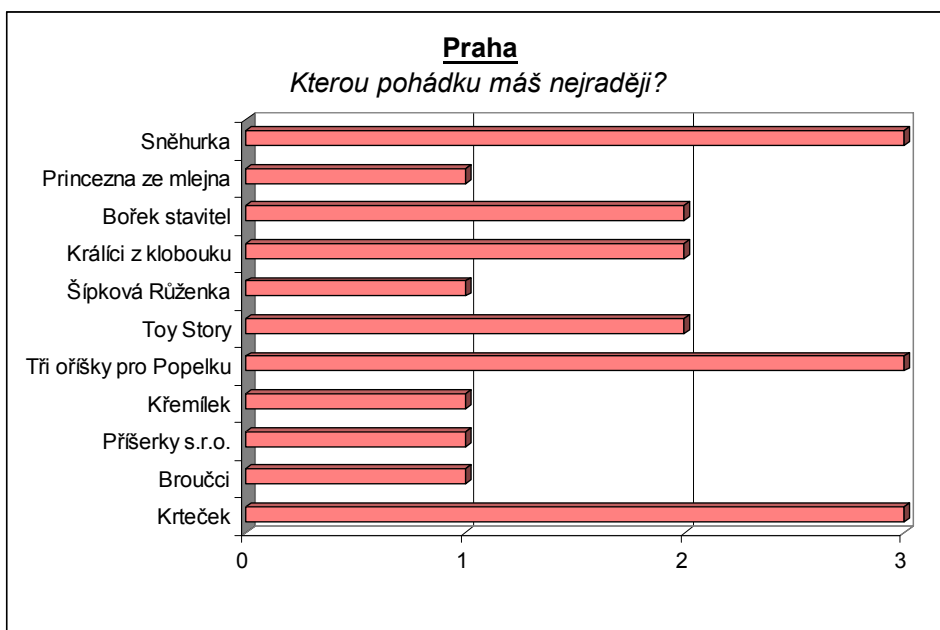
Graf č. 1.2

V Olomouci se děti nebály projevu, a proto je zde také uvedený velký počet pohádek.

4 děti se vůbec nevyjádřily, neboť nevěděly. Další 4 děti uvedly pohádku Šmoulové. 3 chlapci odpověděli, že jejich neoblíbenější pohádkou je O Čmældovi a Brumlovi. Pohádka Tři oříšky pro Popelku je oblíbená u dvou dětí. A zbylý počet dětí (7) uvedlo svou oblíbenou pohádku, na kterou se nejraději dívají. Je to Karkulka, Smutná princezna, Hledá se Nemo, Koníček Ponny, O autobusech, O pejscích, Víla Amálka.

Graf č. 1.3

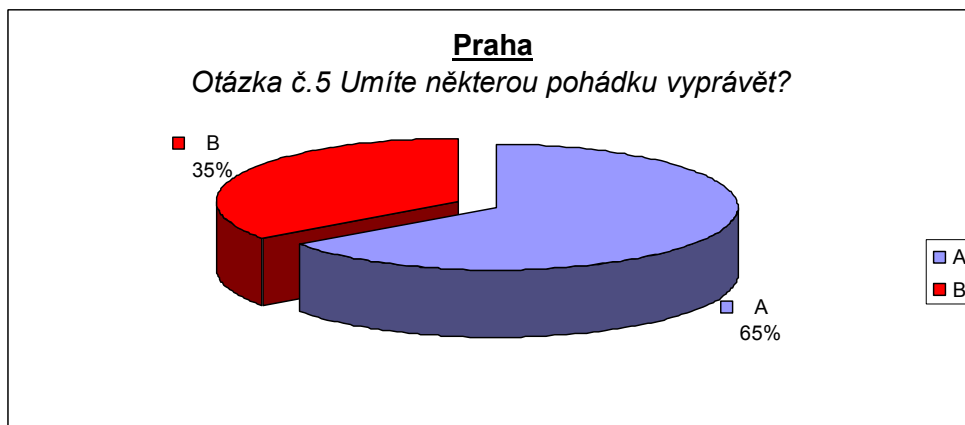
V Praze byly děti více nápaditější, a proto je zde uvedeno více možností. Celkový počet činí 20 dětí, z něhož třem dětem se nejvíce líbí pohádka Sněhurka a dalším třem Tři oříšky pro Popelku. I Krteček si získal 3 hlasy. V grafu můžeme vidět, že jsou tři pohádky, které se vždy líbí dvěma dětem, a to jsou Králíci z klobouku, Bořek stavitel a Toy Story. Zbýlý počet dětí (5) pak uvedly pohádky, které oni mají nejraději. Jsou to pohádky Broučci, Příšerky s.r.o., Křemílek a Vochomůrka, Šípková Růženka a Princezna ze mlejna.

Děti na základní škole druhého stupně

Otázka ZŠ č. 5

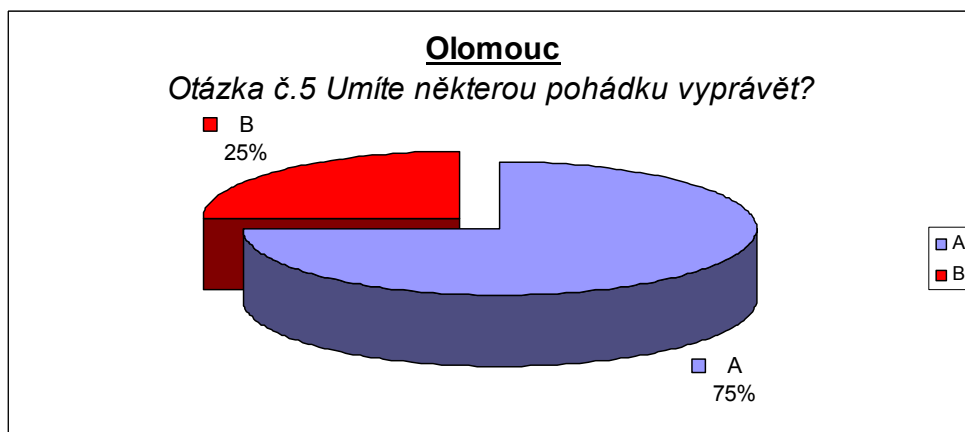
DĚTI ZŠ Otázka č.5	A	B	C	D	E	F
Umíte některou pohádku vyprávět ?	ano umím	ne neumím	odpověď neobsazena	odpověď neobsazena	odpověď neobsazena	odpověď neobsazena

Graf č. 2.5.1

V Praze děti na ZŠ odpověděly takto: 65% pohádku vyprávět umí a 35%, což je 7 dětí, pohádku vyprávět neumí.

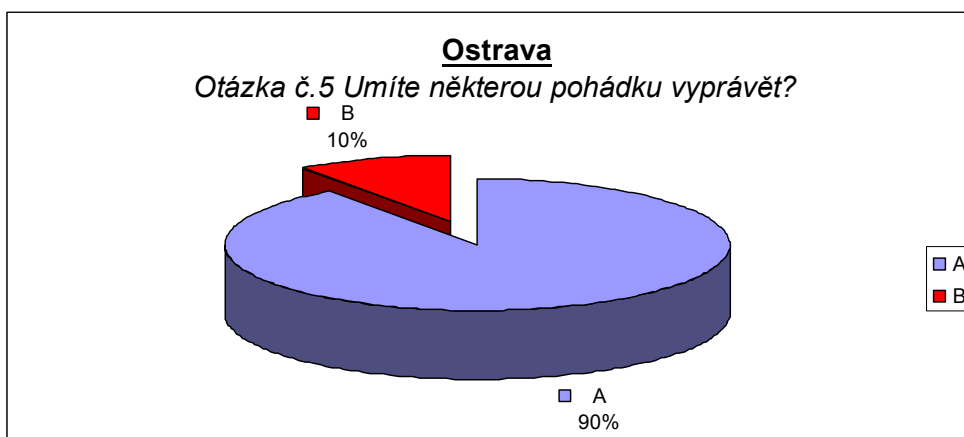
Graf č. 2.5.2

V Olomouci 75%, tedy 35 dětí, odpovědělo na tuto otázku kladně, že umí pohádky vyprávět. 5 dětí (25%) pohádku vyprávět neumí.

DĚTI ZŠ Otázka č.5	A	B	C	D	E	F
Umíte některou pohádku vyprávět ?	ano umím	ne neumím	odpověď neobsazena	odpověď neobsazena	odpověď neobsazena	odpověď neobsazena

Graf č. 2.5.3

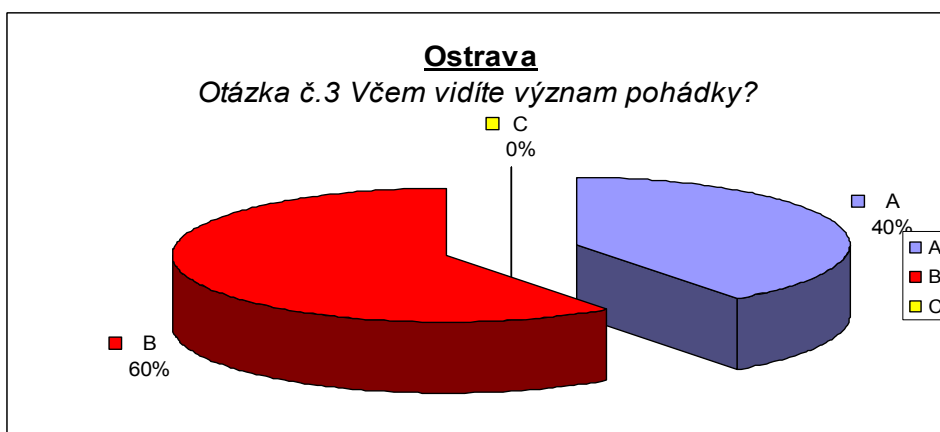
V Ostravě na tuto otázku odpovědělo kladně celých 90% (18) dětí. 2 děti vyprávět pohádku neumí.

Porovnání výsledků u rodičů

Otázka Rodiče

RODIČE - Otázka č.3	A	B	C	D	E
V čem vidíte význam pohádky?	především je to prostředek k zabavení pozornosti a jako volnočasová aktivita	rozvoj psychických procesů (fantazie, kreativita, citová stránka...)	dospělí mají film, děti zase pohádky	odpověď neobsazena	odpověď neobsazena

Graf č. 3.3.1

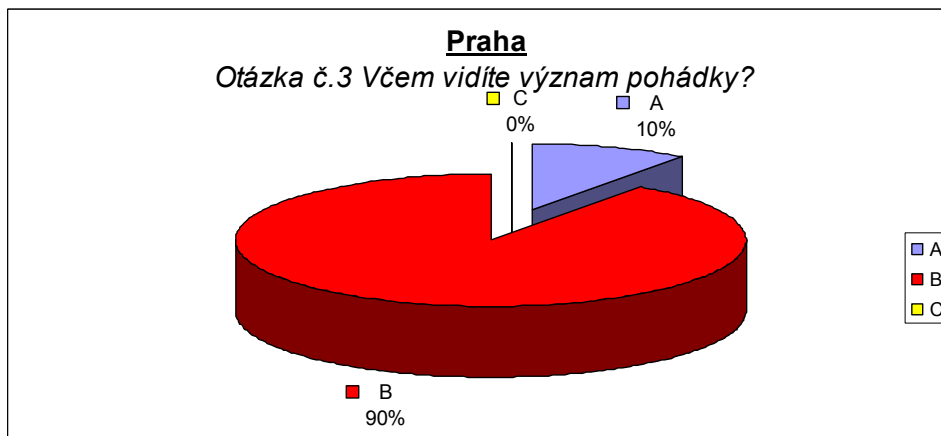

V Ostravě je 40% (8) rodičů, kteří si myslí, že má pohádka význam pro zabavení pozornosti. 60%, to je 23 rodičů, vidí význam právě v rozvoji psychických procesů.

Otázka Rodiče

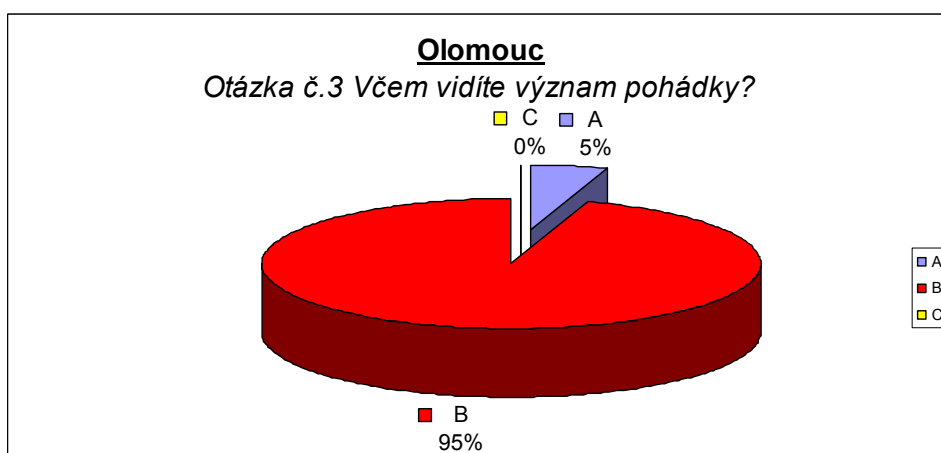
RODIČE - Otázka č.3	A	B	C	D	E
V čem vidíte význam pohádky?	především je to prostředek k zabavení pozornosti a jako volnočasová aktivita	rozvoj psychických procesů (fantazie, kreativita, citová stránka...)	dospělí mají film, děti zase pohádky	odpověď neobsazena	odpověď neobsazena

Graf č. 3.3.2

V Praze si myslí pouhých 10%, což jsou 2 rodiče, že pohádka má význam právě pro zabavení pozornosti dítěte. Naopak 18 rodičů se přiklání k odpovědi B a myslí si, že pohádka rozvíjí psychické procesy u dětí.

Graf č. 3.3.3

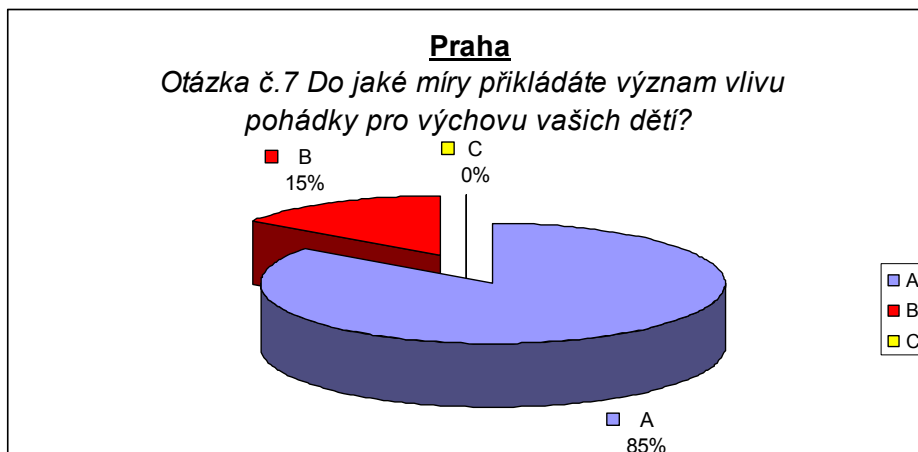

V Olomouci na tuto otázku odpověděli rodiče takto: 95%, to je 19 rodičů z celkového počtu 20ti, odpovědělo, že pohádka má význam především pro rozvoj psychických procesů. 1 rodič se přiklání k názoru, že je to prostředek k zabavení pozornosti a jako volnočasová aktivita.

Otázka Rodiče

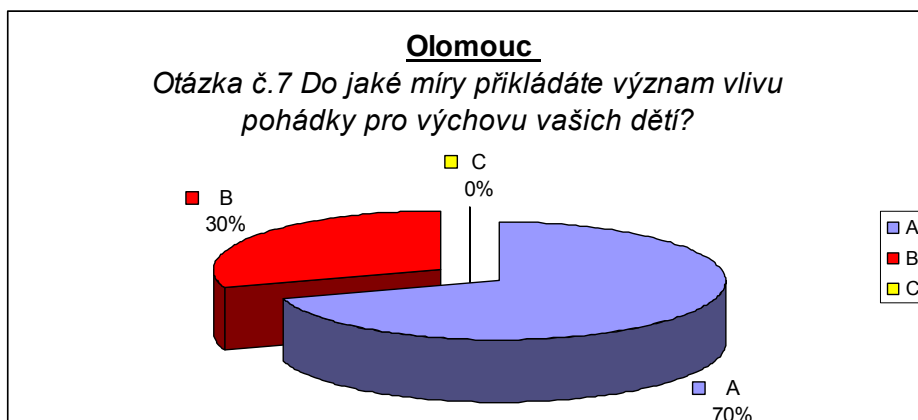
RODIČE - Otázka č.7	A	B	C	D	E
Do jaké míry přikládáte význam vlivu pohádky pro výchovu vašich dětí?	částečný (20-40%)	značný (více jak 70%)	žádný (0%)	odpověď neobsazena	odpověď neobsazena

Graf č. 3.7.1

V Praze 85% rodičů připisuje pohádce částečný význam. Zbylých 15%, to jsou 3 rodiče, si myslí, že má pohádka značný význam pro výchovu svých dětí.

Graf č. 3.7.2

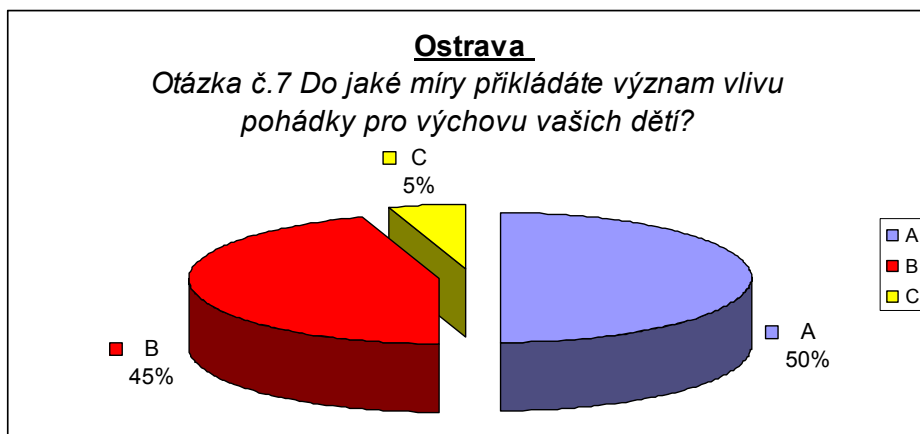

70% to je 14 rodičů si myslí, že má pohádka částečný význam pro výchovu jejich dětí. 30%, to je 6 rodičů, přikládá značný význam pro výchovu svých dětí.

Otázka Rodiče

RODIČE - Otázka č.7	A	B	C	D	E
Do jaké míry přikládáte význam vlivu pohádky pro výchovu vašich dětí?	částečný (20-40%)	značný (více jak 70%)	žádný (0%)	odpověď neobsazena	odpověď neobsazena

Graf č. 3.7.3

V Ostravě se pro možnost A přiklání 50% rodičů. Necelá druhá polovina, to je 45%, 9 rodičů si myslí, že mají pohádky značný význam pro výchovu dětí. Pouze jeden rodič uvedl, že v pohádce žádný význam nevidí.

4. DISKUZE

Tato diplomová práce pojednává o smyslu pohádky a vůbec významu v dnešní moderní době. Dnes už nemáme problém si vybrat, na kterou pohádku se chceme podívat či přečíst, nebo kterou pohádku chceme dětem pustit. Schválně jsem použila slovo „pustit“, protože význam knihy nad moderními zobrazovacími a informačními prostředky jako je TV, video, internet nebo DVD je podstatně menší. A to bylo dalším cílem zkoumání v této práci. Pohádka se ale netýká jen malých dětí, je aktuální v každém věku. Rodiče a prarodiče se o pohádky zajímají proto, aby je mohli využít k výchově pro své ratolesti a vnoučata. Vlastně všechny generace lidí od těch nejmenších a nejmladších po nejstarší se na pohádky dívají nebo je čtou v knihách. A to je na tom to fascinující. Její kouzlo, díky kterému zaujme všechny věkové skupiny lidí, smysl, který učí nejmenší životní pravdě nebo prostředek k pozdějšímu vytvoření vztahu k literatuře. Je naprosto úchvatné, kolik má pohádka kladných významů.

Téma, které jsem si vybrala, se bude i mne jednou úzce dotýkat jako budoucího rodiče. Rozšíření znalostí z vývojové psychologie nebo historie a smysl pohádek má pro mne velký význam. Když jsem tuto kapitolu zpracovávala, živě se mi vybavily vzpomínky z dětství, kdy i já jsem se učila „*en ten týky*“ a různé další říkanky. Krátké prožití příjemné nostalgie a přínos informací vnímám jako velké pozitivum. Při výzkumném šetření jsem si uvědomila mnoho věcí. Předškolní děti jsou neuvěřitelně chytré a vnímavé. Práce a povídání si s nimi (při dotazníkovém šetření) mne vrátilo do dětských let.

Děti na základních školách byly při vyplňování dotazníků nejšikovnějšími respondenty, neboť se mi ani v jednom z šedesáti případů nestalo, aby zaškrtnuly více, jak jednu z možností. Tuto poznámku zdůrazňuji, neboť v případě šetření u rodičů dětí z MŠ se mi toto stalo mnohokrát. Někteří rodiče mi pak zpětně řekli, že si ten dotazník od začátku ani nepřečetli, a tudíž je jasné, že přehlédli tučnou a podtrženou větu *Prosím, zaškrtněte vždy jen jednu z možností*. Zpracování u této cílové skupiny pro mne bylo obtížnější. U šetření skupiny prarodičů mne práce také nesmírně bavila, jelikož tohle téma bylo rozvedeno do mnohých jiných témat, ohledně moderních vymožeností pro děti, politiky, mass médií atd. Komunikace s dětmi z mateřských škol a prarodiči mne opět obohatila.

Avšak pokud se k celé problematice zamyslím komplexně, mrzí mne pár věcí, které jsem zjistila a vyzbrojovala. V dnešní „moderní době“ se bohužel už málo čtou knihy (nebo čtou, ale v podobě e-knih) a pokud k tomu sami rodiče nebudou vést své děti a sami nepůjdou příkladem, budeme novou generaci o pár věcí ochuzovat. Například určitý společenský,

kulturní nebo historický přehled, rozvoj slovní zásoby a celkově podpora českého jazyka, který především mladí zaměňují za zkrácené nebo cizojazyčné verze. Nestavím toto jako prioritní výchovný cíl, ale jako souřadný s jinými výchovnými prostředky. Pohádky jsou krásné, neokoukané, smysluplné a mají kouzelnou moc. Je to pro děti nejvhodnější literatura, která by měla být součástí jejich dětství, aby mohly a měly jednou na co vzpomínat.

ZÁVĚR

Cílem práce bylo zjistit, co vlastně víme o pohádce, jaké máme druhy nebo jak vlastně vznikala. Jaký má význam pro děti a proč je spojována především s předškolním věkem.

Kapitola Vývojová psychologie popisuje předškolní věk. Je zajímavé, jak psychologové diferencují hranici tohoto věku. Pravdou však zůstává, že s nárůstem modernizace v dnešní době se opoždí zralost dětí pro vstup do školy. Je to lehce paradoxní jev. Otázkou je, zda tomu tak bylo i dříve, neboť dnes se s touto situací setkáváme ve větší míře a děti jsou opravdu více nezralé, než tomu bylo kdysi. Tato kapitola souhrně popisuje předškolní věk, jako velice důležitý moment v celém vývoji člověka. Dítě se musí naučit empatii a opustit svou skořápku egocentrismu, musí se naučit smyslu pro povinnost nebo pravidlům slušného chování. Dítě si také v tomto věku začíná vytvářet první přátelské vztahy, byť nejde zcela o přátelství, a naopak se oprostuje od rodičů. Učí se větší samostatnosti, kterou pak bude potřebovat pro celý následující život. V tomto věku se utváří pocit sebevědomí, dítě se učí, co je špatné a nedělá se. Aby pochopilo tento význam dobrého a zlého, je ve výchově důležitý princip odměny a trestu. Avšak právě pohádka, když ne rodiče, krásně nastiňuje dětskému posluchači tento význam a ukazuje, že zlo je potrestáno a dobro zvítězí. Pohádka učí děti morálce. Do této práce byla zařazena kapitola slovní zásoba v období předškolního věku, neboť právě knihy a předčítání dětské literatury má určitý podíl na vytvoření slovní zásoby.

Já sama pokládám za významné předčítání dětských knih hlavně pohádek jako důsledek pozdějšího kladného vztahu k literatuře obecně. A díky svým rodičům to mohu pokládat za odzkoušené. I proto jsem se touto problematikou v práci zabývala, především ve výzkumné části. Tato kapitola se zabývá výzkumem, který poukazuje hlavně na výchovné prostředky a čas rodičů věnovaný svým dětem v souvislosti se slovní zásobou. Mnoho psychologů ve svých publikacích uvádí, že za nejpodstatnější v předškolním věku se považuje hra a dětská kresba. Dětská kresba nám může mnoho povědět o psychice dítěte. Také je to pro dítě forma zábavy a určitý výraz komunikace. Co nám nedokáže povědět, to můžeme vyčíst z obrázku. Hra je v tomto věku nesmírně důležitá. Děti se učí podřizovat, ale i soupeřit.

Ve své podstatě je geniální. Dítě se učí dodržovat pravidla a zároveň uspokojovat své fantazijní představy do reality. Hra podporuje kreativní činnost a rozvíjí fantazii.

Druhá hlavní kapitola se zabývá pohádkami. Jak a proč pohádky vznikaly a jak se šířily. Zajímavé je, že původní lidové pohádky měly děj krutější, živější i autentičtější a tím se také liší od dnešních adaptovaných pohádek. Pohádky se šířily ústní lidovou slovesností později však psaným nebo tištěným textem (knihami).

Dnes už ústní lidová slovesnost existuje snad jen v domovech, kde babička či dědeček vypráví svým vnoučatům pohádky, které jim kdysi vyprávěli jejich babičky a dědečci.

Avšak je to pouhá domněnka, neboť dnešní doba se žene neuvěřitelně kupředu a proto není divu, že se dětem raději pouští animované pohádky v televizi, které sice nemají takové kouzlo, ale za to zabaví dítě a vlastně splní úlohu pohádky. Byla zde zmínka o pohádkách lidových, dnes se spíše setkáváme s pohádkami moderními, které jsou buď uměle vytvořené, nebo přepracované a dochoval se pouze jejich smysl. Skoro veškerá původní struktura je přepracovaná, neboť pro dnešního člověka se vytváří dnešní pohádky. Úloha pohádky je pro dítě naprosto významná. Neexistuje snad významnější prostředek, než právě tento, který je pro dítě nejvhodnější a zároveň i nejvýchovnější. Na pohádce se mi líbí především to, že svou jednoduchostí a poentou dokáže dětskému posluchači nebo čtenáři nastínit reálný svět dospělých, který je někdy až příliš krutý a mnohdy složitý. Pohádka vlastně dítě připravuje na realitu a jejím prostřednictvím vychovává nové generace. Právě zlo a veškeré špatnosti, které se v pohádce odehrávají, mají pro dítě výchovný prostředek. Proto se práce krátce zabývá i touto problematikou v kapitole dobro a zlo v pohádce. Kapitola popisuje význam čertů v minulosti a nynější době, kdy můžeme vidět určitý rozdíl v samotném pojetí zla. Není pochyb o tom, že pohádky byly, jsou a budou pro děti a nejen pro ně.

V praktické části byly stanoveny dva hlavní cíle, první byl určen dětem a druhý rodičům. Avšak pro obě tyto skupiny vyvstal hlavní cíl a to význam pohádky v dnešní době. Na toto téma bylo vhodné výzkum zpracovat, a proto jsem se zaměřila na tři města, kde byly rozdány dotazníky. Zajímalo mne, zda se může lišit přístup u dětí i rodičů v různých městech. Protože už v předchozích větách bylo zmíněno, že se pohádky netýkají jen nejmenších dětí, ale i ostatních generací, prováděl se výzkum u čtyř cílových skupin.

První cílovou skupinou byly děti z mateřských škol. Za hlavní kritérium jsem si stanovila získat informace od dětí z různých mateřských škol z různých měst.

Děti v tomto věku neumí číst ani psát, proto bylo důležité objektivně zjistit odpovědi pomocí rozhovoru. Následné odpovědi pak byly zapisovány do dotazníku. Velmi se mi líbilo, že děti při rozhovoru na téma pohádky byly velice upovídané a nebály se vyjádřit svůj názor. U cílové skupiny č. 1 sloupcový graf č. 1A popisuje otázku Které pohádky se dětem nejvíce líbily. Pohádky byly rozděleny do čtyř kategorií na české, zahraniční, kreslené a hrané.

Tato otázka byla posuzována z celého počtu dětí hromadně ze všech tří měst.

Graf ukazuje, že dětem se nejvíce líbí pohádky zahraniční a kreslené. Naopak hrané jsou na třetím místě a české až na čtvrtém. Problém této otázky byl v tom, jak zjistit, které pohádky děti sledují, protože samy děti neumí rozeznat rozdíl mezi těmito kategoriemi.

Tudíž jsem ke každé kategorii napsala jako příklad 5 až 6 pohádek a děti se hlásily, které pohádky sledují více a které méně nebo vůbec. Aby byl výzkum správný, bylo důležité právě u této cílové skupiny zvážit postup, jak skupinu vhodně zkoumat, přiměřeně jejich věku.

Graf č. 1B popisuje soubor otázek, na které děti odpovídaly pomocí možností Ano nebo Ne. Otázka č. 1 měla zjistit, zda se děti rády dívají na pohádky v televizi. Celých 98% dětí pohádky v televizi sleduje.

Otázka č. 2 zjišťovala, zda je stále populární Večerníček. Z celkového počtu 60 dětí se jich na Večerníček dívá 47. Zbylý počet se na Večerníček z nějakých důvodů nedívá.

Avšak některé děti se samy přiznaly, že místo Večerníčku sledují *Animáčka*. Je to zajímavé zjištění. Otázka č. 3 zjišťovala, zda si děti doma hrají hrané divadýlko. Smyslem této otázky bylo zjistit, jestli dnešní děti mají vůbec vztah k dramatické činnosti, která skrývá význam v rozvíjení kreativity. 24 dětí doma divadýlko hraje, ale větší procento 60% divadýlko nehraje a některé děti ani nevěděly, co to znamená. Úkolem čtvrté otázky bylo zjistit, jestli rodiče čtou dětem pohádky před spaním. 55% dětí odpovědělo, že jejich rodiče jim čtou pohádky a 45% tedy 27 dětí odpovědělo, že nečtou. Otázkou je, jestli místo večerního čtení rodiče nepustí dětem například Večerníčka popřípadě Animáčka. Zda chodí děti s rodiči do kina na pohádky odpovědělo na otázku č. 5 kladně 36 dětí. Zbylé děti odpověděly, že nechodí do kina. Některé děti, které odpověděly kladně, uváděly i nejrůznější nové filmové pohádky pro děti, které se v současnosti uvedly na filmové plátno. Následující otázka byla namířena podobným směrem, akorát se zaměřila na *divadlo*. Bohužel z většiny menší polovina odpověděla, že do divadla s rodiči chodí, nebo alespoň jednou v divadle byly. Zbylých 35 dětí odpovědělo, že divadlo nikdy nenavštívily. V této skupině dětí z mateřských škol bylo vhodné porovnat výsledky z jednotlivých měst, které jsou uvedené na str. 60. Děti měly za úkol odpovědět na otázku Kterou pohádku mají nejraději. Grafy byly rozděleny postupně od odpovědi s nejmenším počtem po odpovědi s největším počtem. V Ostravě děti uvedly dohromady 5 pohádek, ze kterých je pouze 1 česká a to je *Červená Karkulka*.

5 dětí vůbec nedokázalo odpovědět. V Olomouci bylo celkem jmenováno 10 pohádek, které se dětem líbí. *Šmoulové* jsou nejoblíbenější pohádkou. Tady také byly 4 děti, které na tuto otázku nedokázaly odpovědět. V Praze děti vyjmenovaly o mnoho více pohádek, celkem 11. Mezi hlavní favority patří *Krteček*, *Tři oříšky pro Popelku* a *Sněhurka*. Tady je v porovnání s Ostravou a Olomoucí znát, že děti jmenovaly převážně české pohádky.

Cílovou skupinou č. 2 byly děti ze základních škol druhého stupně osmých nebo devátých tříd. I tady byly rozdány dotazníky do stejných tří měst, jako u předešlé skupiny dětí. Nejprve se porovnávaly otázky hromadně, celkový počet respondentů byl 60. Graf č. 2.A

znázorňuje celkově všechny otázky s odpověďmi. Otázka č. 1 měla zjistit, zda těmto dětem rodiče četli, když ještě byly mladší. Děti měly na výběr ze čtyř možností. 31 dětí uvedlo, že jim rodiče četli pohádky. Pouze občas četli rodiče 24 dětem. Zbýlých necelých 8% si buď nevzpomíná, nebo jim rodiče nečetli. Otázka č. 2 byla zaměřená na knihy v porovnání s moderní televizí či DVD. Pouze 2 děti uvedly, že preferují raději *knižní verzi pohádek*. Největší procento (63%) odpovědělo na moderní formu pomocí TV *nebo* DVD. 2 děti uvedly, že pohádky nesledují a nečtou a 18%tům je jedno, jakým způsobem se k pohádkám dostanou. Stejně jako byla položena otázka dětem v mateřských školách i děti ze základních škol měly odpovědět, zda se jim více líbí animované nebo hrané pohádky. U každého typu pohádky byl v otázce uveden příklad, aby se děti mohly orientovat v těchto kategoriích. 29 dětí má rádo a preferuje kreslenou verzi. 13 dětí upřednostňuje hranou verzi pohádky, 17ti dětem je jedno, který typ pohádky sleduje, tedy nekladou důraz na preferenci typu pohádky a 1 dítě vůbec pohádky nesleduje. Další čtvrtá otázka byla podobná, ale zaměřovala se na kategorie české a zahraniční pohádky. České pohádky má rádo 10 dětí. 20 dětí preferuje zahraniční verzi, ale dalším 20 je to jedno. Zbýlých 10 dětí uvedlo, že pohádky nesleduje.

Bohužel, když se zaměříme na předchozí odpovědi, tak tento počet nesouhlasí s předchozím počtem dětí, které uvedly, že pohádky nesledují. Čili tato informace není považována za zcela validní. Otázka č. 5 zjišťuje, zda děti umí vyprávět pohádku či pohádky. Poměrně velké procento, 46 dětí z celkového počtu 60, odpovědělo, že pohádky umí vyprávět.

12 dětí to neumí. Otázka č. 6 zjišťovala názor dětí, zda má pohádka nějaký význam. Překvapivě byly tyto odpovědi potěšující. 88% dětí odpovědělo, že si myslí, že pohádka význam má. Tudíž menší procento v pohádce význam nevidí, a i přesto je tato kladná odpověď významná z pohledu této generace ve vztahu k pohádkám. Otázka č. 7 zjišťovala, kterou pohádkovou bytostí děti chtěly být, když byly menší. Měly celkem na výběr z 6 možných odpovědí. Nejvíce dětem se líbila postava *čerta a strašidel*. 30% volilo možnost princeznu a na třetím místě byly zvířecí bytosti. Nejméně procent získal černokněžník. Zbylým 12ti dětem se líbí princ nebo čarodějnice. Otázka č. 8 se zabývala zlem a smrtí v pohádkách. Protože je toto téma diskutabilní, byla tato otázka zařazena i do dotazníků u cílové skupiny rodiče a prarodiče. Na otázku jednotlivé skupiny odpověděly takto. 55% dětí si myslí, že je správné, že se v pohádce objevuje zlo popřípadě smrt. Tuto možnost odpovědi zvolilo i 62% rodičů a 58% prarodičů. 3% dětí odpovědělo, že to správné není.

U rodičů to bylo 18% a u prarodičů 12%, jenž si myslí, že není vhodné, že se objevuje v pohádkách zlo popřípadě smrt. Na třetí možnost, tedy že neví a nikdy nad tím takto nepřemýšleli, odpovědělo 42% dětí, 20% rodičů a 30% prarodičů.

Porovnané výsledky ukazují, že především prarodiče nevnímají zlo v pohádce jako vhodné. Naopak rodiče význam zla vidí jako vhodný.

Rodiče předškolních dětí byli **cílovou skupinou č. 3**. Výsledky jsou ze všech tří měst a dohromady je posuzováno 60 respondentů. Opět odpovědi názorně ukazuje graf č. 3.A. Otázka č. 1 zjišťovala Od kolikati let si rodiče myslí, že je vhodné dětem číst pohádky. 43% si myslí, že je předčítání vhodné už od narození. Pouze 11 rodičů 18% přikládá význam čtení pohádek až později ve věku okolo 3 až 4 let. A poměrně větší část rodičů 39% si myslí, že nezáleží ani tak na věku, jako na psychickém vývoji a zralosti dítěte. Otázka č. 2 zjišťovala jaké klasické pohádky jsou v dnešní době pro ně oblíbené. Rodiče měli na výběr z 5 možností. 10ti rodičům se líbí pohádka Byl jednou jeden král. Dále Pyšná princezna, Zlatovláska a pohádka S Čerty nejsou žerty se líbí poměrně malé části rodičů. Avšak největší ohlas vyvolala pohádka *Tři oříšky pro Popelku*, která se líbí 53% rodičů. Otázka č. 3 zjišťovala názor rodičů na význam pohádky. Na odpověď, že je pohádka prostředek k zabavení pozornosti a jako volnočasová aktivita odpovědělo pouze 11 rodičů. Necelých 82% vidí význam právě v rozvoji psychických procesů u dítěte. Otázka č. 4 měla zjistit, zda je vhodné že se v pohádce objevuje zlo popřípadě smrt. Odpovědi na tuto otázku jsou zmíněny u cílové skupiny č. 2, kde se porovnávají všechny tři cílové skupiny, kromě dětí z MŠ. Otázka č. 5 zjišťovala jak rodiče předávají svým dětem pohádky a jaký způsob upřednostňují. Pouze 20 rodičů 33% nejvíce preferuje způsob pomocí televize nebo internetu. 45% preferuje *předčítání z pohádkových knih*. Pouhé 3% si vybralo možnost kina nebo divadla a 11ti rodičům se líbí a preferují možnost *ústního vyprávění*. Otázka č. 6 zkoumala opět názor rodičů ohledně slovní zásoby v souvislosti s předčítáním knížek. Tuto otázku jsem považovala za nutnost vložit do dotazníku, neboť se touto problematikou teoretická část okrajově zabývá. Možnost více jak 70% - značný vliv zaškrtno 60% rodičů. 40%, tedy 20 rodičů, vlivu předčítání na slovní zásobu přikládá pouze částečný význam (30-40%). Otázka č. 7 byla opět porovnávána u dvou cílových skupin, a sice rodičů a prarodičů. Měla zjistit, jaký vlivu obě skupiny přikládají význam pohádky pro výchovu dětí. 65% rodičů přikládá částečný vliv (30-40%), kdežto tu samou možnost zvolilo pouze 28% prarodičů. Možnost B, tedy značný vliv (více jak 70%) zvolilo 30% rodičů a naopak 70% prarodičů. Zde můžeme vidět, jak se rodiče i prarodiče v názoru na tuto problematiku rozcházejí. Jeden rodič a jeden prarodič si myslí, že pohádka nemá žádný význam pro výchovu jeho dítěte nebo vnoučete. Jako poslední v této cílové skupině byla položena otázka č. 8, zda rodiče čtou dětem pohádky před spaním.

Možnost A zvolilo 36 rodičů, což znamená, že svým dětem čtou a to více, než 2 krát týdně. 24 rodičů odpovědělo, že čte, ale maximálně 1 krát týdně a 2 rodiče uvedli, že nečtou vůbec.

V porovnání s podobným výzkumným šetřením na stejné téma, kde autorka Zdenka Kollmannová uvedla v dotazníku pro rodiče stejnou otázku, byly výsledky následující: na možnost odpovědi *Ano pravidelně* odpovědělo 48% rodičů, stejně podobně vyšly výsledky na možnost *Ano občas*, také 48% rodičů. A pouhé 4% rodičů uvedli, že *ne*, tedy nečtou pohádky před spaním. V těchto odpovědích autorka neuvedla, co znamená (z časového hlediska) slovo občas a slovo pravidelně. Z výzkumu vyplývá, že byl proveden u 50 rodičů (25 rodin) dětí z mateřské školy. Šetření je z měsíce března roku 2010 (Kollmannová, 2010).

Poslední **cílovou skupinou č. 4 jsou prarodiče**. Tady je nutné zdůraznit, že celek 100% respondentů je 50 prarodičů. U všech předchozích skupin to bylo 60.

Dalším důležitým kritériem je, že tato skupina nebyla rozdělena do tří měst, výzkum tedy probíhal po celé ČR. Opět všechny odpovědi na otázky znázorňuje graf č. 4A. První otázka zjišťuje, zda prarodiče vypráví (čtou) svým vnoučatům pohádky. 88% čte vnoučatům pohádky, z tohoto počtu odpovědělo 46% prarodičů, že pohádky čtou a velmi rádi.

Pouze 8% nečte a 4% vnoučata nemá. Stejně jako u rodičů i prarodiče měli možnost odpovědět na otázku Která klasická česká pohádka je nejvíce oslovuje a rádi se k ní vrací.

Z pěti možných odpovědí uvedlo 14% Byl jednou jeden král, 14% Pyšnou princeznu, 24% Zlatovlásku a 3 prarodiče oslovila pohádka S čerty nejsou žerty. Největšímu počtu 42%tům se líbí *Tři oříšky pro Popelku*. Jak si můžeme všimnout, tato pohádka také nejvíce oslovila i skupinu rodičů. Otázka č. 3 Do jaké míry přikládáte význam vlivu pohádky pro výchovu dětí? a otázka č. 4 Myslíte si, že je správné, že se v pohádkách objevuje zlo popřípadě smrt? jsou porovnávány v předchozích grafech s ostatními cílovými skupinami. Pro připomenutí otázka č. 3 je na str. 53 a otázka č. 4 na str. 49. Otázka č. 5 měla zjistit u prarodičů názor, zda dnešní doba nabízí výchovnější pohádky, než doba za jejich mládí. Možnost B, tedy že pohádky za jejich mládí byly výchovnější a krásnější, zvolilo 72% prarodičů.

14% (7 prarodičů) si myslí, že dnešní doba nabízí zajímavější a výchovnější pohádky a zbylých 7 respondentů zaškrtnulo možnost, že nad tím takto nikdy neuvažovalo a tedy neví. Na otázku č. 6, zda si prarodiče myslí, že čtou rodiče dětem pohádky málo, odpovědělo 37 respondentů, že si to myslí. 16% prarodičů je toho názoru, že rodiče čtou dětem pohádky dostatečně a 10% zvolilo poslední z možností, že neví. Jelikož byla i tato otázka podobným způsobem položena u dětí na ZŠ a rodičů, je ještě jednou rozebrána s grafickým znázorněním (graf 3.8) u jednotlivých cílových skupin na straně 57 a 58.

Otázka č. 7 zjišťovala názor prarodičů. Možnost A: myslím si, že by se dnešní děti měly méně dívat na pohádky a více je číst se líbila 68%. Na možnost B: myslím si, že na formě nezáleží, důležitý je obsah odpovědělo 8 prarodičů a možnost C: myslím si, že pohádky v TV jsou prospěšnější, než četba pohádek zvolil pouze 1 prarodič. I dnes prarodiče, jak můžeme vidět, vnímají moderní pohádky z televize ne vždy pozitivně už jen z toho důvodu, že větší procento si myslí, že výchovnější a krásnější pohádky byly právě za dob jejich mládí, nikoli v dnešní době. Otázka č. 8 se ptala prarodičů, zda vedou svá vnoučata k četbě pohádek nebo jiné dětské literatuře. Celých 70% svá vnoučata vede, pouze 1 prarodič si myslí, že jsou zajímavější věci, k čemu své vnouče vést a 8 respondentů zvolilo možnost, že svá vnoučata nevede.

Velice mne zajímaly rozdíly ve městech u různých cílových skupin.

U **dětí na základní škole** jsem zkoumala otázku č. 5 zda umí některou pohádku povyprávět. Děti v Praze odpověděly takto: 65% pohádku vyprávět umí a 35% ne. Děti v Olomouci odpověděly takto: 75% umí vyprávět pohádku a 25% neumí a v Ostravě celých 90% respondentů odpovědělo kladně a pouze 10% vyprávět pohádku neumí. U **rodičů** jsem porovnávala otázku č. 3 V čem vidí význam pohádky. V Ostravě 40% zvolilo možnost A, tedy že pohádka má význam pro zabavení dítěte. Možnost B (pohádka rozvíjí psychické procesy) zvolilo 60%. V Praze možnost A zvolilo pouze 10% a 90% rodičů se přiklání k významu rozvoje psychických funkcí. Avšak v Olomouci celých 95% vidí význam právě v rozvoji psychických procesů a jako možnost volnočasovou aktivitu zvolilo pouze 5% rodičů. U **rodičů** jsem ještě zjišťovala rozdíly v názorech na poslední otázku č. 7 Do jaké míry přikládají rodiče význam vlivu pohádky pro výchovu svých dětí. V Praze 85% rodičů připisuje pohádce částečný význam (20-40%). Zbýlých 15% to jsou 3 rodiče si myslí, že má pohádka značný význam (více jak 70%) pro výchovu jejich dětí. V Olomouci zaškrtnulo možnost A tedy, že má pohádka částečný význam 70% rodičů. Naopak 30% přikládá pohádce význam značný. V Ostravě si myslí 50% rodičů, že pohádka má pro výchovu částečný význam (20-40%). 45% rodičů si ale myslí, že má značný význam (více jak 70%). A na možnost C, tedy že nemá vliv žádný, odpovědělo 5% rodičů.

Z výkumu u cílové skupiny č. 1 vyplývá, že *děti preferují zahraniční, animované pohádky*. Večerníček bývá postupně zaměněn za novějšího Animáčka a souhrně výzkum ukazuje, že pohádky jsou v tomto věku pro děti významné a děti je mají rády.

Děti na základní škole byly, co se týče vyplňování dotazníků, velice vzorné.

Výsledky ukazují, že i v tomto věku *děti mají rády pohádky*, vyhledávají je, ale *upřednostňují raději televizi před knihou*. Také jsou v oblibě zahraniční pohádky a kreslené.

Bohužel si děti neuvědomily návaznost a smysl otázek a proto nejsou tyto informace z pohledu výzkumného šetření zcela validní. Avšak, velice pozitivní je, že velké procento *děti vidí v pohádce určitý význam*. Rodiče, jak už bylo uvedeno si dotazníkové šetření mnohdy pořádně nepřečetli (někteří mi to dokonce i řekli), a proto se někdy stávalo, že jsem při zpracování měla zaškrtnuto více, než jednu možnost. V tomto ohledu bylo zpracování náročnější a bylo zapotřebí vybrat z většího vzorku respondentů. Avšak z výzkumu vyplývá, že *rodiče přikládají pohádce spíše částečný význam*, a tudíž i výchova v tomto směru odpovídá procentuálnímu zastoupení, které nebylo velké. Naopak můžeme vidět, že poměrně vyrovnané jsou možnosti preference formy předávání pohádek, kdy se *vyrovnává televize s knihou*.

Prarodiče přikládají pohádkám značný význam a myslí si, že „kdysi“ měly pohádky výchovnější efekt. Jsem ráda, že i většina z těchto respondentů se snaží o předávání pohádek svým vnoučatům a vidí to jako svou úlohu.

Toto výzkumné šetření mělo ukázat, jak lidé vnímají pohádky, které jsou na světě už několik set tisíc let a mají zde určitý význam. Jak pohádky korespondují s dnešní uspěchanou a přemordenizovanou dobou.

Závěrem je nutné zhodnotit stanovené cíle.

Hlavní cíl č. 1 *Jaký mají význam současné moderní nebo klasické pohádky pro děti předškolního věku a pro děti na základní škole 2. stupně ?*

Z výzkumného šetření vyplývá, že dnešní děti více láká moderní zobrazovací protředky, které tudíž nabízejí i větší soubor pohádek pro děti. Četba pohádkových knížek upadá, pokud sami rodiče děti k této činnosti nevedou, nebo nejdou příkladem. Děti v mateřských školách i na základních školách zajímají pohádky převážně zahraniční. Avšak stále jsou pro obě skupiny velmi význačné, z pohledu výchovného i zábavného. Tento cíl byl splněn.

Hlavní cíl č. 2 *Do jaké míry je pro rodiče a prarodiče důležitý význam pohádky ve výchově dětí?* Jak už praktická část napověděla, rodiče a prarodiče mají lehce odlišné názory na význam pohádky. Může to být dáno generačním rozdílem nebo současnými životními možnostmi. Důležité je, že obě tyto zkoumané skupiny vnímají pohádky (ať už z většího, či menšího procenta) jako součást vývoje svého dítěte či vnoučete. Tento cíl byl splněn.

Dílčí cíle:

Cíl č. 1

Jaký druh pohádek děti v předškolním věku zajímá a také sleduje?

Tento cíl byl stanoven pro cílovou skupinu č. 1, a sice děti z mateřských škol. Jak z šetření vyplývá, děti mají zájem o zahraniční a kreslené pohádky. Cílem bylo zjistit, zda se české pohádky drží na určitém pomysleném žebříčku popularity u dětí. Výsledky ukazují, že české pohádky nahrazují zahraniční. Cíl č. 1 byl splněn.

Cíl č. 2

Jaký vztah k pohádkám mají děti na základní škole 2. stupně a jaký měly v době, když byly mladší (předškolní období)?

Jak z názvu vyplývá, cíl byl stanoven pro cílovou skupinu č. 2, děti ze základních škol. Byly vybrány děti z osmých a devátých tříd, neboť jsou vyzrálejší a dělí je zhruba 10ti-letý rozdíl od dětí z MŠ. Praktická část ukazuje, že tyto děti mají a měly k pohádkám vztah a vidí v nich určitý význam. Cíl č. 2 byl splněn.

Cíl č. 3

Jakou roli hraje pro dnešní rodiče výchova dětí prostřednictvím pohádek?

Tento cíl byl stanoven pro cílovou skupinu č. 3. Byli vybráni rodiče dětí předškolního věku. Dnešní rodiče přikládají pohádkám určitý význam (20-40%), zdaleka však není podstatný. Pohádky vnímají (větší procento rodičů) jako prostředek rozvíjení psychických procesů u dětí. Avšak jako výchovný prostředek pohádku nevnímají. Cíl č. 3 byl splněn.

Cíl č. 4

Spatřují prarodiče nějaký rozdíl před třiceti lety a v současné době v působení pohádek na malé děti?

Tento cíl byl stanoven u cílové skupiny č. 4, prarodiče. Podle šetření prarodiče vnímají určitý rozdíl v pohádkách, které máme dnes a v pohádkách, které se hrály kdysi za jejich mládí. Pro většinu respondentů byly pohádky výchovnější, než je tomu dnes. Tudíž tento cíl byl splněn, neboť se potvrdilo, že prarodiče rozdíly vnímají.

LITERATURA A PRAMENY

BETTELHEIM, Bruno. *Za tajemstvím pohádek: proč a jak je číst v dnešní době*. Překlad Lucie Lucká. Praha: Lidové noviny, 2000, 335 s. Edice 21, sv. 14. ISBN 80-710-6290-1.

ČEŇKOVÁ, Jana. *Vývoj literatury pro mládež a její žánrové struktury: adaptace mýtů, pohádek a pověstí, autorská pohádka, poezie, próza a komiks pro děti a mládež*. Vyd. 1. Překlad Lucie Lucká. Praha: Portál, 2006, 171 s. Edice 21, sv. 14. ISBN 80-736-7095-X.

ČERVENKA, Jan. *O pohádkách*. 1. vyd. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1960.

ČERNÍK, Michal. *První říkadla*. Vyd. 1. Praha: Albatros, 1998.

ČERNOUŠEK, Michal. *Děti a svět pohádek*. 1. vyd. Praha: Albatros, 1990, 187 s. ISBN 80-000-0060-1.

CHALOUPKA, Otakar. ERBEN, Karel, Jaromír. *Špalíček českých pohádek*. 1. vyd. Praha: Lidové nakladatelství, 1971, 187 s. ISBN 80-000-0060-1.

FONTANA, David. *Psychologie ve školní praxi: příručka pro učitele*. Vyd. 2. Překlad Karel Balcar. Praha: Portál, 2003, 383 s. ISBN 80-717-8626-8.

FREY, Jaroslav. *Boj o pohádku*. Praha: Život a práce, 1942.

GENČIOVÁ, Miroslava. *Literatura pro děti a mládež: ve srovnávacím žánrovém pohledu*. 1984. vyd. Praha: Státní Pedagogické nakladatelství.

HOSKOVCOVÁ, Simona. *Psychická odolnost předškolního dítěte*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006, 160 s. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1424-8.

KÁDNEROVÁ, Božena. *Metodika literární výchovy v mateřské škole*. Vyd. 2. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984, 112 s.

KARAFIÁT, Jan. *Broučci, pro malé i velké děti*. 84. vydání. Praha: Albatros, 1989.

LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 3. přeprac. a dopl. vyd. Praha: Grada, 1998, 343 s. ISBN 80-716-9195-X.

MOLICKA, Maria. *Příběhy, které léčí*. Vyd. 1. Překlad Ludmila Pušová. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007, 141 s. ISBN 978-807-3672-034.

NOVOTNÁ, Lenka, Miloslava HŘÍCHOVÁ a Jana MIŇHOVÁ. *Vývojová psychologie pro učitele*. Vyd. 1. Plzeň: Vydavatelství Západočeské univerzity, 1998, 82 s. ISBN 80-708-2473-5.

Nový akademický slovník cizích slov A-Ž. Vyd. 1. Praha: Academia, 2008, 879 s. ISBN 978-80-200-1415-3.

JEAN PIAGET, Barbel Inhelderová a Vladimír Luknár] [PRELOZILI: MÁRIA PUSKÁROVÁ. *Psychológia dítata*. 1. vydanie. Bratislava: SOFA, 1997. ISBN 8085752336.

PRŮCHA, Jan. *Dětská řeč a komunikace: poznatky vývojové psycholingvistiky*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011, 199 s. Psyché (Grada). ISBN 978-802-4736-037.

ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1990, 435 s. ISBN 80-703-8078-0.

ŘÍČAN, Pavel. *Psychologie*. 3., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2009, 300 s. ISBN 978-807-3675-608.

SIROVÁTKA, Oldřich. *Česká pohádka a pověst v lidové tradici a dětské literatuře*. V Brně: Ústav pro etnografii a folkloristiku, Akademie věd České republiky, 1998, 183 s. ISBN 80-850-1006-2.

STREIT, Jakob. *Proč děti potřebují pohádky*. 1. vyd. V Praze: Baltazar, 1992, 79 s. ISBN 80-900-3074-2.

ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, Jitka. *Přehled vývojové psychologie*. 3., upr. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010, 189 s. ISBN 978-80-244-2433-0 (BROŽ.).

Týden pohádek Boženy Němcové. Ve Vimperku: Papyrus, 1996. ISBN 80-857-7666-9.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie. Dětství, dospělost, stáří*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000, 522 s. ISBN 80-7178-308-0.

ZAHRADNÍČKOVÁ, Hana. Peter Pan, Mary Poppinsová a další... *Děti a my: časopis pro rodiče, učitele a pracovníky pomáhajících profesí*. 2012, roč. 42, č. 4, s. 2. ISSN 0323-1879.

POUŽITÉ INTERNETOVÉ ZDROJE

GABAL, Ivan a Lenka VÁCLAVÍKOVÁ HELŠUSOVÁ. *Jak čtou české děti?* (Analýza výsledků sociologického výzkumu). [online]. 2002 [cit. 2012-03-31].

Dostupné z: <http://kzv.kkvysociny.cz/archiv.aspx?id=171&idr=1&idci=1>

KOLLMANNOVÁ, Zdenka. *Vliv pohádky na vývoj dítěte* [online]. Olomouc, 2010 [cit. 2012-03-28]. Dostupné z: <http://theses.cz/dok/rfmgr.pl>.

Bakalářská práce. Univerzita Palackého v Olomouci. Vedoucí práce Michaela Pugnerová.

PINĎÁKOVÁ, Dagmar. *Podoby autorské pohádky na počátku 21.století* [online]. Brno, 2007 [cit. 2012-03-31]. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/169019/pedf_m/.

Diplomová práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce Naděžda Siegllová.

RAJDLOVÁ, Iva. *Problematika dětského čtenářství a aktivity na jeho podporu* [online]. Brno, 2006 [cit. 2012-03-31]. Dostupné z:

www.is.muni.cz/th/64850/ff_m/Diplomovaprace-konecnaverze.pdf.

Diplomová práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce Iluše Cejpková.

SKÁCELOVÁ, Marcela. *Vliv animovaného filmu na dětského diváka* [online]. Zlín, 2006. [cit. 2012-03-26]. Dostupné z:

http://dspace.k.utb.cz/bitstream/handle/10563/2246/sk%C3%A1celov%C3%A1_2006_dp.pdf?sequence=1.

Diplomová práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. Vedoucí práce Urc Rudolf, Slivka Ondrej.

STRÁNSKÁ, Veronika. *Utváření morálních hodnot u dětí předškolního věku* [online]. Pardubice, 2008. [cit. 2012-03-26]. Dostupné z: <http://hdl.handle.net/10195/29418>.

Bakalářská práce. Univerzita Pardubice. Vedoucí práce Hejduk Tomáš.

SEZNAM GRAFŮ

(Vysvětlení: první číslo označuje cílovou skupinu, druhé číslo označuje číslo otázky a třetí číslo pořadí.)

PRAKTICKÁ ČÁST

Graf č. 1A (*dotazník děti MŠ*)

Graf č. 1B (*dotazník děti MŠ*)

Graf č. 2A (*dotazník děti ZŠ*)

Graf č. 2.8 (*děti ZŠ*)

Graf č. 3.4 (*rodiče*)

Graf č. 4.4 (*prarodiče*)

Graf č. 3A (*dotazník rodiče*)

Graf č. 3.7 (*rodiče*)

Graf č. 4.3 (*prarodiče*)

Graf č. 4A (*dotazník prarodiče*)

Graf č. 4.6 (*prarodiče*)

Graf č. 3.8 (*rodiče*)

Graf č. 2.1 (*děti ZŠ*)

Graf č. 1.1 (*děti MŠ Ostrava*)

Graf č. 1.2 (*děti MŠ Olomouc*)

Graf č. 1.3 (*děti MŠ Praha*)

Graf č. 2.5.1 (*děti ZŠ Praha*)

Graf č. 2.5.2 (*děti ZŠ Olomouc*)

Graf č. 2.5.3 (*děti ZŠ Ostrava*)

Graf č. 3.3.1 (*rodiče Ostrava*)

Graf č. 3.3.2 (*rodiče Praha*)

Graf č. 3.3.3 (*rodiče Olomouc*)

Graf č. 3.7.1 (*rodiče Praha*)

Graf č. 3.7.2 (*rodiče Olomouc*)

Graf č. 3.7.3 (*rodiče Ostrava*)

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1 – Obrázek 3-leté Amálky

Příloha 2 – Obrázek 5-leté Aničky

Příloha 3 – Obrázek 7-leté Markétky

Příloha 4 – Dotazník č. 1 pro děti z mateřských škol

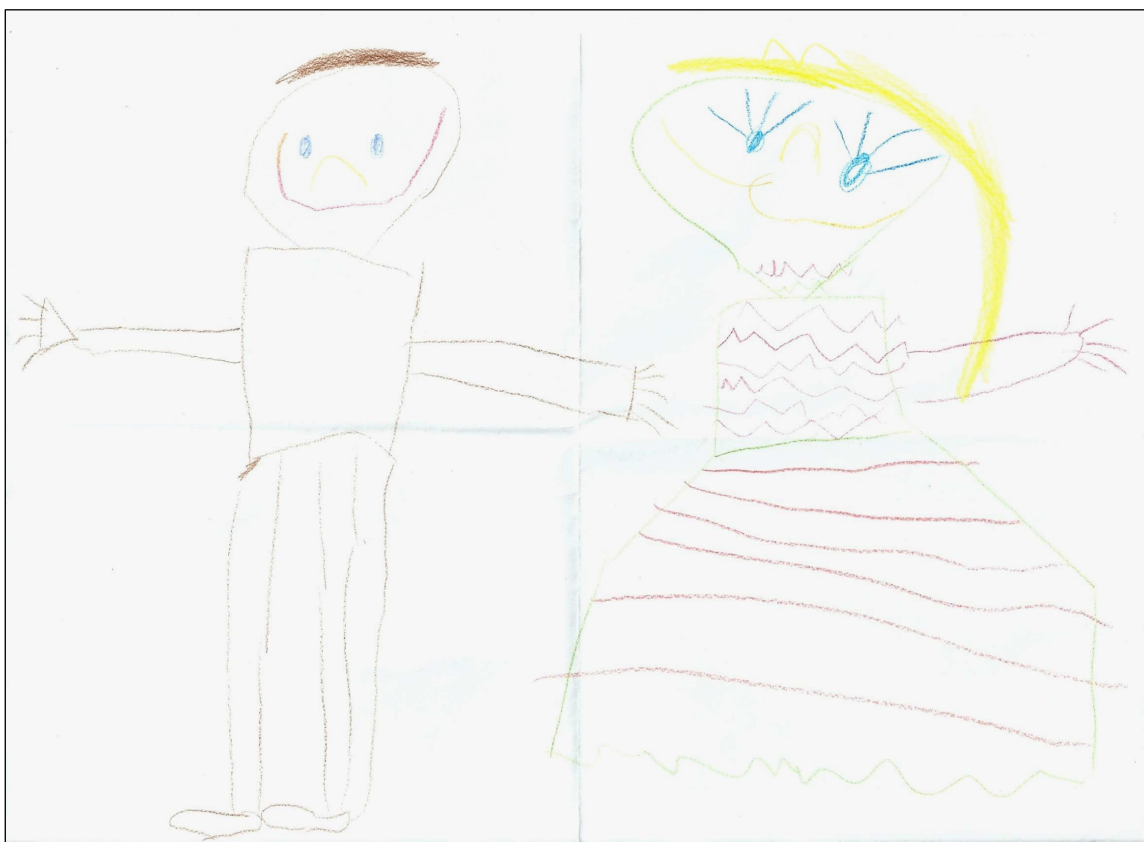
Příloha 5 – Dotazník č. 2 pro děti ze základních škol druhého stupně

Příloha 6 – Dotazník č. 3 pro rodiče (dětí z mateřských škol)

Příloha 7 – Dotazník č. 4 pro prarodiče

Příloha 1 – Obrázek 3-leté Amálie

Příloha 2 – Obrázek 5-leté Aničky

Příloha 3 – Obrázek 7-leté Markétky

DOTAZNÍK č. 1

(pro děti předškolního věku)

1. Kterou pohádku máš nejraději?
2. Díváš se raději na pohádky v televizi ? ANO / NE
3. Díváš se večer na večerníček? ANO / NE
4. Hraješ si doma někdy hrané divadélko? ANO / NE
5. Čtou ti rodiče pohádky před spaním? ANO / NE
6. Chodíš s rodiči do kina na pohádky? ANO / NE
7. Chodíš s rodiči do divadla (například loutkové divadlo..) ANO / NE

8. Které pohádky se ti líbí více:

České

Mach a Šebestová

Pejsek a kočička

Šípková Růženka

Tři oříšky pro Popelku

Ferda Mravenec

Tři zlaté vlasy d.Vševěda

Zahraniční

Asterix a Obelix

Hledá se Nemo

Doba Ledová

Madagaskar

Scobby Doo

Rattatuille

Kreslené

Tom a Jerry

Krteček

Šmoulové

Pepek námořník

My z Kačerova

Hrané

Princezna ze Mlejna

Doba Ledová

Z pekla štěstí

Ať žijí duchové

Šíleně smutná princezna

DOTAZNÍK č. 2

(dotazník dětí ZŠ druhého stupně)

Milí žáci,

Dovoluji si Vás oslovit a zároveň Vás poprosit o vyplnění tohoto dotazníku, který bude použit jako výzkumné šetření pro mou diplomovou práci. Jsem studentka Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci a ve své diplomové práci se zabývám tématem Pohádky a jejich význam ve výchově. Tento dotazník je anonymní a vaše odpovědi mi moc pomůžou pro napsání mé práce.

Děkuji za Váš čas, kladný přístup a pravdivé odpovědi.

Lenka Kolářová

Prosím, zaškrtněte vždy jen jednu z možností.

Otázka č. 1

Když jste byli menší (mladší) četli vám rodiče pohádky?

- a) ano
- b) ne
- c) občas
- d) nevzpomínám si

Otázka č. 2

Preferujete sledovat pohádku v TV nebo na DVD anebo si ji raději přečtete v knize?

- a) raději v knize
- b) raději v TV/DVD
- c) nesleduji a nečtu
- d) je mi to jedno

Otázka č. 3

Máte rádi spíše kreslené/animované pohádky (např. Doba ledová) nebo hrané pohádky (např. Princezna ze Mlejna)?

- a) kreslené/animované
- b) hrané
- c) pohádky nesleduji
- d) je mi to jedno

Otázka č. 4

Máte rádi spíše české pohádky (např. Pyšná princezna) nebo zahraniční pohádky (např. Hledá se Nemo)?

- a) české pohádky
- b) zahraniční pohádky
- c) je mi to jedno
- d) pohádky nesleduji

Otázka č. 5

Umíte některou pohádku vyprávět ?

- a) ano umím
- b) ne neumím

Otázka č. 6

Myslíte si, že má pohádka nějaký význam ? (například rozvíjí u dítěte psychický vývoj)

- a) ano určitě má význam
- b) ne, žádný význam nemá

Otázka č. 7

Když jste byli menší (mladší), která pohádková bytost se vám nejvíce líbila?

- a) princezna
- b) princ
- c) černokněžník
- d) čarodějnice
- e) čerti a strašidla
- f) zvířecí bytosti

Otázka č. 8

Myslíte si, že je správné, že se v pohádkách objevuje zlo, popřípadě smrt?

- a) myslím, že je to správné
- b) ne, určitě to není správné
- c) nevím, nikdy jsem nad tím takto nepřemýšlel(la)

DOTAZNÍK č. 3

(dotazník pro rodiče dětí z MŠ)

Vážení rodiče, dovoluji si Vás oslovit a zároveň poprosit a vyplnění tohoto dotazníku.

Jsem studentka Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci a tento dotazník poslouží pro praktickou část (výzkumné šetření) k vypracování mé diplomové práce.

Téma diplomové práce je Pohádky a jejich význam ve výchově. Dotazník je anonymní.

Velice děkuji za Váš čas, kladný přístup a Vaše pravdivé odpovědi.

Lenka Kolářová

Prosím, zaškrtněte vždy jen jednu z možností.

Otázka č. 1

Od kolika let je dobré dětem předčítat pohádky?

- a) už od narození
- b) až od 3-4 let, dříve určitě ne
- c) záleží na jeho psychickém vývoji, je to individuální

Otázka č. 2

Která klasická česká pohádka Vás stále oslovuje a rádi se k ní vracíte?

- a) Byl jednou jeden král
- b) Pyšná princezna
- c) Tři oříšky pro popelku
- d) S čerty nejsou žerty
- e) Zlatovláška

Otázka č. 3

V čem vidíte význam pohádky?

- a) především je to prostředek k zabavení pozornosti a jako volnočasová aktivita
- b) rozvoj psychických procesů (fantazie, kreativita, citová stránka..)
- c) dospělí mají film, děti zase pohádky

Otázka č. 4

Myslíte si, že je správné, že se v pohádkách objevuje zlo, popřípadě smrt?

- a) myslím, že je to správné
- b) ne, určitě to není správné
- c) nevím, nikdy jsem nad tím takto nepřemýšlel(la)

Otázka č. 5

Jakým způsob předávání pohádky preferujete?

- a) prostřednictvím TV, DVD, internetu
- b) předčítáním z pohádkových knížek
- c) prostřednictvím kina, divadla
- d) ústní vyprávění (může být i smyšlené)

Otázka č. 6

Jaký vliv na slovní zásobu dětí má předčítání (vlastní četba) pohádek?

- a) značný (více jak 70%)
- b) částečný (20-40%)
- c) žádný (0%)

Otázka č. 7

Do jaké míry přikládáte význam vlivu pohádky pro výchovu vašich dětí?

- a) částečný (20-40%)
- b) značný (více jak 70%)
- c) žádný (0%)

Otázka č. 8

Čtete dětem pohádky před spaním?

- a) ano, často (více než 2x za týden)
- b) ano, občas (max. jednou za týden)
- c) ne

DOTAZNÍK č. 4

(dotazník prarodiče)

Vážené dámy a vážení pánové,

dovoluji si Vás oslovit a zároveň poprosit a vyplnění tohoto dotazníku.

Jsem studentka Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci a tento dotazník poslouží pro praktickou část (výzkumné šetření) k vypracování mé diplomové práce.

Téma diplomové práce je Pohádky a jejich význam ve výchově. Dotazník je anonymní a skládá se pouze z 8 otázek, které nabízí možnosti odpovědi.

Moc Vám děkuji za Váš čas a laskavost!

Lenka Kolářová

Prosím, zaškrtněte vždy jen jednu z možností.

Otázka č. 1

Vyprávíte (čtete) svým vnoučatům pohádky??

- a) ano a velice rád(a)
- b) ano
- c) ne
- d) ne, vnoučata nemám

Otázka č. 2

Která klasická česká pohádka Vás nejvíce oslovuje a rádi se k ní vracíte?

- a) Byl jednou jeden král
- b) Pyšná princezna
- c) Tři oříšky pro popelku
- d) S čerty nejsou žerty
- e) Zlatovláška

Otázka č. 3

Do jaké míry přikládáte význam vlivu pohádky pro výchovu dětí?

- a) částečný (20-40%)
- b) značný (více jak 70%)
- c) žádný (0%)

Otázka č. 4

Myslíte si, že je správné, že se v pohádkách objevuje zlo, popřípadě smrt?

- a) myslím, že je to správné
- b) ne, určitě to není správné
- c) nevím, nikdy jsem nad tím takto nepřemýšlel(la)

Otázka č. 5

Nabízí dnešní doba hezčí, zajímavější a výchovnější pohádky, než doba za vašeho mládí?

- a) ano nabízí
- b) ne nenabízí, za mého mládí byly pohádky krásnější a výchovnější
- c) nevím, nikdy jsem nad tím takto nepřemýšlel(la)

Otázka č. 6

Myslíte si, že dnešní rodiče čtou dětem pohádky málo?

- a) ano, čtou je málo, někdy vůbec
- b) ne, čtou je dostatečně
- c) nevím, nikdy jsem nad tím takto nepřemýšlel(la)

Otázka č. 7

Která věta je vám bližší:

- a) Myslím si, že by se dnešní děti měly méně dívat na pohádky a více je číst
- b) Myslím si, že na formě nezáleží, je důležitý obsah pohádky
- c) Myslím si, že pohádky v TV jsou prospěšnější, než četba pohádek

Otázka č. 8

Jako prarodiče, vedete své vnoučata k četbě pohádek, či jiné dětské literatuře?

- a) ano, vedu
- b) ne nevedu
- c) myslím si, že jsou zajímavější věci, k čemu vést mé vnouče

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Lenka Kolářová
Katedra:	Katedra psychologie a patopsychologie
Vedoucí práce:	Mgr. et Mgr. Iveta Tichá
Rok obhajoby:	2012

Název práce:	Pohádky a jejich význam ve výchově
Název v angličtině:	The fairly tales and their meaning in upbringing.
Anotace práce:	Tato práce pojednává o významu pohádky ve výchově dítěte. Teoretická část se zabývá vývojem dítěte v předškolním věku z pohledu psychologie. Vystihuje momenty v tomto období dítěte, které jsou důležité nejen pro vstup do školy, ale i budoucí život. Druhá část pojednává o významu a smyslu pohádek. Od počátků písemnictví pro děti přes folklórní žánry k současnému pojetí pohádky. Praktická část byla zpracována pomocí dotazníkové metody. Hlavním cílem šetření bylo zjistit, co pro dnešní děti, rodiče a prarodiče znamená pohádka. Proto byl výzkum proveden u čtyř cílových skupin, také z důvodu věkového, ale i generačního porovnání.
Klíčová slova:	Předškolní věk, vývojová psychologie, svědomí, výchova, pohádky, folklórní žánry
Anotace v angličtině:	The dissertation discusses the significance of fairy tales in the upbringing of children. The theoretical part describes the development of a child in pre-school age from psychological point of view. It depicts the moments during this period that are important not only for starting out in a school but also for the child's future life. The second part discusses the significance and meaning of fairy tales from the origins of

	children's literature to folklore genres to today's understanding of fairy tales. The practical section was prepared using a questionnaire method. The main goal of the research was to find out what fairy tales mean to the children, parents and grandparents of today. The research was carried out with four target groups, which allows an age as well as generational comparison.
Klíčová slova v angličtině:	Pre-school age, developmental psychology, conscience, upbringing, fairy tales, folklore genres
Přílohy vázané v práci:	Příloha č. 1 – obrázek 3-leté Amálky Příloha č. 2 – obrázek 5-leté Aničky Příloha č. 3 – obrázek 7-leté Markétky Příloha č. 4 – Dotazník č. 1 pro děti z mateřských škol Příloha č. 5 – Dotazník č. 2 pro děti ze základních škol druhého stupně Příloha č. 6 – Dotazník č. 3 pro rodiče (dětí z MŠ) Příloha č. 7 – Dotazník č. 4 pro prarodiče
Rozsah práce:	93 stran
Jazyk práce:	Český jazyk